

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'NİN SINIR
GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

İBRAHİM KORGUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-İbrahim KORGUN

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'NİN SINIR
GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

THE EFFECTS OF THE SYRIAN CIVIL WAR ON
TURKEY'S BORDER SECURITY

İBRAHİM KORGUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, İbrahim KORGUN tarafından hazırlanan “*Suriye İç Savaşı’nın Türkiye’nin Sınır Güvenliğine Etkileri*” adlı tez çalışması 27 Temmuz 2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATAŞ

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Türel YILMAZ ŞAHİN

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Burak GÜNEŞ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../20..

İbrahim KORGUN

İmza

ÖZET

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'NİN SINIR GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS

Hazırlayan: İbrahim KORGUN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATAŞ

2021 – (XII+121) Sayfa

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Türel Yılmaz ŞAHİN

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Burak GÜNEŞ

.....
.....

2010 yılında Tunus’da başlayıp Mısır, Libya ve Yemen’de devam eden Arap Baharı ayaklanmaları Suriye’yi de etkilemiştir. Sokak gösterilerinin başladığı ilk günden beri reformlar konusunda halkın isteklerine karşı duyarsız kalan Esad rejiminin bu gösterileri şiddet yolu ile bastırmaya çalışması ülkede bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur. Suriye’de başlayan iç savaşın Türkiye üzerine en önemli etkisi ise, Suriye’deki otorite boşluğundan faydalanan devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkması olmuştur. Suriye’deki otorite boşluğundan yararlanan PYD/YPG ve IŞİD gibi silahlı aktörler bölgede kısa bir sürede geniş bir hareket alanı bulmuştur. PKK’nın Suriye kolu olan PYD/YPG, ülke içerisinde olayların tırmanmaya başlaması ile Suriye’nin kuzeyinde kontrolü sağlayarak bölgede idari ve askeri yapılanma içerisine girmiştir. PYD/YPG ve IŞİD gibi terör unsurları bölgede baskı ve şiddet ortamı yaratarak yöre halkını evlerini terk etmeye zorlamış ve binlerce Suriyeli sivil Türkiye sınırına göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca bu terör unsurlarının Türkiye’nin güney sınırlarının büyük bir bölümü kontrol etmesi, Türkiye açısından tehdit olarak görülmüştür. Bu çalışmada Suriye’nin kuzeyinde PYD/YPG ve IŞİD gibi terör yapılanmasının Türkiye’nin sınır güvenliğini nasıl etkilediği, Türkiye’nin bu konuda almış olduğu önlemler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-Suriye, PYD/YPG, ABD,

ABSTRACT

THE EFFECTS OF THE SYRIAN CIVIL WAR ON TURKEY'S BORDER SECURITY

M.Sc.Thesis

Preparer: İbrahim KORGUN

Advisor : Assist.Prof.Dr. Ayşe ATAŞ

2021 – (XII+121) Page

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

International Relations

Jury

Prof. Dr. Türel Yılmaz ŞAHİN

Assist. Prof. Dr. Ayşe ATAŞ

Assist. Prof. Dr. Burak GÜNEŞ

.....

.....

Starting in Tunisia in 2010, the Arab Spring uprisings spread across the Arabic world and affected Syria as well as Egypt, Libya, and Yemen. The Assad regime was insensitive to the demands of the people seeking reforms and attempted to suppress the street demonstrations by violence, causing a civil war in the country. The major impact of the civil war in Syria on Turkey was the emergence of such non-state armed actors as PYD / YPG and ISIS, benefiting from the power vacuum in Syria. They found plenty of freedom for illegal activities in the region in a short time. The escalating tensions and conflicts in the country led to the administrative and military structuring of the PYD / YPG, the Syrian branch of the PKK, in the north of Syria. The atmosphere of pressure and violence caused by PYD / YPG and ISIS in the region forced local people to leave their homes and thousands of Syrian civilians had to migrate to Turkey. The existence of these terrorist elements along Turkey's southern borders was also a threat to Turkey. This study investigated the impact of terrorist organizations such as PYD / YPG and ISIS in the north of Syria on Turkey's border security management and the measures taken by Turkey against this threat.

Keywords: Turkey-Syria, PYD/YPG, USA

ÖN SÖZ

2010 yılında Ortadoğu coğrafyasında başlayan ve uluslararası literatürde “Arap Baharı” olarak adlandırılan süreç, bölgede birçok ülkenin değişim ya da dönüşüm geçirmesine neden olmuştur. Bu süreçten en çok etkilenen ülkelerden biri de Suriye olmuştur. Özellikle de merkezi otoritenin zayıflamasıyla PKK/PYD/YPG ve yaygın ismiyle anılan IŞİD gibi silahlı aktörlerin bölgede ki faaliyetleri ve oluşturduğu istikrarsız ortam Türkiye’nin sınır güvenliği açısından risk oluşturmıştır. Bu çalışmada Türkiye’nin güney sınırlarında idari ve askeri yapılanma içerisine giren terör örgütlerin faaliyetleri ve Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehdit eden bu unsurlara karşı almış olduğu önlemler incelenmiştir.

Tez yazım süresince bilgi ve tecrübesiyle bana her zaman destek olan, çalışmamın her evresinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Doktor Öğretim Üyesi Ayşe ATAŞ’a ve bu süreçte manevi desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kırşehir 2021

İbrahim KORGUN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
TABLolar/ÇİZELGELER LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	5
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	6
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	8
2.ARAPBAHARİ ÖNCESİ TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ.....	8
2.1 SURİYE’NİN TARİHİ SOSYAL, KÜLTÜREL, DİNİ VE SİYASİ YAPISINA KISA BİR BAKIŞ.....	8
2.2 SURİYE’DE BAAS PARTİSİ DÖNEMİ.....	9
2.2.1 Baas Partisi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri	11
2.3 HAFİZ ESAD DÖNEMİ TÜRKİYE-SURİYE İLİŞİKLERİ.....	12
2.3.1 Hatay Sorunu.....	13
2.3.2 Su Meselesi.....	14
2.3.3 Terör Sorunu	16
2.3.4 Adana Mutabakatı.....	18
2.4 BEŞAR ESAD DÖNEMİ TÜRKİYE SURİYE İLİŞİKLERİ	19
2.4.1. Suriye’de Beşar Esad’ın İktidara Gelişi	20
2.4.2. ABD’nin Irak İşgali Sonrası İlişkiler	21
2.4.3. Beşar Esad’ın Türkiye Ziyareti Ve Suriye İle Serbest Ticaret Antlaşması.....	21
2.4.4. Türkiye Ve Suriye Arasında Ortak Askeri Tatbikat	23
2.4.5. Abdullah Gül’ün Şam Ziyareti Ve Vizelerin Karşılıklı Kaldırılması	23
2.4.6. Türkiye Ve Suriye Arasında Ortak Bakanlar Kurulu Toplantısı	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	26
ARAPBAHARI SÜRECİNDE TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ	26
3.1. ARAPBAHARI’NIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ.....	26
3.1.1. Tarihsel Nedenler.....	27
3.1.2. Ekonomik Nedenler	28
3.1.3. Türkiye’nin Arap Baharı’na Bakışı.....	29
3.2. SURİYE VE ARAPBAHARI.....	31
3.2.1 Suriye’de Arap Baharı’nın Başlama Nedenleri	31
3.3. SURİYE’DE ARAPBAHARI’NA TÜRKİYE’NİN BAKIŞI	32
3.3.1. Türkiye’nin Suriye Yönetimine Desteği Ve Çözüm Bulma Arayışları.....	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	37
TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE UYUŞMAZLIK VE ÇATIŞMA DÖNEMİ.....	37
4.1.TÜRKİYE-SURİYE ARASINDA FİKİR AYRILIKLARININ YAŞANMASI.....	37
4.2.TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE YAPTIRIMLAR DÖNEMİ.....	38
4.3.TÜRKİYE’NİN SURİYE ÜZERİNDE BASKIYI ARTIRMA ÇABALARI.....	41
4.4.TÜRKİYE’NİN SURİYE MUHALEFETİNE DESTEK ÇABALARI.....	43
4.5.TÜRKİYE- SURİYE İLİŞKİLERİNDE ÇATIŞMA DÖNEMİ.....	45
4.5.1. Türk Savaş Uçağının Suriye Tarafından Düşürülmesi (22 Haziran 2012)	45
4.5.2. Suriye Yolcu Uçağının İndirilmesi (11 Ekim 2012)	47
4.5.3. Akçakale’ye Düşen Top Mermileri Ve Türkiye’nin Tepkisi (03 Ekim 2012)	47
4.5.4. Cilvegözü Sınır Kapısı Saldırısı (12 Şubat 2013)	48
4.5.5. Reyhanlı Saldırısı (11 Mayıs 2013)	49
4.5.6. Suriye’ye Ait Helikopterin Düşürülmesi (16 Eylül 2013)	50
4.5.7. Suriye’ye Ait Savaş Uçağının Düşürülmesi (23 Mart 2014)	51
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	53
SURİYE İÇ SAVAŞININ TARAFLARI.....	53
5.1.ESAD REJİMİNE DESTEK VEREN DEVLETLER.....	55
5.1.1.Rusya.....	55
5.1.2. İran.....	58
5.1.3. Çin.....	59
5.1.4. Irak Ve Lübnan.....	60
5.2.ESAD REJİMİNE DESTEK VERMEYEN DEVLETLER	61
5.2.1. Türkiye	61
5.2.2. ABD.....	62
5.2.3. Avrupa Birliği	63
5.2.4. Suudi Arabistan	63

5.2.5. Katar.....	64
5.2.6. İsrail	64
SURİYE İÇ SAVAŞININ DİĞER AKTÖRLERİ.....	65
5.3.ESAD REJİMİNE DESTEK VERMEYEN ÖRGÜTLER.....	66
5.3.1. Özgür Suriye Ordusu (Öso)	66
5.3.2. El-Nusra.....	69
5.3.3. İslami Cephe	69
5.3.4. Irak Şam İslam Devleti (Işid)	70
5.3.5. Heyeti Tahrir El-Şam (Htş).....	72
5.3.6. Hurras Al-Din.....	72
5.3.7. Türkistan İslami Partisi.....	72
5.3.8. Ulusal Kurtuluş Cephesi.....	72
5.3.9. Suriye Milli Ordusu	73
5.4.ESAD REJİMİNE DESTEK VEREN ÖRGÜTLER.....	73
5.4.1. PYD (Demokratik Birlik Partisi)	73
5.4.2.Hizbullah	75
5.4.3.Şebbiha	76
ALTINCI BÖLÜM.....	77
SURİYE İÇ SAVAŞININ TÜRKİYE’NİN SINIR GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ VE TÜRKİYE’NİN SINIR ÖTESİ OPERASYONLARI.....	77
6.1. SURİYE’DE IŞİD YAPILANMASI	78
6.1.1. Işid’ in Türkiye’de Gerçekleştirdiği Eylemler	79
6.2. ŞAH FIRAT OPERASYONU.....	80
6.3. FIRAT KALKANI HAREKÂTI	81
6.4. SURİYE’NİN KUZEYİNDE PYD/YPG YAPILANMASI.....	84
6.4.1. Türkiye’nin PYD/YPG’ye Yaklaşımı	85
6.5. SURİYE’DE IŞİD-PYD MÜCADELESİ.....	87
6.5.1. ABD’nin PYD’ye Desteği	88
6.6. ZEYTİN DALI HAREKATI.....	90
6.7. İDLİB OPERASYONU	94
6.8. BARIŞ PINARI HAREKATI.....	97
6.9. HAREKATLARIN ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	101
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	121

İÇİNDEKİLER

TABLolar/ÇİZELGELER LİSTESİ

Tablo 3.1: Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerdeki İşsizlik ve Yoksulluk Oranları (2011)	29
Tablo 3.2: Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerdeki Gelir Dağılımı.....	29
Tablo 5.1: Suriye'deki Rus Askeri Gücü	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 Arap Baharının Etkilediği Ülkeler	26
Şekil 5.3 ÖSO'nun Etkili Olduğu Alanlar.....	68
Şekil 5.3 Irak ve Suriye'deki IŞİD Denetimindeki Bölgeler (Nisan 2015).....	71
Şekil 6.3 Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtı Yapmadan Önceki Suriye Haritası.....	82
Şekil 6.3 Fırat Kalkanı Harekâtı Yapıldıktan Sonraki Suriye Haritası.....	83
Şekil 6.6 Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı Harekâtı Sonrası Terörden Temizlenen Bölgeler..	93
Şekil 6.7 TSK'ya ait 12 gözlem noktası.....	95

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.4 Beşar Esad'ın 2004 Ankara Ziyareti.....	22
Resim 3.1 Mısır-Tahrir Meydanındaki Demokrasi Gösterileri.....	30
Resim 4.3 Hule Katliamından Bir Görüntü.....	42
Resim 4.5 Reyhanlı Saldırısında Bir Görüntü	49
Resim 5.1 Suriye'deki Gösterilerden Bir Görüntü.....	54

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AK PARTİ	Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisi
BAC	Birleşik Arap Cumhuriyeti
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
GAP	Güney Doğu Anadolu Projesi
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
MC	Milletler Cemiyeti
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PYD/YPG	Demokratik Birlik Partisi / Halk Koruma Birlikleri
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STA	Serbest Ticaret Antlaşması
SUK	Suriye Ulusal Konseyi
SDG	Suriye Demokratik Güçleri
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ortadoğu coğrafyası sahip olduğu yer altı kaynakları, jeopolitik konumu ve bünyesinde birçok dini unsurları barındırması nedeniyle tarih boyunca birçok devletin bu bölgedeki hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur.

Tarihi geçmişi çok uzun yıllara dayanan Suriye, coğrafi olarak Anadolu, Arabistan, Mısır ve Mezopotamya gibi ticaret yollarının kesiştiği bir bölgede yer almıştır. Türkiye'nin güney sınırında olması ve Arap devletleri ile bağlantı kurabilmesi bakımından Suriye, Türkiye açısından önemli bir konumda olmuştur. 19.yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde kalan Suriye, 1. Dünya Savaşı sonrası Fransa'nın egemenliği altında manda yönetimi ile varlığını devam ettirmiş ve 1946 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. 1963 yılından itibaren Baas Partisi'nin etkisinde kalan Suriye, 1970 yılında askeri darbe ile iktidara gelen yine bir Baas Partili olan Hafız Esad tarafından 2000 yılına kadar yönetilmiştir. Bu süre zarfında Türkiye-Suriye ilişkilerini etkileyen en önemli konular Hatay meselesi, su paylaşımı ve terör olmuştur. 1998 yılına gelindiğinde iki ülke arasında imzalanan Adana Protokolü ile Suriye'nin topraklarından Abdullah Öcalan'ı sınır dışı etmesiyle terör konusu çözülmüş ve iki devlet arası ilişkiler normalleşmeye başlamıştır. 2000 yılında Suriye'de Beşar Esad döneminin başlaması ve 2002 yılında Türkiye'de AK Parti'nin iktidara gelmesi ve komşu ülkelere karşı sıfır sorun politikası izlemesi iki devlet arasındaki ilişkilerin çok farklı bir boyuta gelmesine neden olmuştur. Gelişen ilişkiler iki devlet arasında ticari antlaşmaların imzalanmasına, ortak askeri tatbikatlar yapılmasına, karşılıklı vizelerin kaldırılmasına ve ekonomi, güvenlik, enerji, ulaşım gibi konularda işbirliği sağlanmasına kadar her alanda devam etmiştir. İki devlet arasında olumlu seyreden bu ilişkiler 2010 yılında Tunus'da başlayan ve Suriye'de halen devam eden Arap Baharı ayaklanmasına kadar sürmüştür.

2010 yılı Aralık ayında Tunus'ta başlayıp Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılan Arap Baharı ayaklanmaları, bölgede birçok dengenin değişmesine neden olmuştur. Başta Tunus olmak üzere Mısır, Libya ve Yemen'de iktidarlar değişirken, bir yandan da Orta Doğu'da ortaya çıkan devlet dışı silahlı aktörler bölgede istikrarsızlık ve kaos ortamını yaratmıştır. 2011'de Suriye'de protesto hareketleri ile başlayan halk

ayaklanmaları ise kısa sürede silahlı direnişe dönüşmüş ve ülke iç savaş ortamına sürüklenmiştir.

İç savaş ortamının gün geçtikçe büyümesi ve şiddetini arttırması, Suriye’de birçok sivil vatandaşın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olmuştur. Bu durum başta Türkiye olmak üzere birçok devletin tepkisine neden olmuştur. Türkiye sürecin en başından beri Suriye yönetimine uyarılarda bulunmuş ve reformların hayata geçirilmesi konusunda diplomatik faaliyetlerini yoğun bir şekilde sürdürmüştür. Fakat Türkiye’nin bu isteklerini Suriye yönetimi göz ardı etmiş ve bu durumu kendi işlerine müdahale olarak algılamıştır. Suriye’de sivil kayıpların giderek artması üzerine Türkiye bundan sonraki süreçte Suriye yönetimi ile arasına mesafe koymuş, yaptırım kararları almış ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) gibi muhalif grupları destekleme kararı almıştır.

Türkiye’nin Suriye’deki muhalif grupları destekleme kararı alması iki devlet arası ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Bu konuda Suriye yönetimi Türkiye’ye karşı ağır suçlayıcı ifadelerde bulunmuştur. Türkiye-Suriye ilişkilerinde tansiyonu yükselten önemli gelişme ise 22 Haziran 2012 tarihinde Türkiye’ye ait savaş uçağının sınır ihlali yaptığı gerekçesiyle Suriye rejim ordusu tarafından düşürülmesi olmuştur. Türkiye bu gelişmeler üzerine Suriye’ye karşı angajman kurallarının değiştiğini açıklamış ve Suriye tarafından gelebilecek en küçük bir saldırı karşısında dahi cevap verileceğinin mesajını vermiştir.

Suriye’de iç savaş ortamının uzaması ülkede merkezi otoritenin zayıflamasına neden olmuştur. Ülke, rejim yanlısı silahlı gruplar ile muhalif grupların bölgedeki hakimiyet mücadelesine sahne olurken, diğer yandan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti (Çin) ve İran gibi küresel güçlerin de bölgeye müdahale etmesi ülkedeki kaos ve istikrarsızlık ortamının artmasına sebep olmuştur. Bu ortam birçok devletin ve devlet dışı silahlı aktörlerin Suriye’de faaliyet göstermesine neden olmuştur.

Suriye’deki otorite boşluğundan yararlanan Kürdistan İşçi Partisi (PKK)’nın Suriye kolu olan, Suriye Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve askeri uzantısı Halk Savunma Birlikleri (YPG), ülke içinde olayların tırmanmasını fırsat bilerek Suriye’nin kuzey bölgesinde kontrolü sağlamış ve bu bölgede idari ve askeri yapılanma içine girmiştir. Suriye’nin kuzeyinde geniş bir hareket alanı bulan PKK terör örgütü ve Suriye uzantısı PYD, Suriye’nin kuzeyinde özerk bir yönetim kurmayı planlamıştır. Bu bölgede oluşabilecek bir Kürt yapılanması ise Türkiye’nin güney sınırlarında özellikle de Güneydoğu Anadolu bölgesinde sorunlu ve istikrarsız bir durum oluşturacağından, Türkiye

için büyük bir tehdit olarak kabul edilmiştir. Yine aynı şekilde Suriye'nin kuzeyindeki PYD/YPG yapılanmasında olduğu gibi bölgede yaygın ismiyle anılan Irak şam İşlam Devleti (İşİD) de, Türkiye'nin güney sınırlarının büyük bir bölümü kontrol etmiştir. Bu durum ise Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit eden başka bir unsur olmuştur.

Suriye'nin kuzeyinde PYD/YPG ile İşİD gibi devlet dışı aktörler bölgede hakimiyet mücadelesine girişmiştir. Bu atışmalar Türkiye'nin güney sınırlarına doğru kaymış ayrıca havan topu ve mermilerin Türkiye'nin sınır illerine düşmesi sonrası Türkiye'nin bu konuda gerekli önlemleri almasına neden olmuştur. Bu kapsamda Türkiye, İşİD ve PYD/YPG gibi terör örgütleri ile mücadele etmiştir. İşİD'e karşı oluşturulan ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyon güçleri ile birlikte hareket eden Türkiye, bu örgütün silahlı saldırılarına maruz kalmıştır. Özellikle İşİD, Türkiye'yi hedef alan bombalı eylemler ve terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Farklı zamanlarda ve sınır illerinde gerçekleştirilen bu eylemler Türkiye'de birçok sivil vatandaşın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin Esad rejimine karşı muhalif grupları destekleme kararı alması daha sonra, Esad rejiminin de Türkiye'nin güney sınırlarında (Suriye'nin kuzeyi) PKK/PYD ile işbirliği yapmasına ve örgütün bölgede yapılanmasına izin vermesine neden olmuştur. Bu durum ise Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit eden başka bir unsur olmuştur. Esad rejimi ile PYD/YPG arası yapılan antlaşma gereği Suriye ordusu bu bölgeden çekilerek Afrin, Cezire ve Kobani gibi bölgeleri bu örgüte bırakmıştır. Esad rejimi ile hiçbir çatışma yaşamadan bu bölgeleri ele geçiren PYD/YPG, burada önce özerk yönetim daha sonra federasyon ilan ettiğini duyurmuştur. Uzun yıllar yurt içi ve yurt dışında PKK terör  rg t  ile mücadele eden Türkiye açısından bu durum tehdit olarak algılanmıştır.

Suriye'de İşİD ile mücadele kapsamında başta ABD ve koalisyon güçlerinin, PYD'nin silahlı unsuru YPG'ye her türlü silah ve mühimmat desteği sağlaması, Türkiye için risk oluşturmuştur. Türkiye'nin, PYD'nin terör  rg t  olduğu konusunda uluslararası kamuoyunu ikna çabaları sonuçsuz kalmıştır. Bu nedenle Türkiye, sınır güvenliğini korumak ve kendisine karşı tehdit oluşturan başta PYD/YPG ve diğer terör örgütlerine karşı tedbirler almıştır. Bu kapsamda bölgede bu unsurlarla mücadeleye yönelik Fırat Kalkanı Harekatı'nı düzenlemiştir. Türkiye bu hareket ile Afrin hariç güneyindeki sınır bölgelerini terör unsurlarından temizlemiş ve Cerablus, Çobanbey ve El-Bab gibi bölgeleri kontrol etmeyi başarmıştır. Ancak Türkiye'nin bu müdahalesi PYD/YPG'nin asıl amacı olan Afrin'den Akdeniz'e uzanma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Bu durum Türkiye'nin

20 Ocak 2018’de PYD/YPG örgütünü Afrin kantonuna yönelik Zeytin Dalı Harekatı’nı başlatmasına neden olmuştur. Güney sınırlarında maruz kaldığı PYD/YPG tehdidini ortadan kaldırmak ve bu örgütün Fırat’ın doğusunda hakimiyet kurmasını önlemek isteyen Türkiye, Zeytin Dalı Harekatı sonrası bölgeye yönelik 9 Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekatı’nı da düzenlemiştir. Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekat’ının devamı niteliğinde olan bu harekât ile Türkiye, kendisine karşı gelebilecek tehditleri en aza indirmeye imkânını elde etmiştir.

Türkiye sınırlarının ötesinde gerçekleştirmiş olduğu bu harekâtlar, çalışmamızın son bölümünde belirtildiği gibi uluslararası hukuk temelinde Birleşmiş Milletler (BM) sözleşmesinin 51.Maddesinde yer alan “Meşru Müdafaa Hakkı” çerçevesinde ve Suriye’nin toprak bütünlüğünü koruyacak şekilde gerçekleştirmiştir.

Bu çalışmada temel amaç Suriye iç savaşının Türkiye’nin Sınır güvenliğini nasıl etkilediğini, Türkiye’nin bu konuda almış olduğu önlemleri ve Suriye iç savaşının Türkiye için yaratmış olduğu fırsat ve tehditleri incelemek olmuştur. Bu durumları kısaca belirtmek gerekirse; öncelikli olarak Suriye’deki iç savaş ortamı Türkiye’nin sınır güvenliğini tehdit etmiştir. Ayrıca bölgesindeki devletler ile ticari ilişkileri zarar gören Türkiye, Suriye topraklarından gelen milyonlarca sivil vatandaşa ev sahipliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu gelişmeler Türkiye için dezavantajlı bir durumu teşkil etmiştir. Fakat gerçekleştirmiş olduğu hareketler ile Türkiye, sınır güvenliğini kendi topraklarından değil de Afrin, El Bab gibi Suriye’nin kuzeyinden itibaren sağlamayı başarmıştır. Türkiye ayrıca bölgede siyasi varlığını arttırma fırsatı bulmuş ve Suriye konusunda daha fazla söz sahibi olabileceğini göstermiştir. Türkiye için avantaj sağlayacak diğer bir husus da Suriye’nin kuzeyinde gerçekleştirmiş olduğu hareketler ile oyun kurucu bir ülke olduğunu kanıtlama fırsatını elde etmiş olmasıdır.

Çalışmamız genel olarak incelendiğinde 5 bölümden oluşmaktadır;

Birinci Bölümde Hafız Esad döneminde Türkiye-Suriye ilişkilerinde önemli bir sorun haline gelen terör, su ve Hatay konusu ve ilerleyen dönemde gelişen ilişkilerin sonucu olan 1998 Adana Mutabakatı incelenmiştir. Ayrıca 2000 yıllarda Suriye’de yönetime gelen Beşar Esad, 2002 yılında iktidara gelen AK Parti sonrası iki devlet arasında her alanda gelişen ilişkiler ele alınacaktır.

İkinci Bölümde 2011 yılında Tunus’da başlayıp diğer Ortadoğu ülkelerine yayılan Arap Baharı sürecinin başlama nedenleri, Türkiye’nin bu ayaklanmalara karşı göstermiş

olduğu tavır incelenmiştir. Ayrıca Arap Baharının Suriye'ye sığraması, Türkiye'nin bu konuda Suriye yönetimine karşı desteği ve çözüm bulma arayışlarından bahsedilecektir.

Üçüncü Bölümde Suriye'de iç savaşın başlaması ile sivil ölümlerin artması sonrasında Türkiye-Suriye ilişkilerinde görüş ayrılıklarının başlaması, iki devlet arasında ilişkilerin kopma sürecine gelmesi, karşılıklı yaptırım kararları ve sonraki süreçte uyuşmazlık ve çatışma dönemlerinin devreye girdiği süreç anlatılacaktır.

Dördüncü Bölümde Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte rejim yanlısı gruplar ile muhalif gruplar hakkında bilgi verilecek ve Esad rejimine destek veren ve destek vermeyen ülkelerden bahsedilecektir. Ayrıca bu ülkelerin Suriye iç savaşının başlaması sonrası Türkiye ile olan ilişkileri kısaca incelenecektir.

Beşinci Bölümde ise Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak için Suriye'ye yapmış olduğu Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatları'nın yapılma nedenleri ve sınır güvenliği sağlama konusunda alınan önlemlerden bahsedilecektir.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ortamı belirli bölgelerde otorite boşluğu oluşturmuş ve bu durum ülkede devlet dışı silahlı aktörlerin faaliyet göstermesine neden olmuştur. Bu bölgedeki PKK-PYD/YPG ile IŞİD gibi örgütlerin faaliyetlerinden en çok zarar gören ülke, sınır komşusu olması sebebiyle Türkiye olmuştur. Türkiye, egemenliğini ihlal edecek boyuta ulaşan sınırlarındaki bu terör tehdidini ortadan kaldırmak için, bölgeye zorunlu olarak müdahale etmek gereği duymuştur. Bu durum Türkiye için bazı risk ve fırsatları doğurmuştur. Suriye'de merkezi otoritenin güç kaybetmesi ve bölgede istikrarsızlık durumunun her geçen gün artması Türkiye'nin, bölge devletleri ile ticaretini zarar görmesine ve sınırlarında büyük bir göç dalgası ile karşılaşmasına neden olmuştur. Türkiye, bu süreçte bölgeye Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtlarını düzenleyerek sınır güvenliğini, sınırlarının ötesinde sağlamayı başarmıştır. Ayrıca bölgede faaliyet gösteren diğer devletlere karşı askeri gücünü kullanabilme imkânını ve Suriye'nin yeniden yapılanmasında söz sahibi olacağını göstermiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

ARAŞTIRMANIN AMACI: 2011 yılında Arap Baharı başlayan, adı verilen Arap ayaklanmaları Ortadoğu ülkelerinde birçok değişimleri beraberinde getirmiş, Türkiye'nin ise bu durumdan olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Suriye'de Arap Baharı sonrası yaşanan gelişmeler sınır komşusu olması sebebiyle Türkiye'yi güvenlik alanında endişelendirmiştir. Ülkede devam eden iç savaş ortamı ve gün geçtikçe artan şiddet olayları ülkede belirsizliğin giderek artmasına neden olmuştur. Esad rejimi ve muhalif gruplar arasında tırmanan çatışma ortamı ve bu çatışma ortamının zamanla Türkiye'nin sınır illerine doğru kayması Türkiye'yi güvenlik alanında tehdit etmiştir. Ayrıca ülkede oluşan güç boşluğu, birçok terör örgütünün (PKK-PYD-IŞİD) bölgede aktif olmasına zemin hazırlamıştır. Bu terör örgütlerinin bölgede idari yapılanma sürecine girmesi, sınır illerinde gerçekleştirmiş oldukları bombalı eylemler ile Türkiye'yi hedef alması ve Türkiye'nin güney sınırlarında yoğunlaşan çatışmalar ve Türkiye'nin bu konuda almış olduğu güvenlik önlemlerinin neler olduğu, araştırmamızın temel amacını oluşturmuştur.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ: Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında ortaya çıkan Arap Baharı ayaklanmalarının Suriye'ye sıçraması, sınır komşusu olması sebebiyle Türkiye'yi yakından ilgilendirmiştir. Bu çalışmada Suriye'de oluşan istikrarsız ortamın Türkiye'yi nasıl etkilediği, hangi güvenlik problemlerini yarattığı ve Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak için Suriye'de gerçekleştirmiş olduğu Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatları incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışmada, Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı süreç ile Arap Baharı öncesi döneme kadar Türkiye-Suriye arası ilişkiler kısaca incelenmiş olup, özellikle de Suriye'de Arap Baharı sürecinin yaşanmasıyla beraber gelişen olaylar çalışmamızın konusunu oluşturmuştur. Suriye iç savaşı ile beraber bölgede ön plana çıkan IŞİD ve özellikle de PYD/YPG gibi terör örgütlerinin faaliyetlerinin Türkiye'ye etkileri üzerine durulmuştur. Türkiye'nin Suriye'ye karşı geliştirmiş olduğu dış politikalar ve sınır ötesi gerçekleştirdiği

Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve son olarak Barış Pınarı Harekâtlarının incelenmesiyle çalışmamız sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.ARAP BAHARI ÖNCESİ TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

2.1 SURİYE’NİN TARİHİ SOSYAL, KÜLTÜREL, DİNİ VE SİYASİ YAPISINA KISA BİR BAKIŞ

Suriye, coğrafi olarak Anadolu, Arabistan, Mısır ve Mezopotamya gibi ticaret yollarının kesiştiği bir bölgede bulunması nedeniyle tarihte önemli bir yere sahip olmuş ve birçok devletin işgaline uğramıştır (Çelikkol, 2015:13).

Tarih boyunca Suriye Akadlar, Asuriler, Hititler, Persler ve Fenikeler gibi birçok kavmin hakimiyeti altına girmiş, daha sonra Roma ve Bizans İmparatorlukları tarafından yönetilmiştir. İslamiyet’in doğuşu ile birlikte ise sırasıyla Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Eyyubiler, Memlukler ve son olarak 400 yıl boyunca Osmanlılar tarafından idare edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti’nin, bölgeden çekilmesiyle 1946 yılına kadar Fransa’nın manda yönetimi altında varlığını devam ettirmiştir (M.A.Okur, N.Salík, 2016:1).

Ülkenin yüz ölçümü 185.180 km’dir. 2014 yılı itibari ile Suriye’nin nüfusu yaklaşık olarak 23 milyona yakındır. Ülke nüfusunun büyük çoğunluğu başkent Şam, Halep ve batı kesimlerinde toplanmıştır. Ülkenin başkenti Şam, dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biri olduğundan hem Müslüman hem de Hristiyan tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ülkenin diğer bir tarihi şehri olan Halep ise, Osmanlı döneminde ticaret merkezi olarak önemli konuma sahip olmuştur (Çelikkol, 2015:21).

Ortadoğu’da stratejik bir öneme sahip olan Suriye kuzeyde Türkiye, doğuda Irak, güneybatıda İsrail ve Filistin, güneyde Ürdün ve Lübnan ile sınır komşusudur. Bu devletler arasında en büyük sınır uzunluğu 911 km ile Türkiye ile olandır. Suriye’nin Türkiye ile olan sınırları 20 Ekim 1921’de Fransa ve Türkiye arasında imzalanan Ankara antlaşması ile belirlenmiştir.

Ülke toprakları coğrafi açıdan incelendiğinde batıdan doğuya doğru kıyı şeridi, dağlık bölge ve çöl olarak kendini göstermektedir. Suriye’de toprakların %50’si ekilebilir vaziyette olup, bunun %31’i tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Su ihtiyacının neredeyse büyük bir bölümünü sınır komşusu olan Türkiye topraklarından doğan Fırat nehrinden

karşılmaktadır. Ülkenin başka bir önemli su kaynağı ise Asi nehridir (Saitkorkmaz, 2015:17).

Suriye coğrafi konumu itibari ile dinsel ve mezhepsel açıdan çok zengin bir kültüre sahiptir. Ülkede %86 oranı ile Müslümanlar, %10 ile Hristiyanlar ve % 3 ile de Dürzilerin yaşadığı görülmektedir. Mezhepsel açıdan incelendiğinde ise, %74 Sünniler ve %12 Şiiler olarak ayrılmaktadır. Etnik açıdan bakıldığında Araplardan sonra en büyük çoğunluğu sırasıyla Kürtler ve Türkmenler oluşturmaktadır (Akkan, 2016:8).

Suriye'nin siyasi yapısı incelendiğinde 1940 ve 1950 yılları arasında askeri darbeler sonrası yönetime gelen başkanlar tarafından idare edildiği görülmektedir. Bir dönem Mısır ile Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) adı altında ortak bir yönetim mekanizması oluşturulmuş fakat bu süreç fazla uzun sürmemiştir. 1970 yılı Hafız Esad dönemine kadar ülkede Baas partisinin etkisi hissedilmiştir (Abuhasan, 2013:6-7).

2.2 SURİYE'DE BAAS PARTİSİ DÖNEMİ

1943 yılında Suriye'de kurulan ve Arapça'da “yeniden doğuş” anlamına gelen Baas Hareketi'nin, temelleri milliyetçi ve sosyalist görüşleri ile ön plana çıkan Selahattin Bitar ve Mişel Eflak tarafından atılmıştır (İnce, 2017: 272).

Suriye'nin tam bağımsızlığını kazanmasından önceki yıllarda da varlığını hissettiren Baas hareketi ilk zamanlar bir siyasi parti konumunda değildi. Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasıyla beraber ülkedeki siyasi varlığı oldukça önemli bir konuma gelmiştir (Çelikkol, 2015: 34).

Partinin kurucularından olan Mişel Eflak, Arap milletini bir bütün olarak görmüş ve sömürgeciliğin ve emperyalizmin Arap milletinin bölünmesine ve aralarındaki birliğin bozulmasına neden olduğu savunmuştur. Eflak'a göre Baas Partisinin temel amacı Arap kimliğinin ön plana çıkmasını sağlayarak Arap iradesini yeniden canlandırmak olmuştur. Kötü durumda olan Arap milletinin yeniden doğmasını sağlamak temel amacı olmuştur.

Baas Hareketi 1942 yılında Mişel Eflak ve Selahattin Bitar'ın, bağlı bulundukları okuldan istifa ederek ve öğrenci gruplarını bu düşünce akımı etrafında örgütleyerek siyasi faaliyetlerine hız vermesiyle başlamıştır. 4-6 Nisan 1947 tarihlerinde ise 200 katılımcı ile

Şam'da partinin ilk kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede partinin programı ve tüzüğü kabul edilmiştir. Partinin tüzüğünde Arap ulusunun kültürel bir birlik olduğu, aralarında herhangi bir farklılık olmadığı vurgulanmıştır. Partinin programında ise Arap topraklarının Toros Dağları'ndan Basra Körfezi'ne kadar, Hint Okyanusu'ndan Akdeniz'e kadar geniş bir yelpazeye ulaşması arzusundan bahsedilmiştir. 1953 yılında Baas Partisi, Arap Sosyalist Partisi ile birleşerek gücünü arttırmış ve partinin adı Arap Baas Sosyalist Partisi olarak değiştirilmiştir (Yılmaz Şahin, 2011:107-108).

Birleşme sonrası yeni kurulan parti 1954 yılında yapılan seçimlerde büyük bir başarı elde ederek 142 sandalyeden oluşan Suriye Meclisi'nde 22 milletvekili kazanmıştır. Bu başarı sonrası parti Lübnan, Ürdün, Irak gibi komşu ülkelerinin de dikkatini çekmiştir. 1954 yılında yapılan seçimde ülke içindeki diğer bir parti olan Suriye Komünist Partisinin gün geçtikçe varlığını güçlendirmesi ve 1957 yılında Suriye Genelkurmay Başkanlığı'na sol eğilimli bir generalin gelmesi Baas Partisi'nin içinde bir tedirginlik yaratmıştır. Bu yıllarda Suriye yönetiminin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile yakın ilişkiler kurması, ABD ve Batı karşı politika yürütmesi bu dönemde Türkiye ile bir krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bölgede oldukça etkili olan Baas hareketi Mısır'da da varlığını hissettirmiştir. Mısır ve uluslararası kamuoyunda güçlü bir figür olarak ortaya çıkan Abdülnasır'ın, Baas hareketinin kuruluş felsefesi ile aynı düşünceleri savunması Baas ile Mısır'ı yakınlaştırmıştır. Bu yaklaşma 1958'de Mısır ile Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC) adı altında birleşmesine sebep olmuştur (Çimen, 2016:16).

Mısır ve Suriye'nin birleşmesi sonrası Baascılar, BAC kabinesinde 4 bakanlık elde etmiştir. İki ülke arasındaki bu birleşme fazla uzun sürmemiş 1961 darbesiyle Suriye, BAC'dan ayrılmıştır. 28 Mart 1962'de ülkede gerçekleşen askeri darbe sonrası General Zahreddin başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. Fakat Suriye'de kurulan bu yeni hükümetin ömrü uzun sürmemiştir. Çünkü 8 Şubat 1963 yılında Irak'ta gerçekleşen darbe Suriye'deki Baascıları cesaretlendirmiş ve 8 Mart 1963 gerçekleştirdikleri askeri darbe sonrası Suriye'de yönetimi ele geçirmişlerdir. Böylece General Emin Hafız'ın Devlet Başkanı, Selahattin Bitar'ın başbakan olmasıyla ülke Baascıların denetimine geçmiştir (Yılmaz Şahin, 2011:108).

1963 Darbesi, Baas Partisi içinde sivil yönetimin zayıfladığı, diğer yandan parti bünyesindeki Alevi kökenli subayların ise giderek güç kazandığı bir süreci başlatmıştır. Bu süreç 1966 yılına kadar devam etmiş; parti içindeki görüş ayrılıkları ve gruplaşmalar

zamanla Sünni grupların ordudan uzaklaştırılmalarına neden olmuştur. Özellikle Hafız Esad etrafında toplanan bu gruplar 23 Mart 1966 yılında askeri darbe gerçekleştirerek yönetime el koymuşlardır. Ülke içinde giderek güç kazanan Hafız Esad, 1970 yılına gelindiğinde ordu içindeki Alevilerin ve yerel halkın desteği alarak bir darbe gerçekleştirmiş ve ülkede 2000 yılına kadar sürecek iktidarlık sürecini başlatmıştır (Çimen, 2016:17-18).

2.2.1 Baas Partisi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri

Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı 1946 yılına kadar ülkede etkili olan Baas hareketi, 1963 askeri darbesi ile yönetimi tamamen ele geçirmiştir. Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Baas yönetimi 1939'da Türkiye'ye katılma kararı alan Hatay meselesini tekrar gündeme taşımış, bu durumu uluslararası bir ihlal olarak nitelendirmiştir. Türkiye ise bu dönemde Suriye'nin bağımsızlığını tanımada temkinli davranmıştır. İki devlet arasındaki ilişkilerin bir müddet sonra normalleşmeye başlamasıyla birlikte Türkiye, 1946 yılında Suriye'nin bağımsızlığını tanıma kararı almıştır. Fakat ülke içinde devam eden darbeler dönemi iki devlet arası ilişkilerin bir süre daha olumsuz devam etmesine neden olmuştur. Suriye yönetiminin Hatay meselesi konusunda izlemiş olduğu politika 2000'li yıllara kadar iki ülke arasındaki ilişkilerin olumsuz bir şekilde devam etmesine neden olmuştur (Çelikkol, 2015:20).

Bu dönemde iki ülke arası ilişkilerini belirleyen temel etken Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan bloklaşma hareketleri olmuştur. 1950'li yılların Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan rekabet, yer altı kaynakları bakımından zengin olan Ortadoğu bölgesinde de devam etmiştir. ABD'nin bölgede İsrail ile yakın ilişkiler kurması ve İsrail'i destekleyen politikalar izlemesi, Arap Devletleri'nin Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kurmasına neden olmuştur. Çünkü Suriye, Mısır ve birçok Arap ülkesine göre asıl tehdit kaynağı bölgede yayılmacı bir politikalar izleyen İsrail ve ABD olmuştur. Türkiye ise bu süreçte SSCB'ni kendisi için bir tehdit olarak gördüğü için, 1952'de Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'ya üye olmuş ve ABD'nin liderliğini yürüttüğü Batı Bloku içerisinde yer almıştır.

Baas partisinin kuruluşundan beri öne sürdüğü Arap milliyetçiliği politikası ve bu dönemde Suriye'nin, Sovyetler Birliği'nden askeri ve ekonomik yardım alması gibi

etkenler iki ülke arasında olumsuz ilerleyen ilişkilerin temelini oluşturmuştur. Genel olarak incelediğimizde Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasından sonraki süreçte Arap Birliği ve Suriye yönetimi ile Türkiye arasında yakın ilişkiler kurulamamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin, Suriye ve bölgedeki diğer Arap Devletleri ile yaşamış olduğu bir başka sorun ise İsrail faktörü olmuştur. Türkiye'nin 1947'den sonra Batı ve ABD ile yakın ilişkiler kurması, Türkiye'nin İsrail Devleti'ne olan yaklaşımını değiştirmiştir. Nitekim Türkiye 1948-49 Arap-İsrail savaşlarında tarafsızlık politikası izlemiş ve 1949'da İsrail'i tanıyan bölgedeki ilk devlet olmuştur. İsrail ile diplomatik olarak iyi ilişkiler kurulması Türkiye'nin, Suriye ve bölgedeki diğer Arap Devletleri ile ilişkilerinin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur (İnce, 2017: 275-276).

1963 yılına gelindiğinde Baas yönetiminin Türkiye ile yaşadığı diğer bir sorun Kıbrıs meselesi olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin fiilen ikiye ayrıldığı, Türkler ve Rumlar arasında çatışmaların yaşandığı böyle bir ortamda Suriye yönetiminin Rumlarla yakın ilişkiler kurması iki ülke arasında soğukluğun devam etmesine neden olmuştur. Suriye ile olan ilişkilerde 1965 yılına kadar bir gerginlik yaşanmış fakat bu dönemden sonra iki ülke arasında Büyükelçilikler düzeyinde diplomatik girişimler başlamıştır. 1970 Darbesi Suriye'de yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, 1971 seçimleri ile başa gelen Hafız Esad, 2000 yılına kadar ülkeyi yöneten Suriye'nin ilk Nusayri Cumhurbaşkanı olmuştur (Çelikkol, 2015:69).

2.3 HAFIZ ESAD DÖNEMİ TÜRKİYE-SURİYE İLİŞİKLERİ

Hafız Esad, 6 Ekim 1930 yılında Lazkiye'de Nusayrilerin (Alevilerin) yaşadığı bir bölgede Nusayri bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Esad, 1951 yılında Humus Askeri Akademisi'ne girmiş ve 1955 yılında pilot subay olarak mezun olmuştur. 1958 yılında öğrenimini Sovyetler Birliği'nde sürdüren Esad, sonraki süreçte Hava Kuvvetleri Komutanlığı ve Savunma Bakanlığı gibi görevlerde bulunmuştur. 13 Kasım 1970 yılına gelindiğinde askeri bir darbeye Suriye'de yönetimi ele geçiren Hafız Esad, 1971 yılında yapılan halk oylaması sonucu ülkenin ilk Nusayri (Alevi) Devlet Başkanı olarak seçilmiştir (Bayraktar, 2018:7).

Yönetime gelmesiyle beraber iktidarını sağlamlaştıracak politikalar izleyen Hafız Esad, tam 30 yıl boyunca Suriye'nin Devlet Başkanlığı görevini yürütmüştür. Bu süre zarfında ülke içinde Sünni muhalefete karşı tedbirler almış ve ordu içinde Nusayri

çoğunluğundan destek alma yoluna gitmiştir. Esad, ülke içinde kendisini zor duruma düşürebilecek kurumsal ve siyasal yapılanmalarına müsaade etmemiştir. Devletin birçok kurumuna kendi soyundan olan yakın akraba ya da güvendiği kimseleri yerleştirmiş, böylece tamamen kendi kişisel ve liderlik özelliğini ön plana çıkartacak bir yapılanmaya gitmiştir. Hafız Esad'ın Suriye'de kurmuş olduğu bu otoriter yapı kendisini zamanla diktatörlüğe taşımış ve ülkesini uzun yıllar baskı altında yönetmiştir (Özdemir, 2012:11-12).

Hafız Esad'ın, yönetime gelmesiyle beraber ülke içindeki istikrar kısmen sağlanmış, dış politikada ise aktif bir siyaset izlenmiştir. Özellikle de bölgedeki Arap devletleri ve Sovyetler Birliği ile var olan ilişkiler geliştirilmiş ayrıca ABD ve Batı ile yeni ılımlı ilişkilerin temeli atılmıştır (Gürbüz, 2015:33).

Hafız Esad'ın, dış politikadaki en öncelikli konusu ise İsrail olmuştur. Esad ülkesinin güvenliğini tehdit eden asıl unsurun İsrail olduğuna inanmış ve bu konuda Arap dünyası ile birlikte hareket etmek istemiştir. Esad'ın öncelikli hedefi ise 1967 savaşında İsrail'e kaptırdığı Golan Tepeleri geri almak olmuştur (Yılmaz Şahin, 2011:110).

Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı 1946 yılından beri Türkiye-Suriye ilişkilerinde en önemli sorun haline gelen Hatay meselesi, Esad döneminde de gündeme gelmiş ve bu sorun iki ülke arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmuştur. Esad döneminde Türkiye ile sorun yaşanan diğer konular sınırı aşan sular sorunu ve terör olmuştur. İki ülke arasında gergin geçen bu konular 1998 yılında Türkiye ve Suriye arasında imzalanan Adana Mutabakatı'na kadar devam etmiştir (Yılmaz Şahin, 2011:110).

2.3.1 Hatay Sorunu

Hatay, bağımsızlığını kazandığı 1939 yılına kadar sırasıyla Fransa ve Suriye'nin himayesi altında yönetilmiştir. Türkiye ve Fransa arasında 1921 yılında imzalanan antlaşma gereği Hatay özel bir statü kazanmıştır. 1936 yılında Suriye ile Fransa arasında imzalanan antlaşmaya göre Fransa, Suriye topraklarından çekilirken Hatay ile ilgili tüm yetkileri Suriye yönetimine devrediyordu. Türkiye bu süreci yakından takip etmiş ve Fransa'ya bir nota vererek Suriye'ye verilen bağımsızlığın Hatay'ada (İskenderun Sancağı) verilmesini istemiştir. Fransa, Türkiye'nin bu talebinin mümkün olmadığını ve Suriye'nin bağımsızlığını vurgulayarak, bu konunun Milletler Cemiyeti'nde (MC) görüşülmesini teklif etmiştir. Hatay meselesinin MC'ye geçmesiyle beraber bu konu 14-16 Aralık 1936 tarihleri arasında görüşülmüş, İsveçli temsilci Sandler tarafından bir rapor yayınlanarak,

Hatay'a 3 kişilik bir komisyonun görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk döneminde bu konuda aktif bir politika izleyen Türkiye, Hatay'ın bağımsız bir devlet olması için yoğun bir diplomasi yürütmüştür. Türkiye'nin Hatay konusunda kararlı tutumu ve hatta gerekirse askeri bir müdahale yapılabileceği mesajını vermesi, Türkiye ve Fransa arasında yapılan görüşmelerde etkisini göstermiştir. Nitekim bu görüşmeler sonrasında Fransa ile uzlaşmaya varılmış ve MC tarafından kabul edilen antlaşmaya göre; Hatay iç işlerinde serbest fakat dış işlerinde Suriye'ye bağlı, ordusu bulunmayan, resmi dili Türkçe olan özel bir statü kazanmıştır. Türkiye, bu sürecin hızlanması için Fransa'ya baskı yaparak bir an önce bu şartların hayata geçirilmesini istemiştir (Abuhasan, 2013:13-16).

Türkiye bir yandan Fransa'ya karşı baskısını arttırırken bir yandan da Avrupa'da İtalya ve Almanya'nın birbirine yaklaşması Fransa'yı tedirgin etmiştir. Fransa, artık Hatay konusunda taviz vermeye mecbur kalmış Türkiye ile müzakerelere daha ılımlı yaklaşmıştır. 1937 yılına gelindiğinde Türkiye-Suriye sınırını belirleyen bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Hatay iç işlerinde serbest, dış işlerinde Suriye yönetimine bağlı fakat ayrı bir anayasaya sahip bir statü kazanmıştır. 22-31 Temmuz 1938 yılında yapılan seçimler sonrasında Türklerin çoğunluğu elde etmesi 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasını sağlamıştır. Kurulan yeni devletin ilk devlet başkanı ise Tayfun Sökmen olmuştur. Hatay Cumhuriyeti 1939'da Türkiye'ye katılmak için girişimlerde bulunmuş ve Avrupa'da yaklaşan savaşta Türkiye'yi karşısına almak istemeyen Fransa, bu girişimi olumlu karşılayarak, 23 Haziran 1939'da Hatay Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye katılmasını kabul etmiştir (Çerkeşli, 2016:23-24).

Hatay'ın, Türkiye'nin sınırlarına katılması ve vilayet olmasından sonra Suriye yönetimi bu durumu Türkiye-Fransa arasında yapılan bir illegal antlaşma olarak görmüş ve bu antlaşmayı tanımadığını bildirerek Hatay'ı kendi sınırları içerisinde göstermeye devam etmiştir. Hatay sorunu uzun yıllar Türkiye-Suriye ilişkilerinin gergin geçmesini sağlayan bir unsur olmuştur (Eskioğlu, 2019:73).

2.3.2 Su Meselesi

Hafız Esad döneminde Türkiye-Suriye ilişkilerini belirleyen bir değer mesele sınırı aşan sular sorunu olmuştur. Suriye'de mandater yönetimin devam ettiği 1921 yılında Türkiye ile Fransa arasında akarsuların kullanımı ile ilgili bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Suriye'nin, Halep şehrinin su ihtiyacını karşılayana dek bedeli karşılığında

Fırat nehrinden su temin etmesi kararlaştırılmıştı.1939'da Türkiye ve Suriye arasında imzalanan başka bir antlaşmaya göre ise iki devlet arasında sınır oluşturan Asi, Karasu ve Afrin akarsularının eşit bir şekilde dağıtımı kararlaştırılmıştı.1961 yılına gelindiğinde ise iki ülke arasında su konusunda ortak bir komitenin kurulmasına karar verilmiş fakat bir antlaşmaya varılamamıştır (Koşar, 2017: 7).

Türkiye'nin 1964 yılında Keban Barajı'nın inşası için başlama kararı alması önce Suriye ve sonrasında da diğer sınır komşusu Irak'ın tepkisi çekmiş, Fırat nehri üzerinden topraklarına gelen su miktarında bir düşüş olacağı düşüncesi bu iki ülkeyi tedirgin etmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin ikinci bir baraj inşaatına başlaması, Türkiye ve Suriye arasındaki su sorununun daha da büyümesine neden olmuştur. 1975 yılında Türkiye, Karakaya Barajının yapımının maliyetini karşılamak için Dünya Bankası'ndan kredi talebinde bulunmuş ancak; Dünya Bankası bu talebin ancak komşu ülkelerle mutabakata varılması sonucu mümkün olabileceğini belirtmiştir. Türkiye ise komşu ülkeler olan Suriye ve Irak ile 1976 yılında bir antlaşmaya vararak Fırat nehrinden bu ülkelere 500 m³/sn su bırakmayı taahhüt etmiştir. İlerleyen süreçte Suriye ve Irak bu antlaşmayı yeniden gözden geçirmiş ve bırakılan su miktarını yeterli bulmayarak bunun 700 m³/sn olması gerektiği konusunda itirazlarda bulunmuşlardır. Türkiye'nin komşu ülkelerle Karakaya Barajı'nın yapımı sırasında yaşamış olduğu sorun Atatürk Barajı'nın doldurulması ile de devam etmiştir. Türkiye'nin Atatürk Barajı'nın doldurulması için 1 ay süre ile suyu tutması, Suriye ve Irak'ın tepki göstermesine neden olmuştur.

Türkiye'nin 1980'li yıllara gelindiğinde Güney Doğu Anadolu Projesi'ni (GAP) başlatması, Suriye ve Irak ile sorunlu olan ilişkilerin daha da büyümesine neden olmuştur. 1983 yılına gelindiğinde Suriye ile kısmen de olsa antlaşma sağlanmıştır. Ancak Suriye yönetimi kendi topraklarına gelen su miktarının azalmasını gerekçe göstermiş ve bu durum olumsuz seyreden iki ülke arası ilişkilerin daha da gergin bir vaziyet almasına neden olmuştur. Su sorunu ve terörizmin aynı döneme gelmesi ve Türkiye'de terör faaliyetlerinin artış göstermesi, Türkiye-Suriye ilişkilerinde büyük bir krize sebep olmuştur. Kısacası Suriye ve Irak, su sorunu karşısında Türkiye'ye karşı terör kozunu kullanmışlardır. Suriye'nin topraklarında Kürdistan İşçi Partisi (PKK) terör örgütünün yapılanmasına göz yumması ve örgüt lideri Abdullah Öcalan'a kucak açması ve kollaması Türkiye-Suriye ilişkilerinin bir çıkmaza girmesine neden olmuştur. Türkiye ise bu dönemde Suriye ile diplomasi kanalı açık tutarak önce Güvenlik Protokolü ile iki ülkenin terörizme karşı ortak bir tavır alması yönünde karar almak istemiştir. Su sorunu ile ilgili olarak Türkiye, Irak ve Suriye arasında üçlü bir komite tarafından hazırlanan bir öneriyle Fırat ve Dicle

sularının paylaşımı görülmüş ancak olumlu bir netice elde edilememiştir. Suriye su sorununu uluslararası bir noktaya taşımış ve Arap Birliği devletlerini de bu sürece dahil ederek, Türkiye'yi zor duruma düşürmeyi planlamıştır. Türkiye ise bu dönemde aktif bir politika izlemiş, Suriye'nin uluslararası kamuoyunun desteğini alarak oluşturmak istediği baskılara boyun eğmeyeceğini göstermiştir. Suriye ile yaşanan bu kriz 1998'de imzalanan Adana Güvenlik Antlaşması'na kadar sürmüş ve bu antlaşma ile Türkiye-Suriye ilişkilerinde yumuşama görülmüştür (Eroğlu, 2019: 6-8).

2.3.3 Terör Sorunu

Türkiye-Suriye ilişkilerinde 1964 yılından itibaren en önemli sorun haline gelen su paylaşımı konusu ilerleyen dönemlerde Hafız Esad rejiminin Türkiye'ye karşı terör kozunu kullanmasına neden olmuştur. Suriye'nin 1970'li yıllardan itibaren Türkiye ile çıkarlarının çatışması üzerine, Türkiye'ye karşı güçsüzleştirme politikası izlemiş ve topraklarında PKK terör örgütünün yapılanmasına ve faaliyetlerine izin vererek bu örgüte karşı eğitim ve silah desteği sağlamıştır. Üstelik Hafız Esad'ın kardeşi Rıfat Esad, PKK terör örgütü ile bu temasları bizzat kendisi yürütmüştür. Esad rejiminin Türkiye'ye karşı PKK kozunu öne sürerek, PKK lider kadrosunun başta Abdullah Öcalan olmak üzere kendi topraklarında faaliyet göstermesine müsaade etmesi, Türkiye-Suriye ilişkilerinde büyük bir krize neden olmuştur. Çünkü bu terör örgütü Türkiye topraklarında özellikle de Güney Doğu Anadolu bölgesinde sözde bir Kürt devleti kurmanın hayalini taşımış ve 1980 yıllardan itibaren gerilla savaşı başlatarak sivil halka ve güvenlik güçlerine zarar vermeye başlamıştır (Çelikkol, 2015:74-78).

Hafız Esad rejiminin Türkiye'ye karşı izlemiş olduğu bu politikanın temelinde;

1. Türkiye'nin başlatmış olduğu GAP projesinden dolayı Fırat ve Dicle nehirlerinin paylaşımı konusunda Suriye'nin endişe duyması.
2. Hafız Esad rejiminin 1939'da Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını kabullenememesi.
3. Türkiye'nin İsrail'i tanınması ve yakın ilişkiler kurması başlıca faktörler olmuştur (Eskioğlu, 2019:75).

Suriye yönetimi, bölgede Türkiye'yi zayıflatmak ve istikrarını bozacak faaliyetlere destek vermeye devam etmiştir. Bu süreçte Türkiye'ye karşı PKK terör örgütünü koz

olarak kullanan Suriye, 1970’li yıllardan itibaren Türk Diplomatları hedef alan ve eylemlerde bulunan Ermeni terör örgütü ASALA’ya da kendi topraklarında faaliyet göstermesine müsaade etmiştir (İbas, 2004: 68).

1984 yılından itibaren Türkiye’de terör faaliyetlerinin giderek artması üzerine dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad’a bir mektup göndererek iki ülke arasında terörle mücadele konusunda işbirliğinin geliştirilmesi ve terörle mücadelede ortak hareket edilmesi mesajını vermiştir. Bu mesaj Esad yönetimi tarafından olumlu karşılanmış ve 1985 yılında Türkiye ve Suriye arasında Sınır Güvenlik Protokolü imzalanmıştır. Yine aynı şekilde dönemin Başbakanı Turgut Özal, Dışişleri ve İçişleri Bakanları ile birlikte Suriye’ye daha kapsamlı bir ziyaret gerçekleştirmiş, Suriye ile güvenlik ve ekonomi alanında işbirliği protokolü imzalanmıştır. Ancak Esad rejimi iki ülke arasında imzalanan bu antlaşmaya rağmen PKK terör örgütüne eğitim, silah, barınma ve mali desteğe devam etmiştir. Buna karşın dönemin Başbakanı Turgut Özal, antlaşmaya uyulmaması halinde Suriye’ye gelen su miktarında bir azalma olacağı konusunda uyarılarda bulunmuştur. Bu açıklamaların ardından Hatay’da Türk hava sahasını ihlal eden Suriye’ye ait iki savaş uçağının düşürülmesi iki ülke arasındaki gergin olan ilişkilere bir yenisini eklemiştir (Eskioğlu, 2019:75).

1996 yılında Türkiye, PKK terör örgütünün ülkesinde faaliyet göstermemesi ve PKK lideri Abdullah Öcalan’ın iadesi konusunda Suriye yönetimine bir nota vermiştir. Fakat Esad rejimi PKK’ya destek vermediğini ve Abdullah Öcalan’ın topraklarında barınmadığını ifade ederek bu söylemleri kabul etmemiştir. 1998 yılına gelindiğinde Türkiye, Suriye yönetimine karşı giderek söylemlerini sertleştirmiş ve taleplerin yerine getirilmemesi halinde askeri adımların atılabileceğini belirtmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel “*Suriye’ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tuttuğumuzu ve artık sabrımızın taşmak üzere olduğunu bir kere daha tüm dünyaya ilan ediyorum.*” (Aljazeera, 06 Ocak 2014) şeklinde bir açıklama yaparak Türkiye’nin bu konuda kararlılığını bir kez daha belirtmiş oluyordu. Türkiye ile artan gerilim sonrası savaş riskini göze alamayan Suriye, bölge devletleri olan Mısır ve İran’ın arabulucu rolünü üstlenmesi ile 9 Ekim 1998 yılında Abdullah Öcalan’ı ülkesinden sınır dışı ederek Yunanistan’a göndermiş ve PKK konusunda ise Türkiye’nin taleplerinin karşılanacağını ifade etmiştir. Suriye’nin bu hamlesi sonrası Türkiye-Suriye ilişkilerinde yumuşama evresine girilmiş ve iki ülke arasında imzalanan Adana Mutabakatı ile ilişkiler normalleşmeye başlamıştır (Dündar, 2016: 211-212).

2.3.4 Adana Mutabakatı

Türkiye-Suriye ilişkileri 1998 Adana Mutabakatı'nın imzalanmasına kadar genel itibariyle su paylaşımı ve terör sorunlarıyla gündeme gelmiştir. Türkiye'nin gözünde Suriye teröre ev sahipliği yapan ve su paylaşımı konusunda sürekli sorun çıkan ülke konumunda iken, Suriye ise Türkiye'yi su kaynaklarını adilce paylaşmayan, Batı yanlısı ve kendi ülke topraklarında hak iddia eden bir ülke olarak görüyordu (Abuhasan, 2013:34-35).

Türkiye ve Suriye terörizm konusunda protokoller imzalamış ancak, Suriye tarafının bu antlaşmaları birçok kez göz ardı ettiği görülmüştür. 1998 yılına gelindiğinde artık terör sorunu Türkiye-Suriye ilişkilerinin en gergin olduğu konulardan birisi haline gelmiştir. Türkiye'de terör olaylarının gün geçtikçe artması, Abdullah Öcalan'ın Suriye topraklarındaki faaliyetleri, ayrıca terör örgütü liderinin buradan konferans yoluyla örgüt üyelerine mesajlar göndermesi artık durumu, Türkiye'nin tahammül edemeyeceği bir hale getirmiştir (Abuhasan, 2013:34).

17 Eylül 1998'de dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş, Suriye yönetimine karşı, PKK terör örgütünün desteklenmesi halinde Suriye'deki PKK unsurlarının vurulacağını, herhangi bir engelleme ile karşılaşılması halinde ise savaş ilan edileceğini ifade etmiştir. Bu durum Türkiye'nin, Suriye yönetimine karşı askeri güç kullanma konusundaki ilk kararlı tutumu olmuştur (İbas, 2004: 70).

Yine aynı şekilde Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu da bu konuda Suriye yönetimine karşı söylemlerini iyice sertleştirmiş ve gerekirse Türkiye'nin askeri bir müdahalede bulunacağını sinyali vermiştir. Türkiye'nin, siyasi ve askeri kararlılığı karşısında ise Suriye yönetimi geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bu gelişmeler üzerine Mısır ve İran'ın arabuluculuğuyla Türkiye ve Suriye arasında 20 Ekim 1998'de Adana Mutabakatı imzalanmıştır (Abuhasan, 2013:34).

Adana Mutabakatının imzalanmasıyla Türkiye-Suriye ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. İki ülke arasında yapılan görüşmeler sonrası güvenlik alanında alınan kararlar şunlar olmuştur;

1. Suriye, PKK terör örgütünün ülkedeki bütün faaliyetlerine son verecektir.
2. Suriye, PKK terör örgütüne silah, barınma, lojistik ve maddi yardımlarda bulunmayacak.
3. Suriye, Türkiye'nin güvenlik ve istikrarını bozacak hiçbir eylem ya da faaliyete müsaade etmeyecektir.
4. Suriye, başta Abdullah Öcalan olmak üzere PKK mensuplarının ülkeye girişine izin vermeyecektir.

Mutabakatın imzalanmasıyla artık Suriye, Abdullah Öcalan'ın ülkesinde barındırılmadığı ve PKK terör örgütü mensuplarına hiçbir desteğin verilmediği konusunda Türkiye'ye güvence vermiş oluyordu (Uğurlu, 2005:79).

Adana Mutabakatı sonrası Türkiye ve Suriye arasında bir güven ortamı oluşmuş ve iki ülke arası ilişkilerde hızlı bir normalleşme dönemine girilmiştir. 2000 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenaze törenine katılması iki ülke arası ilişkileri bir adım daha ileriye taşımıştır. 2000 yılında ise Suriye'de Beşar Esad döneminin başlaması ve 2002 yılında Türkiye'de seçimler sonrası Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Ak Parti) iktidara gelmesi ve beraberinde komşu ülkelere karşı sıfır sorun politikası izlemesi Türkiye-Suriye ilişkilerinin bundan sonraki süreçte çok farklı bir boyuta gelmesine neden olmuştur (Çimen, 2016:115-116).

2.4 BEŞAR ESAD DÖNEMİ TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ

Hafız Esad döneminde Türkiye-Suriye ilişkilerini incelediğimizde Hatay, Su ve PKK sorunu en çok gündeme gelen konular olmuştur. Özellikle de Suriye tarafının PKK ve Abdullah Öcalan'a desteği iki ülke arasındaki ilişkilerin uzun bir süre gergin geçmesine neden olmuştur. 1998 yılında imzalanan Adana Mutabakatı sonrası Türkiye-Suriye ilişkilerinde bir yumuşama evresine geçilmiş ve 2000 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, Hafız Esad'ın cenaze törenine katılması ile iki ülke arasında yakınlaşma dönemi başlamıştır (Salık, 2011:24).

Türkiye-Suriye arası ilişkilerin seyrini belirleyen en önemli gelişme ise 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelmesi olmuştur. AK Parti ile Türkiye'nin dış politika anlayışı önemli ölçüde değişmiş özellikle de "Komşularla Sıfır Sorun" anlayışı Ortadoğu politikasının temel prensibi olmuştur. Türkiye, bu politika anlayışı ile Suriye'yi Ortadoğu'ya açılan bir kapı olarak görmüş ve bu ülke ile ilişkilere özel önem vermiştir.

AK Parti döneminde iki ülke arası ilişkiler siyasal ve ekonomik alanda önemli gelişmeler kaydetmiş ve ikili ilişkilerde geçmişte yaşanan sorunlar çözüme kavuşturulmuştur (Abuhasan, 2013:37).

2.4.1. Suriye’de Beşar Esad’ın İktidara Gelişi

Suriye’de 30 yıl boyunca devlet başkanlığı görevini üstlenen Hafız Esad’ın, vefat etmesi sonrası 10 Temmuz 2000 tarihinde yapılan halk oylaması sonrası Beşar Esad ülkede yeni devlet başkanı olarak seçilmiş ve Suriye’de yeni dönem başlamıştır. Suriye halkı Hafız Esad’ın ölümünden önce büyük oğlu Basil Esad’ın iktidara geleceğini düşünmüş fakat, 1994 yılında geçirdiği trafik kazası sonrası yaşamını yitirince böyle bir beklenti gerçekleşmemiştir.

11 Eylül 1965 yılında dünyaya gelen Beşar Esad, ülkesinde tıp eğitimi alarak doktor olarak göreve başlamış ve daha sonraki süreçte alanında uzmanlaşmak için İngiltere’ye gitmiştir. Beşar Esad’ın, babası ile karşılaştırıldığında daha farklı bir dünya görüşüne ve yurt dışı tecrübesine sahip olması, ABD ve Avrupa’ya karşı ılımlı görüşlere sahip olması Suriye için yeni bir dönemin habercisi olmuştur. Beşar Esad’ın göreve başladığı ilk dönemlerde halk ile yakın ilişkiler kurmaya çalışması, reformlar konusunda istekli olması ve demokratikleşme yolunda adımlar atmak istemesi halk tarafından olumlu karşılanmıştır. Esad için büyük bir beklenti içine giren Suriye halkı onu 21.yüzyıla taşıyacak bir lider olarak görmüştür (Kınalıtopuk, 2014:5-7).

Hafız Esad döneminde imzalanan 1998 Adana Mutabakatı sonrası yumuşama görülen Türkiye-Suriye ilişkileri Beşar Esad döneminde de devam etmiştir. Beşar Esad babasından farklı olarak Türkiye’ye karşı düşmanlık beslemenin ülkesine yarar sağlamayacağını görmüş ve Suriye’nin, Türkiye politikası zamanla değişime uğramıştır. Bundan sonraki süreçte Suriye yönetimi PKK ile mücadele, Kıbrıs konusu, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz de dahil olmak üzere birçok alanda Türkiye’nin tüm ulusal tezlerine destek vermeye başlamıştır. Böylece Türkiye ve Suriye arasında 1946’dan beri süregelen düşmanlık ve hasımlık dönemi 2000 yılından sonra yerini dostluk dönemine bırakmıştır. Bu dönemde iki ülke arasında yakınlaşma ve ortak hareket etmeyi gerektiren birçok konu olmuştur (İşyar, 2018:46).

2.4.2. ABD'nin Irak İşgali Sonrası İlişkiler

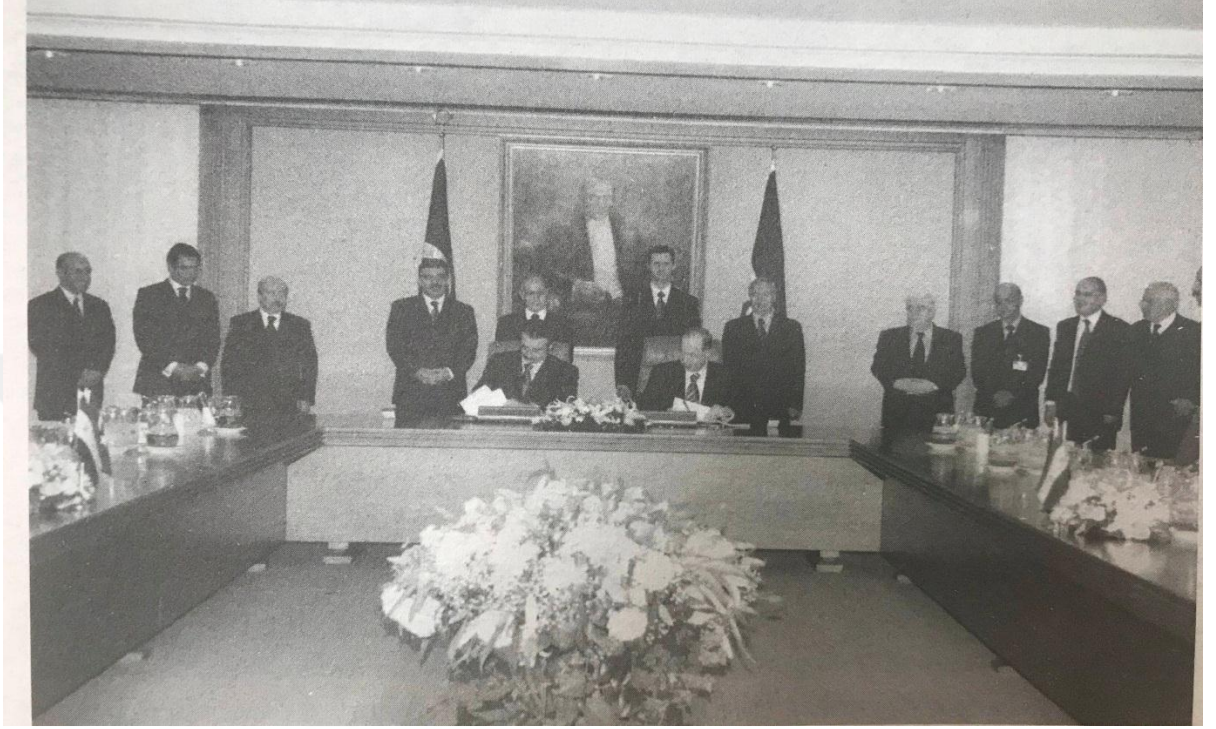
11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin George W. Bush önderliğinde uluslararası terörizm mücadele adı altında 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi Suriye'yi oldukça tedirgin etmiştir. Irak ile yakınlık kurarak iki ülke arası ticari ilişkileri geliştirmek isteyen Beşar Esad'ın bu politikası, ABD'nin tepkisini çekmesine neden olmuştur. 1991 yılında Körfez savaşında ABD'nin yanında yer alan Suriye yönetimi Irak'a karşı kurulan koalisyonda bulunmak istememiştir (Salık, 2011:23).

Irak'ın işgali sonrası ekonomik ve siyasi olarak zor günler geçiren Suriye, dış politikada ise Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi komşu ülkeler ile soğuk ilişkilerin yaşandığı bir döneme girmiştir. Ayrıca bölgede kendisine karşı İsrail tehdidinin giderek artması ve Irak'ta kurulması muhtemel bir Kürt devletinin varlığı da Beşar Esad yönetimini oldukça rahatsız etmiştir. Bölgede olası bir Kürt devletinin kurulma ihtimali Suriye'yi olduğu kadar Türkiye'yi de tedirgin etmiştir. Bu dönemde Türkiye ve Suriye'nin ortak düşüncesi merkezi Irak yönetiminin güçlü olması ve toprak bütünlüğünün korunması yönünde olmuştur. Türkiye ve Suriye'nin bu konu hakkındaki kaygılarının aynı olması, iki ülkeyi ortak bir paydada birleştirmiştir. ABD'nin Irak'ı işgal planı için Türk topraklarını kullanma isteği ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) 1 Mart tezkeresini reddetmesi Suriye yönetimi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Beşar Esad yönetimi bu karardan sonra Türkiye ile yakın ilişkiler kurmaya çalışarak Türkiye gibi bölgesinde güçlü ve güvenilir bir ülkeyle birlikte hareket etmek istemiştir. Irak'ın işgalinden sonra ABD Başkanı Bush'un Suriye'yi tehdit eden söylemlerinin giderek artması Esad yönetimini Türkiye'ye karşı bir adım daha yaklaştırmıştır. Suriye yönetimi dış politikada etkin olabilmek ve Batı ile iyi ilişkiler kurabilmek için Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duymuş ve Türkiye'yi Batıya açılan bir kapı olarak görmüştür (Kınalıtopuk, 2014:16-18).

2.4.3. Beşar Esad'ın Türkiye Ziyareti Ve Suriye İle Serbest Ticaret Antlaşması

2002 yılında AK Parti'nin tek başına iktidara gelmesi sonrası dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun başta Ortadoğu olmak üzere bölgede aktif bir politika izlemesi ve ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrası iki ülke arasında duyulan ortak kaygı Türkiye-Suriye ilişkilerinin hız kazanmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda Hafız Esad'ın ölümünden sonra devlet başkanlığına seçilen Beşar Esad, ilk yurt dışı seyahatini 6-8 Ocak 2004 tarihleri arasında Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. Esad'ın bu ziyareti 58 yıl aradan sonra (1946 Suriye'nin kuruluşu) Suriye tarafından Türkiye'ye yapılan ilk ziyaret olması nedeniyle iki ülke arası ilişkilerin geleceği açısından büyük öneme sahiptir (Bayraktar, 2018:36).

Resim 2.4: Beşar Esad'ın 2004 Ankara Ziyareti (Çelikkol 2015,s.192)

Beşar Esad'ın 2004 yılındaki Türkiye ziyareti ve 22-23 Aralık 2004'te dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye ziyareti iki ülke arasındaki yakınlaşmayı arttırmış ve birçok konuda işbirliği fırsatlarının doğmasını sağlamıştır. Bu ziyaretler sonrası ekonomi alanında somut adımlar atılmış, 22 Aralık 2004'te dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan ile Suriye Başbakanı Naci Otri arasında Serbest Ticaret Antlaşması (STA) imzalanmıştır. Antlaşma sonrası basın toplantısında konuşan Erdoğan, “*Kardeş Suriye halkını en kalbi selamlarımı iletirim*” diyerek, bu antlaşmayı iki ülke arasında ekonomik ve ticari birlikteliğin hukuki altyapısını oluşturan önemli bir adım olarak nitelendirmiştir (Athoğlu, 2004).

2.4.4. Türkiye Ve Suriye Arasında Ortak Askeri Tatbikat

Türkiye ve Suriye arasında karşılıklı diplomasi ve ekonomi alanında gelişen ilişkiler askeri alanda da kendini göstermiştir. İsviçre'nin Davos şehrinde 30 Ocak 2009 tarihinde gerçekleşen Dünya Ekonomik Formu toplantısında dönemin Başbakanı Erdoğan ile İsrail Başbakanı Şimon Peres arasında yaşanan kriz Türkiye ve İsrail arası ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Türkiye'nin İsrail'e karşı almış olduğu bu tavır Suriye yönetimi tarafından memnuniyetle karşılanmış ve Türkiye'ye karşı oluşan güven ortamı bir kat daha artmıştır. İki ülke arasında 26 Nisan 2009 tarihinde yapılan ortak askeri tatbikat, Kilis'in Yüksektepe Hudut Karakolu ile Suriye'nin Azez bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Suriye arasında askeri alanında gelişen ilişkiler tatbikat ile sınırlı kalmamış, 17 Haziran 2009 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile Suriye yönetimi, kara sınırı boyunca mayınlı bölgelerin temizlenmesine yönelik ortak bir kararın alınmasını sağlamıştır (Bayraktar, 2018:43-44).

2.4.5. Abdullah Gül'ün Şam Ziyareti Ve Vizelerin Karşılıklı Kaldırılması

Birçok alanda ortak hareket eden ve ikili ilişkilerin hız kazandığı Türkiye-Suriye ilişkileri Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, 15-17 Mayıs 2009 tarihindeki Suriye ziyareti ile başka bir boyuta taşınmıştır. Cumhurbaşkanı Gül'ün önce Suriye Başbakanı Naci Otri daha sonra Devlet Başkanı Beşar Esad ile görüşmesinde güvenlik, enerji, ekonomi ve ulaşım konuları ön plana çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Gül, iki ülke arasında sınırsız bir işbirliğine devam edebileceğini ve Türkiye ve Suriye'nin birçok konuda birbirine bağlı ortak yönlerinin bulunduğunu ifade etmiştir. Esad ise, Türkiye ve Suriye'nin stratejik iki ortak olduğunu ifade ederek, her iki ülkenin de bulunduğu coğrafi konum itibarıyla hem Avrupa hem de Asya ile güçlü ilişkiler kurabilmesinin mümkün olabileceğini belirtmiştir (Sabah, Mayıs 2009).

Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın, 16 Eylül 2009 tarihinde Türkiye'yi ziyareti sırasında iki ülke arası Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin kurulması kararlaştırılmıştır. İki ülkenin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Velid Muallim arasında imzalanan antlaşmaya göre 6 ayda bir ilgili bakanlıkların bir araya gelmesi kararlaştırılmıştır. Antlaşmanın bir diğer önemli maddesi ise iki ülke arasında vizelerin

kaldırılması olmuştur. Antlaşma sonrası Davutoğlu “İki ülke vatandaşları bugünden itibaren vizesiz ziyaret edebilecektir. Bu ilişkilerimizin ulaştığı seviyeyi gösteren çok önemli bir göstergedir. Alınan karar, iki ülke arasındaki karşılıklı güvenin bir göstergesidir. Gelecek nesillere büyük bir hediyedir.” şeklinde açıklama yaparak. Türkiye ve Suriye halkının karşılıklı olarak vizesiz seyahat etme imkanının sağlandığını açıklamıştır. Vize muafiyeti sonrası iki ülke arası karşılıklı ziyaretlerinin 2 kat arttığı gözlemlenmiştir (Habertürk, 17 Eylül 2009).

2.4.6. Türkiye ve Suriye Arasında Ortak Bakanlar Kurulu Toplantısı

Türkiye ve Suriye arasında yakınlaşma Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Beşar Esad’ın karşılıklı ziyaretleri ile sınırlı kalmamış ve iki ülkenin ortak Bakanlar Kurulu düzenlemesiyle devam etmiştir. Her iki devletin de bakanlıkları ortak çalışma kararı almış, birçok alanda antlaşmalar imzalanmış ve projeler gündeme gelmiştir. Türkiye ve Suriye arasında gerçekleşen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Birinci Bakanlar Kurulu Toplantısı karşılıklı olarak Türkiye’de Gaziantep şehrinde, Suriye’nin ise Halep şehrinde yapılmıştır. Ankara ve Şam yönetimi arasında karşılıklı olarak mutabakata varılan konu başlıkları ve projeler şunlar olmuştur;

- ✓ İki ülke arasında bürokrasinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amaçlanmıştır.
- ✓ Gaziantep ve Halep illeri başta olmak üzere iki ülke arasında karşılıklı olarak demiryolu taşımacılığının geliştirilmesi ve ticaret hacminin artırılması hedeflenmiştir.
- ✓ Türk ve Suriyeli üniversite öğrencilerinin karşılıklı olarak ikişer yıl süre ile değişim programına katılması amaçlanmıştır.
- ✓ Fırat ve Dicle nehirleri ile ilgili sınırı aşan sular sorununun karşılıklı olarak antlaşmaya varılması ve Asi nehrine üzerine ortak baraj inşaatı yapılması kararlaştırılmıştır.
- ✓ İki ülke arasında ekonomi, ulaşım, eğitim, tarım ve çevre sorunları gibi birçok konularda ortak projelerin hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

- ✓ İki ülkenin birbirine karşılık olarak uygulamış olduğu gümrük sınırlamaları ortadan kaldırılmış, yine karşılıklı alınan vergiler azaltılmış ve çifte vergilendirme kuralından vazgeçilmiştir.
- ✓ Üretilen sanayi ve tarım ürünlerinin diğer ülkelere geçişi kolaylaştırılmıştır. Başta özel sektör olmak üzere yatırım ve teşvikler arttırılmıştır.

Türkiye ve Suriye arasında kabul edilen bu antlaşmalar ve projeler iki ülkenin ekonomisi olumlu yönde etkilemiş, özellikle de Batı'nın ambargosuna maruz kalmış Suriye için Türkiye, dünyaya açılan kapı haline gelmiştir. Bunu bir fırsat olarak değerlendiren Esad yönetimi bu ikili ilişkileri bir adım daha ileri taşımayı hedeflemiştir. Beşar Esad'ın 16-19 Ekim 2009 tarihlerinde Türkiye'ye ziyaretinde ekonomi, enerji, su, PKK ve diğer terör örgütlerine karşı birlikte hareket edilmesi kararı alınmış ve doğalgaz-petrol gibi ortak projeler için antlaşma sağlanmıştır. Bu dönemde Türkiye, Arap devletleri ile ilişkilerini geliştirmek için Suriye'yi bir fırsat olarak görmüş, bu kapsamda bölge devletleri ile ticaret hacmini geliştirmeyi hedeflemiştir. Recep Tayyip Erdoğan'ın bölgede etkin siyaset izlemesi ve Filistin meselesinde İsrail'e karşı tavrı alması, bölgede izlenmiş olduğu bu politikaların başarılı olmasına neden olmuştur. Türkiye'nin, Suriye ve diğer Arap devletleriyle kurmuş olduğu bu olumlu ilişkiler 2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı ayaklanmasına kadar başarılı bir şekilde devam etmiş, ancak Arap Baharı sürecinin başlaması ile beraber bu olumlu ilişkiler tersine dönmeye başlamıştır (Kınalıtopuk, 2014: 25-27).

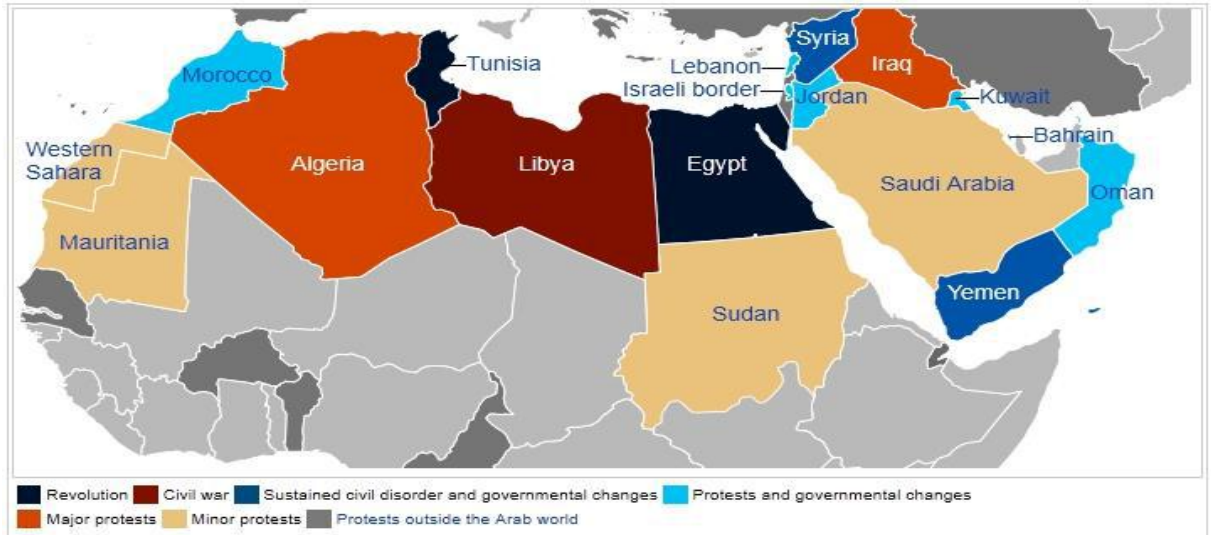
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP BAHARI SÜRECİNDE TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

3.1. ARAP BAHARI'NIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Arap Baharı süreci 17 Aralık 2010'da Tunus'ta Muhammed Buazizi isimli bir seyyar satıcının geçim sıkıntısı ve ekonomik nedenlerden dolayı kendini yakması ile ülke geneline yayılan protesto hareketleriyle başlamıştır. Muhammed Buazizi'nin bu bireysel hareketi Orta Doğu'da geniş bir alana yayılmış ve halk, kötü yaşam koşullarının ve geri kalmışlığın nedeni olarak diktatöryal rejimleri sorumlu tutmuştur. Ayrıca halkın mevcut yönetimlerin yerini, seçimle iş başına gelebilecek yeni yönetimlerle değiştirebileceği beklentisi içine girmesi, bu halk hareketinin kısa sürede geniş kitlelere yayılmasına neden olan başka bir faktör olmuştur (Canyurt, 2018:20).

Tunus'ta başlayan bu halk hareketi kısa zamanda domino etkisi yaratarak Mısır, Suriye, Libya, Cezayir, Fas, İran, Irak, Lübnan, Yemen, Suudi Arabistan ve Ürdün gibi ülkelere yayılmıştır. Bu süreç Mısır, Libya, Tunus ve Suriye gibi ülkelerde rejim değişikliği ve iç savaş gibi sonuçlar doğururken, diğer bölge ülkelerinde sadece protesto ve gösteriler şeklinde kendini göstermiştir (Yalçınkaya, 2017:81).

Şekil 3.1: Arap Baharının Etkilediği Ülkeler (Akkan 2016, s.25)

3.1.1. Tarihsel Nedenler

Ortadoğu tarihsel bakımdan özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük değişimler yaşamıştır. Arap ve Arap olmayan devletler arasındaki iktidar mücadelesi bölgedeki mezhepsel çatışmaların artmasına neden olmuştur. 1979 İslam Devrimini gerçekleştiren İran, Hizbullah'ı etkin bir güç olarak kullanarak ve Filistin davasında daha fazla söz sahibi olmaya çalışarak bölgede önemli bir güç haline gelmiş, Arap devletlerinin desteğini kazanmıştır. Ama aynı zamanda İran'ın bölgede artarak güç kazanması, ideolojisini bölgeye ihraç etmek istemesi ve ABD ile işbirliği içerisinde olan Körfez devletlerini hedef alması, kısa sürede İran'ın bölgede tehdit olarak görülen bir ülke konumuna getirmiştir (Akkan, 2016:21).

1980-1988 yılları arasında bölgede uzun bir savaş döneminin yaşanmasına sebep olan Irak-İran çatışması sırasında ABD, Irak'ı İran'a karşı bir kalkan olarak kullanmayı başarmıştır. Bu durum bölge ve Arap devletlerinin kendi aralarında bir ayrışma yaşamasına neden olmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise Irak'ın, Kuveyt'e saldırarak Körfez Savaşı'nı çıkarması, Arap dünyasının kendi içinde İran-İrak savaşı sonrası olduğu gibi yeniden derin bir ayrışmaya girmesine sebep olmuştur (Besen, 2019:16).

Kendi ideolojisini Arap ve Arap olmayan devletlere ihraç etmek isteyen İran'ın, ABD ile İsrail'i düşman olarak benimsemesi ABD tarafından tehdit olarak algılamasına neden olmuştur. İran'ı siyasal bir tehdit olarak gören ABD'nin, diğer bir bölge ülkesi olan Irak'ı, İran'a karşı kullanması zamanla Arap-Fars ayrımını derinleştirmiştir. İkinci Körfez savaşı sonrası ABD, Ortadoğu'daki varlığını daha çok hissettirmiş ve bu bölgede kalıcı olmayı amaçlamıştır. ABD bu amacını gerçekleştirebilmek için 11 Eylül saldırılarından sonra Büyük Ortadoğu Projesi'ni (BOP) hayata geçirmeyi planlamıştır. Bu proje ile amaç bölge ülkelerinin demokratikleşmesi, ABD, Batı ve İsrail karşı yürütülen düşmanlığın önlenmesi, radikal İslam hareketlerinin kontrol edilmesi, İsrail'in güvenliğinin sağlanması, bölgedeki yer altı kaynaklarının uygun fiyatlarla Batıya satılması amaçlanmıştır. ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik bu projeleri zamanla bölge halklarının ABD ve İsrail karşıtı görüşlerinin giderek artmasına ve radikal İslam'ın güçlenmesine neden olmuştur (Akkan, 2016:22).

3.1.2. Ekonomik Nedenler

Arap Baharı sürecinin başlamasına neden olan bir başka sebep ise bölge ülkelerinde yaşanan yüksek enflasyon, işsizlik oranlarındaki artış, kötü yaşam koşulları, gıda sıkıntısı, konut sorunu, petrol fiyatlarında artış ve azalışlar gibi ekonomik nedenler olmuştur.

1979 yılında yaşanan petrol krizi ve sonrasında 2003’de Irak’ın işgal edilmesi sonrası artan petrol fiyatları, ihracatının büyük bir bölümü petrol satışları olan bölge ülkelerini olumlu yönde etkilemiştir. Bu ülkelerde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen halk arasında milli gelir dağılımında büyük adaletsizlikler görülmüştür. Söz konusu ülkelerde toplumun en düşük gelire sahip kısmı milli gelirden yüzde 5 pay alırken, yüksek gelire sahip diğer bir kısmın ise milli gelirin yüzde 75’lik payı alması halk arasında huzursuzluğun artmasına neden olmuştur (Yaçınkaya, 2017:81-82).

2008 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz, doğal kaynaklar yönünden fakir olan Mısır, Tunus, Yemen, Suriye ve Fas gibi ülkeleri önemli ölçüde gelir kaybına uğratmış ayrıca 2010 yılında gıda ve enerji fiyatlarındaki artış bu ülkelerde yaşayan halkın yaşam koşullarını olumsuz etkilemiştir. Doğal kaynaklar açısından zengin olan Suudi Arabistan, Libya ve Cezayir gibi ülkelerde ise milli gelir daha çok yönetime yakın çevreler tarafından paylaşılırken toplumun büyük bir bölümü ise bu haktan mahrum bırakılmıştır. Halkın temel gereksinimleri olan alt yapı, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerde de aksaklıkların yaşanması halkın zamanla yöneticileri ve yönetim biçimlerini hedef almasına neden olmuştur (Akkan, 2016:3).

Halk ayaklanmalarının ortaya çıkmasını sağlayan bir diğer ekonomik neden işsizlik ve yoksulluk olmuştur. Özellikle de Arap Baharı’nın yaşandığı ülkelerde eğitimli gençler arasındaki işsizlik oranındaki artış diğer dünya ülkelerine göre daha yüksek olmuştur. Gelişmiş dünya ülkelerinde işsizlik oranı genelde yüzde 5 olurken, bu oranın Arap Baharı’nın yaşandığı ülkelerde üç katına kadar çıktığı görülmüş ve bu durum gelir dağılımına yansımıştır. Buna karşın bölge yönetimlerinin sürdürülebilir ve iş yaratan ekonomik bir politika üretememiş olmaları, halkın alım gücünün daha da azalmasına ve yaşam standartlarının giderek düşmesine neden olmuştur. Bu ülkelerde yaşanan büyük işsizlik oranları beraberinde yoksulluğun da ortaya çıkmasına neden olmuştur (Öztürkler, 2014:11-13).

Tablo 3.1: Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerdeki İşsizlik ve Yoksulluk Oranları (2011)

Ülke	İşsizlik Oranı	Yoksulluk Sınırı Altında Yaşayan Nüfusun Oranı
Tunus	18	3.8
Mısır	12.2	20
Libya	30	33
Suriye	12.3	11.9
Yemen	35	45.8
Bahreyn	15	MD

MD: Mevcut Veri Bulunmamaktadır. **Kaynak:** (Öztürkler H. 2014, s.13).

Tablo 3.2: Arap Baharı'nın Yaşandığı Ülkelerdeki Gelir Dağılımı

Ülke	En Düşük	En Yüksek
Tunus	2.3	31.5
Mısır	2.9	27.6
Libya	MD	MD
Suriye	MD	MD
Yemen	2.9	30.8
Bahreyn	MD	MD

MD: Mevcut Veri Bulunmamaktadır. **Kaynak:** (Öztürkler H 2014, s.13).

3.1.3. Türkiye'nin Arap Baharı'na Bakışı

Tunus'ta başlayarak Mısır, Libya, Suriye ve diğer ülkelere yayılan halk ayaklanmaları bir bölge ülkesi olan Türkiye tarafından yakından takip edilmiştir. Arap Baharı sürecinin yaşandığı bu ülkelerin geçmişte Osmanlı Devleti ile tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlarının olması, Türkiye'nin bu sürece müdahil olmasına neden olmuştur. Türkiye bu süreçte Tunus, Libya ve Mısır'da yaşanan gelişmelere karşı dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, açıklamaları ile bu ülkelere karşı uyarılarda bulunmuş ve hangi adımların atılması gerektiği konusunda kesin ve net ifadeler kullanmıştır. Türkiye halk ayaklanmalarının yaşandığı bu ülkelerde diktatör yönetimleri devirmeye çalışan halkların yanında olmuş ayrıca gelişmiş bir demokrasiye sahip olması ve nüfus çoğunluğunun Müslüman olması sebebiyle sempati duyulan ve örnek alınan bir ülke konumunda olmuştur (Kıbaroğlu, 2011: 31-32).

14 Ocak 2011 tarihinde Tunus'ta yaşanan halk ayaklanmaları, Arap Baharı'nın yaşandığı diğer bölge ülkelerine göre daha kısa ve sorunsuz gelişmiştir. Türkiye'nin,

Tunus'ta yaşanan gelişmelere karşı izlemiş olduğu genel politika halkın yanında ve Tunus Devlet Başkanı Bin Ali'nin devrilmesi yönünde olmuştur. 25 Ocak 2011'de Mısır'da yaşanan olaylarda ise Türkiye bir süre bekle-gör politikası izlemiştir. Ancak ilerleyen süreçte Türkiye, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e iktidardan çekilmesi yönünde açık ve net uyarılarda bulunmuştur. Türkiye'nin bu konudaki politikası Mısır'da Müslüman Kardeşlere ve muhalif güçlere destek vermek ve bu ülkedeki demokratikleşme sürecine katkıda bulunmak olmuştur.

Resim 3.1: Mısır-Tahrir Meydanındaki Demokrasi Gösterileri

Kaynak: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/arap-baharini-yeniden-dusunmek>

17 Şubat 2011'de Libya'da Kaddafi güçleri ile muhalif gruplar arasında yaşanan çatışmalarda ilk zamanlar Türkiye arabuluculuk rolünü üstlenmek istemiş, bu ülkede çatışma ortamının son bulması için yoğun çaba harcamıştır. Libya'da giderek artan şiddet olaylarında Türkiye bir yandan insani diplomasi yürütürken, bir yandan Batılı güçlerin bu ülkeye askeri operasyon yapma olasılığına karşı çıkmıştır. Fransa ve İngiltere'nin Libya'ya karşı hava saldırılarına ve askeri bir operasyona karşı çıkan Türkiye, bu süreçte NATO'nun aktif bir politika izlemesini istemiş, İzmir hava üssünü açarak ve bölgeye deniz gücü göndererek sürece katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Halkına karşı baskı ve şiddet yolunu seçen Kaddafi yönetimine karşı Türkiye'nin tavrı net olmuş, Kaddafi rejimi ile ilişkilerini tamamen kesmiştir (Gözen, 2011: 2-4).

3.2. SURİYE VE ARAP BAHARI

2010 yılında Tunus’da başlayıp Mısır, Libya ve Yemen’de devam eden Arap Baharı ayaklanmaları Suriye’yi de etkilemiştir. Kuzey Afrika ve Arap coğrafyasında yaşayan halkların daha fazla demokrasi, iyi yaşam koşulları, ifade özgürlüğü ve yönetime katılım istekleri Suriye halkının da talebi olmuştur. Beşar Esad, yönetime geldiğinde halkına karşı demokratikleşme, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, yolsuzlukla mücadele gibi birçok konuda yenilik ve reformlar vaat etmiş fakat halkına karşı bu sözleri yerine getirmemiştir. Bu talepler daha sonra Suriye halkının harekete geçmesine neden olmuş ve kısa sürede sokak eylemlerine dönüşmüştür. Esad Rejimi ise diğer bölge ülkelerinde gerçekleşen bu halk ayaklanmalarını iyi analiz edememiş, bu olayların bir gün Suriye’de de olabileceğini öngörememiştir. Ülkede rejim değişikliği talebine yönelik başlatılan halk hareketleri kısa bir sürede geniş kitlelere yayılmış ve Esad rejiminin bu protesto hareketlerine karşı askeri yöntemlere başvurması, 2011 yılı sonunda Suriye’de bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur (Kınalıtopuk, 2014:28-29).

3.2.1 Suriye’de Arap Baharı’nın Başlama Nedenleri

Arap Baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmaları, 26 Ocak 2011 tarihinde Suriye’ye sıçramıştır. Özellikle 2011 yılının Mart ayında Dera şehrinde bir grup gencin rejim karşıtı duvar yazıları yazması ve gözaltına alınması, halkın tepki göstermesine neden olmuştur. 18 Mart Cuma günü yapılan gösterilerde ise, güvenlik güçlerinin göstericilere karşı silah kullanması ve 4 sivil vatandaşın hayatını kaybetmesi üzerine halk sokaklara dökülmüş, Dera şehrinde geniş çaplı gösterilerin yaşanmasına neden olmuştur. Cenazeler kaldırılırken devam eden gösteriler ve güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanımı sonrası yeni sivil ölümlerin yaşanması, Suriye’deki gelişmeleri geniş çaplı protesto gösterilerine dönüştürmüştür. Bu gösteriler sonrasında olayları yatıştırmak isteyen Esad, Vali ve Emniyet Müdürünü görevden alarak bölgeye bir heyet göndermişse de olayların büyümesine engel olamamıştır (Tan, Belli ve Aydın, 2012:71).

Cuma günleri namaz sonrası sürekli hale gelen sokak gösterileri kısa sürede meydanların dolmasına hatta bir domino etkisiyle, sırasıyla Suriye’nin diğer büyük şehirleri olan Şam, Lazkiye, Humus, Banyas, Hama ve Halep’e doğru genişlemesine sebep olmuştur. Artık bu isyanlar Esad’ın gitmesini isteyen bir halk ayaklanmasına dönüşmüştür (Duran , 2011:507).

Esad yönetimi Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerde ortaya çıkan halk ayaklanmalarının Suriye'de gerçekleşebileceğini tahmin edememiştir. Beşar Esad, Arap Baharı'nın kendi ülkesinde yaşanmayacağına o kadar emindi ki, Wall Street Journal gazetesine verdiği bir röportajda Mısır, Yemen ve Tunus'da yaşanan olayları *“Ortadoğu yeni bir çağa öncülük etmektedir ve Arap yöneticileri halkın siyasi ve ekonomik isteklerini yerine getirebilmek için daha fazlasını yapmaları gerekmektedir”* şeklinde ifade etmiştir (The Wall Street Journal, 2011). 2011 Şubat ayında Suriye'nin Dera şehrinde başlayan ve daha sonra ülke geneline yayılan halk hareketinin başlamasına zemin oluşturan halkın talepleri şunlar olmuştur;

- ✓ Halkın uzun bir süredir demokratik değişim isteklerini dile getirmesi ve Esad rejiminin gerekli reformları yapmaktan kaçınması
- ✓ 1963 yılından beri ülkede uygulanan olağanüstü halin kaldırılması
- ✓ Güvenlik birimlerinin görev alanlarının yeniden tanımlanması ve yasama, yürütme ve yargı organlarının yeniden yapılandırılması.
- ✓ Siyasi partiler yasasındaki değişikliklerin yapılması ve ülkede uzun bir süre devam eden Baas Partisi'nin gücünün sınırlandırılması
- ✓ Babadan oğula geçen yönetim sisteminin son bulması ve halkın yönetime katılma isteği
- ✓ Ülkedeki gelir dağılımındaki adaletsizlik, yolsuzlukların artması.
- ✓ Ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğunun geçim sıkıntısı yaşaması ve eğitilmiş gençler arasında yaşanan işsizlik
- ✓ Ülkede yaşayan ve vatandaşlık hakkına sahip olmayan Kürt nüfusun kimlik talebi

Suriye'de sokak gösterileri ve yürüyüşlerin başlamasına neden olan halkın bu talepleri Esad yönetimi tarafından kısmen karşılanmış fakat halk tarafından yeteri derecede karşılık bulamamıştır (Sandıklı ve Semin, 2012:195-197).

3.3. SURİYE'DE ARAP BAHARI'NA TÜRKİYE'NİN BAKIŞI

Suriye'nin Dera şehrinde devam eden gösteriler Esad rejimine karşı olan muhalif gruplar tarafından desteklenince, halk hareketinin kısa zamanda büyümesine neden olmuştur. Esad yönetimine bağlı güvenlik güçlerinin geniş kitlelere yayılan sokak gösterilerini sona erdirmek ve rejime karşı muhalif grupları kontrol altına alabilmek için

silah gücünü kullanması halk ile Esad yönetimi arasındaki bağların zamanla kopmasına neden olmuştur. Rejim güçlerinin halkın barışçıl hareketlerine ve demokratik isteklerine karşı şiddet yolunu seçmesi ve sonrasında yaşanan ölümlü olaylar Şam, Hama, Halep ve Humus gibi ülkenin diğer şehirlerine sıçramış ve büyük bir halk hareketine dönüşmüştür. Ülke geneline yayılan sokak gösterileri ve yaşanan gelişmeler sınır komşusu olan Türkiye tarafından yakından takip edilmiştir.

3.3.1. Türkiye'nin Suriye Yönetimine Desteği ve Çözüm Bulma Arayışları

Türkiye, 2011 yılında Arap ülkelerinde demokratik hak ve hürriyet talebi ile başlayan halk hareketlerine destek vermiş, iktidarda bulunan yönetimlere karşı ise uyarılarda bulunmuştur. Tunus, Libya, Mısır ve diğer bölge ülkelerinde yaşanan toplumsal olayların Suriye'ye sıçraması ve sonrasında yaşanan gelişmeler, 911 kilometre ile en uzun kara sınırı komşusu olan Türkiye'yi tedirgin etmiştir. Suriye'de büyük toplumsal olaylar henüz başlamamışken, Suriye halkı, Esad rejiminden belli reformların hayata geçmesi konusundaki taleplerini protesto gösterileri düzenleyerek duyurmaya çalışmıştır. Esad rejiminin ise bu isteklere karşı kayıtsız kalması, üstelik gösterileri şiddet kullanarak bastırmaya çalışması ülkedeki olayların gün geçtikçe büyümesine neden olmuştur (TUİC Akademi, 2018).

Türkiye, Suriye ile imzalanan 1998 Adana Mutabakatı ve 2002 yılı Ak Parti İktidarı sonrası gelişen iyi ilişkileri dikkate alarak ilk zamanlar Esad yönetimi ile bağları koparmamak adına söylemlerine dikkat etmiş, sert açıklamalardan kaçınmıştır. Arap Baharı sürecinin yaşandığı ilk günden beri Esad rejiminin devamından yana tavır alan Türkiye, Suriye yönetime karşı reformların hayata geçirilmesi konusunda sürekli çağrıda bulunmuştur. Suriye yönetimi ise Türkiye'nin reformlar konusundaki taleplerine karşı olumsuz bir yanıt vermemiş fakat hem Türkiye hem de Suriye halkını tatmin edecek gerekli adımları da atmamıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından 25 Mart 2011 tarihinde yapılan açıklamada Türkiye, Suriye'deki yaşanan gelişmelerden endişe duyduğunu Esad yönetimine iletmış ayrıca reformların uygulanması konusunda destek vereceğini ve her türlü yardıma hazır olduğunu belirtmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 27 Mart 2011 tarihinde yapmış olduğu açıklamada reformların bir an önce hayata geçirilmesi gerektiğini Beşar Esad yönetimine iletirken aynı zamanda Suriye'deki süreci yakından

takip ettiğini ve bu süreci Türkiye ve Suriye'nin birlikte hareket ederek yürütmesi gerektiğini belirtmiştir (Çağlar, 2014:3).

Davutoğlu'nun açıklamalarından sonra dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ise Suriye'deki olaylar için “ *Sayın Esad ile iki kez görüşme yaptım. Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Müsteşarımızı Suriye'ye gönderdik. Reformu bir an önce sözde değil öзде uygulamaya koymalarını tavsiye ettik*” ayrıca “ *Atılması gereken her türlü adımı atıyoruz, atacağız ve kendileriyle sürekli görüşme halindeyiz.*” diyerek Beşar Esad'ın, Türkiye'nin bu konudaki isteklerine karşı hayır demediğini ifade etmiştir (Milliyet, 29 Mart 2011).

23 Nisan 2011'de Suriye'de 38 muhalifin rejim güçlerince öldürülmesi sonrası Türkiye, Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile Suriye yönetimine çağrıda bulunarak çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesinden endişe duyduğunu belirtmiş, şiddet olaylarının artmaması için Suriye yönetimine temkinli davranması konusunda uyarmıştır. Türkiye, Suriye'de yaşanan gelişmelere ilişkin orantısız ve aşırı güç kullanmaktan kaçınılması yönünde uyarılarda bulunurken bir yandan da Suriye yönetimine bu yolda her türlü desteği vermekten çekinmeyeceğini belirtmiştir. Türkiye'nin reform konusunda Esad rejiminden beklenti içine girmesi, Türkiye'nin mevcut Suriye yönetiminin devamından yana olduğunu göstermiştir (Milliyet, 25 Nisan 2011).

Suriye'de her geçen gün artan şiddet olayları devam ederken dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Beşar Esad ile telefon görüşmesi yaparak Şam'a özel bir temsilci gönderme kararı almış, Suriye'nin Şam Büyükelçisi Ömer Önhon'un da Suriye yönetimine mesajların iletilmesi için Milli Güvenlik Kurulu'na (MGK) toplantısına katılmasını istemiştir. Türkiye, Suriye yönetimi ile geçen her görüşmede reformların yapılması hususunda isteklerini yenilerken, halka karşı da şiddet olaylarının son bulmasını istemiştir. Esad'ın halkına karşı baskı ve şiddeti giderek arttığı bir dönemde Batı dünyası Suriye yönetimini sert bir şekilde eleştirirken, Türkiye bu süreçte temkinli davranmaya devam etmiştir.10 Mayıs 2011 tarihine gelindiğinde Erdoğan, bir açıklama yaparak Suriye meselesini Türkiye'nin bir dış politikası olarak değil, iç meselesi olarak gördüğünü ifade etmiştir. Erdoğan ayrıca yabancı bir medya kuruluşuna verdiği demeçte Beşir Esad ile yakın bir dostluk kurduğunu bu yüzden Esad'a çekil demek için henüz erken olduğunu belirtmiştir (Çağlar, 2014:5).

Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarına paralel bir söylemde bulunarak, Esad yönetiminin reformlar konusunda hala vaktinin olduğunu ve zaman kaybetmeden bir an önce reformların hayata geçirilmesinin

öneminden bahsetmiş ve bunu “ Şok Tedavi” yöntemi benzetmesi ile tanımlamıştır. Türkiye ile Suriye yönetimi arasında reformlar konusunda görüşmelerin arttığı bir dönemde, 1-2 Haziran 2011 tarihleri arasında dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen Suriye’li 300 muhalif Antalya’da bir konferans düzenlemişlerdir. Bu konferansta Suriye halkının geleceği konuşulmuş ve Suriye için yeni bir yol haritasının belirlenmesi için bir takım kararlar alınmıştır. Türkiye bu konferansa ev sahipliği yapmış fakat muhaliflerle resmi iletişime geçmemiş olmasına rağmen Suriye yönetimi Antalya’daki konferansa tepki göstermiştir (CNN, 31 Mayıs 2011).

Türkiye, Suriye yönetimine reformlar konusundaki çağrısını sürekli yinelerken ülkede yaşanan gelişmeler, ABD ve Batılı dünyasının Esad yönetimine karşı tepkisinin bir kat daha arttırmasına neden olmuştur. Dönemin Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun, 8 Haziran 2011 tarihinde yapmış olduğu açıklamada Esad’ın, Kaddafi ve Mübarek’ten farklı olduğunu, reformların hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi halinde uluslararası bir müdahaleye karşı olduğunu belirtmiştir. Davutoğlu’nun açıklamalarından sonra 10 Haziran 2011 tarihinde Erdoğan, konu ile ilgili bir açıklama yaparak Suriye yaşanan baskı ve şiddet ortamının son bulmaması halinde Esad yönetime destek olmayacağını ayrıca ölümlü olayların sorumlusu olarak görülen Beşar Esad’ın kardeşi Mahir Esad’ın ordudaki görevinden uzaklaştırılmasını önermiştir (Çağlar, 2014:5-6).

Erdoğan, Beşar Esad’tan reformlar yapmasını istemiş ve değişimler gerçekleştiği takdirde kendisine destek olabileceğini taahhüt etmiştir. Türkiye, Beşar Esad’a karşı politikalar yürütürken aynı zamanda da Suriye halkını Esad yönetiminden ayrı tutmuş ve onları desteklemiştir. Türk Hükümeti, Esad Rejiminin kendi halkına karşı başvurduğu şiddeti bir an önce sonlandırmasını talep etmiş ve bu kapsamda Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nu son bir kez Suriye’ye gönderme kararı almıştır. Ziyaret öncesi ABD Dışışleri Bakanlığı’nca yapılan açıklamada “ *Suriye’nin derhal askerlerini kışlaya çekmesi ve bütün tutukluları serbest bırakması yönündeki Amerika’nın tutumunu, Davutoğlu’ndan Suriye Hükümetine iletmesini istemiştir.*” denilerek ABD ve Türkiye’nin, Esad Rejimi’nin kendi halkına karşı şiddet yanlısı tutumundan rahatsızlık duyulduğu belirtilmiştir. ABD’nin Suriyeli muhaliflere destek verdiği bu ziyaret öncesi AKP, Esad yönetiminden olumlu mesajlar vermesini beklemiştir. Dışışleri Bakanı Davutoğlu’nun 9 Ağustos 2011’de gerçekleştirmiş olduğu ziyarette Suriye Ordusu’nun Türkiye sınırında muhaliflere karşı operasyon düzenlemesi ve Davutoğlu’nu Şam Havaalanında mevkidaşı değil de Dışışleri Bakan Yardımcısı tarafından karşılanması Esad yönetiminin Türkiye’nin izlemiş olduğu politikalardan rahatsız olduğu yönünde yorumlanmıştır. Esad, “ *terörist gruplara*

merhamet etmeyeceğiz” şeklinde mesaj verirken; Davutoğlu ise Esad’a terörist gruplar ile sivil halkın ayırt edilmesi, halka karşı uygulanan baskıcı yöntemlerin değiştirilmesi gerektiği ve halkın görüşlerine saygı duyulması konusunda mesajlarını iletmiştir. Böylece Türkiye, bundan sonraki süreçte Esad rejiminin atacağı somut adımlar konusunda beklemeye geçmiştir (Kınalıtopuk, 2014:40-42).

Davutoğlu’nun son Suriye ziyareti Türkiye kamuoyunda olumsuz bir tepki ile karşılanmıştır. Muhalefet, Davutoğlu’nun büyük güçlerin mesajlarını Suriye’ye götürerek Türkiye’nin prestijine zarar verdiğini iddia etmiştir. Aynı zamanda AKP, Suriye’ye yönelik politikasında ABD ile birlikte hareket ettiği iddiası nedeniyle eleştirilmiştir (Kınalıtopuk, 2014:40-42).

Türkiye’nin, Suriye yönetimi ile diplomasi trafiğini arttırdığı bir dönemde Suriyeli birçok sığınmacının Türkiye sınırlarına göç etmesi, ayrıca Türkiye’nin reformlar konusunda ısrarlı istekleri karşısında Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim’in, tepki göstermesi iki ülke arası ilişkilerde uyuşmazlık dönemine girildiğinin habercisi olmuştur (Çağlar, 2014:5-6).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE UYUŞMAZLIK VE ÇATIŞMA DÖNEMİ

4.1.TÜRKİYE-SURİYE ARASINDA FİKİR AYRILIKLARININ YAŞANMASI

Suriye’de muhalif güçler ve Esad rejimi arasında her geçen gün artan şiddet olayları devam ederken Türkiye bir yandan reformlar konusunda ısrarını sürdürmüş bir yandan da Esad rejiminin halkına karşı uygulamış olduğu sert müdahaleyi eleştirmeye devam etmiştir. Türkiye’nin bu taleplerine karşın Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim 22 Haziran 2011’de bir açıklama yaparak Türkiye ve Suriye arasında yakın ilişkilerin olduğunu fakat Türkiye’nin, Suriye konusunda bakış açısını değiştirmesi gerektiğini ifade etmiştir (Milliyet, 23 Haziran 2011).Muallim’in Türkiye hakkındaki eleştirel yaklaşımı iki ülke arasında görüş ayrılıklarının başlangıcı olmuştur. Suriye’de yaşanan iç çatışma ortamı Türkiye’nin sınırlarındaki sığınmacı sayısının her geçen gün artmasına neden olmuş, sınırda yaşanan bu hareketlilik Dışişleri Bakanı Davutoğlu ve MİT Müsteşarı Hakan Fidan’ın, acil bir koordinasyon toplantısı yapmasına neden olmuştur. Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim’den sonra Beşar Esad da Türkiye’yi eleştirmiş Türkiye’yi fırsatçı olmakla ve Batıyı memnun etmekle suçlamıştır (Milliyet, 27 Haziran 2011). İki ülke arasında görüş ayrılıklarının giderek derinleştiği bir dönemde Başbakan Erdoğan, Suriye ile ilgili artık sabrın sonuna gelindiğini reformlar konusunda gerekli adımların atılması için son bir kez olarak Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Suriye’ye görüşmelerde bulunmak üzere gönderileceğini ve görüşmelerde çıkan sonuca göre artık Türkiye’nin, Suriye konusunda bir karara varacağını belirtmiştir. Erdoğan’ın bu açıklamalarını Suriye yönetimi iç işlerine karışmak olarak algılamış ve bu konuda Türkiye’yi eleştirmiştir. Davutoğlu’nun, Suriye dönüşünde yaptığı açıklamada Suriye için artık ayların değil, hafta ve günlerin değerli olduğunu, ayrıca bu görüşmelerin Suriye için artık son şans olduğunu ifade etmiştir (Çağlar, 2014:7-8).

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye yönetimine karşı yaptığı açıklamada “Sivil halka yönelik olan ve şehirlerin içinde yoğunlaşan bu operasyonlar derhal durdurulmalıdır. Eğer operasyonlar durmazsa, bundan sonra bu süreç üzerinde atılacak adımlar konusunda konuşacak bir şey de kalmaz” diyerek Suriye yönetimine karşı uyarılarda bulunmuş, hemen arkasında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de benzer yönde mesajlar vermiştir (Milliyet, 15 Ağustos 2011).

Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, Suriye'de devam eden şiddet ortamı ve her geçen gün sivil kayıpların artması üzerine yaptığı açıklamalardan sonra Başbakan Erdoğan, Kahire Üniversitesi'nde gençlere yaptığı konuşmada “... Biz Suriye Devlet Başkanı Sayın Esad'a başından beri her türlü yardımı önerdik, Suriye halkının meşru istekleri doğrultusunda gerekli reformları hızla uygulamaya koymasını telkin ettik. Bu konuda kendisine her türlü yardıma hazır olduğumuzu da bildirdik ve Suriye yönetimine bu bağlamda gereken her fırsatı tanıdık. Ancak, geline aşamada sivil ölümler her geçen gün artarken, yapılması gereken reformların bir türlü gerçekleşmediğini görüyoruz. Doğru konuşmadı ve Suriye halkı şu anda Esad'a inanmıyor ben de inanmıyorum, biz de inanmıyoruz” diyerek Esad yönetimi hakkında görüşlerini ifade etmiştir (İnternethaber, 13 Eylül 2011).

Türkiye artık Suriye konusunda politika değişikliğe giderek, önceleri tarafsız bir şekilde yaklaştığı Suriyeli muhaliflere destek olma kararı alırken, bu durum iki ülke arası ilişkilerin gerginleştiği bir döneme girilmesine neden olmuştur. Dünyanın çeşitli ülkelerinden gelerek İstanbul'da buluşan Suriyeli muhalifler, burada bir bildirge okuyarak 16 Eylül 2011 tarihinde Suriye Ulusal Meclisi'ni ilan etmişlerdir (Sabah, 16 Eylül 2011). Türkiye-Suriye ilişkilerinin kopma noktasına geldiği asıl gelişme 21 Eylül'de New York'ta ABD Başkanı Barack Obama ile Erdoğan görüşmesi olmuştur. Görüşme sonrası Erdoğan'm, Suriye ile görüşmelerin sona erdiğini hatta gerekirse yaptırımların uygulanacağını ifade etmesiyle, Türkiye Esad yönetimine karşı ilk somut adımını atmış oluyordu.

4.2.TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİNDE YAPTIRIMLAR DÖNEMİ

Türkiye, Suriye'de krizin başladığı ilk günden itibaren halkın taleplerine karşılık verilmesi ve gerekli reformların yapılması hususunda Esad rejimi ile temasa geçmiş ve çok yoğun bir diplomasi trafiği sürdürmüştür. Esad rejiminin Türkiye'nin taleplerine karşı isteksiz davranması ve Suriye'de her geçen gün sivil ölümlerin artması artık Türkiye'nin sabrının taşmasına neden olmuştur. Başbakan Tayyip Erdoğan, 21 Eylül'de New York'ta ABD Başkanı Barack Obama ile görüşme sonrası artık Suriye yönetimi ile görüşmelerin sona erdiğini ve yaptırımların uygulanacağını bildirmiştir. Türkiye, Erdoğan'm açıklamalarından sonra Suriye yönetimi ile ilişkilerini kesmiş ve muhalif grupları

destekleme kararı almıştır. Türkiye, artık Suriye'nin geleceğinde Esad'a yer olmadığına dair yeni bir politika belirlemiş, uluslararası kamuoyunu da bu konuda ikna etmeye çalışmıştır. Muhalif gruplara daha fazla destek, tampon bölge oluşturma ve uluslararası destek sağlanması halinde Suriye'ye karşı askeri bir operasyon da Türkiye'nin gündeminde olmuştur (Ozan, 2017:23).

Türkiye, Suriye ile ilişkilerin kesilmesi ve yaptırımların uygulanmaya başlanması kararı aldıktan sonra Esad rejimine karşı daha sert mesajlar vermeye başlamıştır. Başbakan Erdoğan'ın, “ *Bizim Suriye'de mevcut yönetime artık güvenimiz kalmamıştır* ” açıklamalarından sonra Türkiye'nin ilk yaptırımı Türk hava sahasını kullanarak Suriye'ye askeri teçhizat taşıyan uçaklara 22 Eylül 2011 tarihi itibarıyla hava sahasını kapatmak olmuştur (TUİC Akademi, 22 Eylül 2011b).

Burada amaç çözüme yanaşmayan Suriye yönetimini yaptırımlar yolu ile zor durumda bırakmak olmuştur. Türkiye'nin Suriye politikasındaki asıl hedefi bölünmeden, ülkenin demokratik yapıya bürünmesini sağlamaktır. Türkiye'nin bu yaptırım kararına karşı Suriye yönetimi de 30 Eylül'de bir karar alarak Türkiye'den alınan ithal ürünlere karşı kısıtlama getirmiştir (Kınalıtopuk, 2014:44).

Türkiye-Suriye arası ilişkilerin gerginleşmesine neden olan bir diğer gelişme 12 Kasım'da Arap Birliği ülkelerinin Suriye'nin durumu görüşmek üzere yapmış olduğu toplantıdır. Bu toplantıda Arap Birliği ülkeleri Suriye'nin üyeliği askıya almış, ekonomik ve siyasi yaptırımlar konusunda görüş birliğine varmışlardır. Türkiye'nin Arap Birliği toplantısından çıkan yaptırım kararını desteklemesi Suriye yönetiminin tepkisini çekmesine neden olmuştur. Alınan karar sonrası Esad rejimine bağlı gruplar Türkiye'nin Suriye'deki temsilciliklerine saldırılarda bulunmuşlardır. Türkiye bu saldırıları en sert bir şekilde kınarken önce Suriye yönetimine bir nota vermiş, sonrasında ise Suriye'ye karşı birtakım yaptırım kararları almaya karar vermiştir (Çağlar, 2014:12-13).

Türkiye'nin, Suriye yönetimine karşı diplomatik, askeri ve ekonomik alanlarda almış olduğu bir dizi yaptırım kararları şunlardır;

- 1) Suriye 'de halkıyla barışık meşru bir yönetim işbaşına gelene kadar Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi mekanizmasının askıya alınması,
- 2) Suriye'de temel liderlik kadrosu mensubu olup, haklarında halka karşı şiddete ve hukuk dışı yöntemlere başvurdıklarına dair iddialar bulunan bazı yetkililere seyahat yasağı konulması ve bu kişilerin ülkemizdeki mal

varlıklarının dondurulması. Suriye rejiminin kuvvetli destekçisi konumundaki bazı işadamlarına da benzer tedbirlerin getirilmesi,

- 3) Suriye Merkez Bankası ile ilişkilerin durdurulması,
- 4) Suriye ordusuna her türlü silah ve askeri malzemenin satış ve tedarikinin durdurulması,
- 5) Türkiye toprakları, hava sahası ve karasuları kullanılmak suretiyle üçüncü ülkelerden Suriye'ye silah ve askeri malzeme transferi yapılmasının uluslararası hukuka uygun olarak engellenmesi,
- 6) Suriye hükümetinin Türkiye'deki finansal mal varlıklarının dondurulması,
- 7) Suriye hükümeti ile kredi ilişkilerinin durdurulması,
- 8) Suriye'deki altyapı projelerinin finansmanı için imzalanan Eximbank kredi anlaşmasının askıya alınması,
- 9) Mevcut işlemler hariç Suriye Ticaret Bankası ile işlemlerin durdurulması (Evrensel, 30 Kasım 2011).

Türkiye, Suriye'ye uygulamış olduğu ekonomik, siyasi ve askeri yaptırımlarla baskıyı giderek arttırmış oluyordu. Suriye konusunda uluslararası aktörlerle birlikte hareket eden Türkiye, Suriye meselesini bir adım daha ileriye taşıyarak uluslararası topluma da bu baskıyı artırma çağrısında bulunmuştur. Türkiye'nin bu girişimleri Esad Rejimini son derece rahatsız etmiş bunlara karşılık olarak Suriye yönetimi de Türkiye karşı bir takım yaptırım kararları almıştır. Bunlar;

1. Suriye ve Türkiye arasında serbest ticaret bölgesinin kurulmasını öngören ortaklık anlaşması ve bu çerçevedeki mevcut tüm karar ve uygulamalar dondurulacak. Türkiye'den ithal edilen mallara dış ticaret yasası kapsamında gümrük harçları tarifesi uygulanacaktır.
2. Gelişmekte olan köylerin imarını destekleme projesi kapsamında, Türkiye'den Suriye'ye ithal edilen bütün Türk malı ürünler için ürün fiyatının yüzde 30'u değerinde gümrük harcı alınacaktır.
3. Suriye'den Türkiye'ye giden Türkiye plakalı araçlara mazotun litresi 80 liradan satılmasıyla birlikte daha önce belirlenen limitler uyarınca tır araçlarına 600, kamyonlara 550, otobüslere 400, minibüslere 200 ve otomobillere 50 litre'den fazla mazot satılmayacaktır.
4. Suriye'den Türkiye'ye giden Türkiye plakalı araçlara mazot satışında sınırlama getirilecek ve Türkiye plakalı kamyonlara yüzde 2 oranında harç ücreti alınacaktır.

İki ülke arasındaki karşılıklı olarak alınan yaptırım kararları hem Türkiye, hem de Suriye ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu etki sadece iki ülke ile bağlı kalmamış, aynı zamanda Türkiye ve Suriye üzerinden ulaşım sağlanan diğer bölge ülkelerinin de ekonomik açıdan etkilenmesine neden olmuştur (Kınalıtopuk, 2014: 46-47).

4.3.TÜRKİYE’NİN SURİYE ÜZERİNDE BASKIYI ARTIRMA ÇABALARI

Türkiye ve Suriye’nin karşılıklı ekonomik yaptırım kararları alması sonucu iki ülke arasındaki ilişkiler daha sert bir çıkmaza girmiştir. Özellikle Türkiye 2012 yılından itibaren Suriye’ye karşı baskıyı artırma stratejisi izlemiş ve uluslararası kamuoyunu da bu konuda teşvik etmeye çalışmıştır. BM daimi temsilcilerinden olan Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti (Çin)’nin Suriye ile yakın ticari ve siyasi ilişkileri sayesinde Türkiye’nin gerek uluslararası kamuoyunda gerekse BM nezdinde Suriye’ye karşı baskıyı artırma stratejisi, Rusya ve Çin gibi ülkelerin engeline takılıyor ve aynı zamanda İran da dahil olmak üzere bu ülkelerle sorun yaşamasına sebep oluyordu. Buna karşın Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nu (BMGK) Esad rejimine karşı artık daha somut adımlar atmasını her seferinde dile getiriyordu. BMGK ne zaman böyle bir karar almaya yakın olsa Rusya ve Çin gibi ülkelerin engeline takılıyordu. Bu durum karşısında Türkiye, bir taraftan Esad rejiminin kendi halkına karşı insanlık suçu işlediği konusunda bu ülkeleri ikna etme gibi aktif bir politika yürütürken diğer taraftan da Suriye’deki mevcut duruma karşı muhalefetin örgütlenmesi ve daha etkin konuma gelme noktasında da çaba gösteriyordu (Çağlar, 2014:14-15).

Arap Birliği 22 Ocakta 2012 tarihinde Kahire’de toplanarak Suriye konusunda BM’ye sunulmak üzere bir barış bildirisi yayınlamıştır. Birliğin Suriye için almış olduğu kararlar Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmış ve desteklenmiştir. Alınan kararlar şunlar olmuştur;

- Esad’ın görevi yardımcısına devretmesi,
- İki ay içerisinde ulusal birlik hükümetinin kurulması ve erken seçime gidilmesi,
- Suriye yönetiminin şiddete son vermesi ve güvenlik güçlerinin yerleşim yerlerinden çekilmesi,

Arap Ligi gözlemcilerinin ve Uluslararası basın kuruluşlarının ülkede serbestçe faaliyet göstermesi (Küçükkeleş, 2012).

Suriye’de krizin başladığı ilk günden itibaren reformlar konusunda gerekli adımları atmayan ve halkın taleplerine karşı şiddet yolunu seçen Esad rejimine karşı Türkiye, her geçen gün baskı politikasını bir kat daha arttırmış, ancak bu konuda bölge ülkelerinden ve Batı dünyasından ülkelere yeterli desteği bulamamıştır. Arap Birliği’nin almış olduğu bu kararlar Türkiye’nin, uluslararası kamuoyundan beklediği yeterli desteği bulması açısından önemli bir gelişme olmuştur (Küçükkeleş, 2012).

Suriye güvenlik güçlerinin 25 Mayıs 2012 tarihinde Humus yakınlarındaki Hule’de yapmış olduğu saldırıda 49’u çocuk, 34’ü kadın olmak üzere 110 sivil vatandaşın hayatını kaybetmesi başta Türkiye olmak üzere ABD ve Batı ülkelerinin sert tepkisine neden olmuştur.

Resim 4.3: Hule Katliamından Bir Görüntü (<https://t24.com.tr,14.01.2020>)

Türkiye, Hule kentinde gerçekleşen saldırı sonrası Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada; *“Halkı çocuk, kadın, yaşlı ayrımı yapmadan topyekun cezalandırmayı amaçlayan ve insanlığa karşı suç teşkil eden bu acımasız eylem, Suriye Yönetimi’nin hukuksuzluğunun, aczinin ve zulmünün göstergesidir. Bir ülkenin resmi güvenlik güçlerinin kendi şehirlerini topa tutması o ülkedeki hükümetin yönetme meşruiyetini tamamen kaybettiğinin en somut kanıtıdır.”* denilerek Esad rejimini tarafından gerçekleştirilen bu saldırıyı kınamıştır. Türkiye bu saldırı sonrası Suriye ile diplomatik ilişkilerini keserek Suriye halkı ile daha fazla dayanışma içerisinde olmuş ve uluslararası

kamuoyu ile birlikte hareket etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 26 Mayıs 2012, No: 147).

4.4.TÜRKİYE’NİN SURİYE MUHALEFETİNE DESTEK ÇABALARI

Türkiye, Suriye’de devam eden çatışma ortamının her geçen gün artması ve birçok sivil vatandaşın hayatını kaybetmesi üzerine Suriye’de devam eden iç savaşta tarafını belirlemiş ve Suriye muhalefetine destekleme kararını almıştır. Suriye ile ilişkilerin kopma noktasına gelindiği bu süreçte Türkiye, Suriyeli muhaliflerle temas kurarak onları, siyasi ve diplomatik olarak desteklemiştir (Salık 2011, s.28). Bu kapsamda Türkiye, 1-2 Haziran 2011’de Suriyeli muhalifler tarafından Antalya’da düzenlenen “*Suriye’de Değişim Konferansına* ” ev sahipliği yapmıştır. Bu konferansa katılan siyasetçi, işadamı, gazeteci-yazar, aktivist ve aşiret liderlerinin bulunduğu yaklaşık 300 kişilik grup, Suriye halkının geleceğini görüşmek ve yeni bir yol haritası belirlemek amacıyla toplanmışlardır (Cumhuriyet, 31 Mayıs 2011).

Suriyeli muhaliflerin Türkiye’de düzenlemiş olduğu bir diğer konferans ise 16-17 Temmuz 2011 tarihleri arasında İstanbul’da düzenlenen “*Suriye İçin İstanbul Buluşması*” olmuştur. Bu konferansta ise Suriyeli muhaliflerin Beşar Esad yönetimi ile nasıl mücadele edecekleri gibi konular görüşülmüş ayrıca 25 üyeli bir konsey ile 11 üyeli bir komitenin kurulması kararını almışlardır (TUIC Akademi, 2011a).

Türkiye, Antalya ve İstanbul’da gerçekleştirilen konferanslara ev sahipliğini yapmış ve bu toplantılar sonrasında Suriyeli muhalifler “*Suriye Ulusal Konseyi*”nin kurulduğu ilan etmişlerdir. Dönemin Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye muhalefetine mensup Suriye Ulusal Konseyi’nin (SUK) temsilcileri ile görüşmeyi kabul etmiş böylece Türkiye, bu konsey ile ilk temas kuran ülke olmuştur. SUK temsilcileri ile Davutoğlu arasında gerçekleşen görüşmede Konsey üyeleri Suriye’deki gelişmelerle ilgili görüş ve önerilerini dile getirirken, Davutoğlu ise muhalif gruplara “*Haklı taleplerinizi meşru ve barışçıl yöntemlerle dile getirin*” ve “*Suriye’nin geleceğine Suriye halkı karar verecektir.*” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir (TRT Haber, 18 Ekim 2011).

Suriyeli muhaliflerin Türkiye’de gerçekleştirmiş oldukları konferanslar Suriye yönetimi tarafından yakından takip edilmiş, bu konuda Türkiye’yi muhaliflere silah, lojistik, sağlık gibi alanlarda yardım yapmakla suçlamıştır. Ayrıca Suriye yönetimi, muhaliflerin Türkiye sınırından Suriye sınırına kanunsuz geçişlerine izin verildiğine, Türk

hükümetinin muhaliflere birçok konuda yardımcı olduğuna ve rejim güçlerine karşı savaşılan muhalif grupların Hatay'da tedavi edildiklerine dair iddialarda bulunmuşlardır. Beşar Esad bu konu hakkında bir açıklamada bulunarak *"Eğer birileri bizim sorunlarımızı istismar etmeye kalkarsa, o zaman onun musibeti çok daha büyük olacaktır. Çünkü doğrudan etkilenecek. Düşmanlık da kendisine dönecektir."* diyerek Türkiye'ye üstü kapalı tehditlerde bulunmuştur (Temel, 2014:48).

İki ülke arasında karşılıklı açıklamalar devam ederken 1 Nisan 2012 tarihinde Türkiye, İstanbul'da düzenlenen " Suriye Halkının Dostlar Grubu" toplantısına ev sahipliği yapmıştır. Dostlar Grubu, aralarında BM, Arap Ligi, AB, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın bulunduğu toplam 83 ülke ve uluslararası örgütlerin temsilcilerinin bulunduğu geniş katılımlı bir toplantı gerçekleştirmiştir. Suriye'nin geleceğinin konuşulduğu toplantıda, Suriye halkının meşru taleplerini ve haklı davasını destekleme kararı alınmıştır. Dostlar Grubu'nun toplantısında BM ve Arap Birliği'nin ortak temsilcisi Kofi Annan'ın, Suriye planı görüşülmüştür. Esad rejiminin Annan planını kabul etmesine rağmen halkına karşı baskı ve şiddet ortamını devam ettirdiği ifade edilmiş ve bu konunun BMGK'na sunulmasına karar verilmiştir (mfa.gov.tr, 1 Nisan 2012).

Toplantının açılış konuşmasında açıklamalarda bulunan Başbakan Erdoğan, Esad yönetimine karşı birçok kez çağrıda bulunduklarını, reformların hayata geçirilmesi konusunda söz aldıklarını ancak verilen sözlerin yerine getirilmediğini ifade etmiştir. Başbakan Erdoğan, Suriye yönetimini kendi halkını öldürmekle suçlamış ve bir gün halkın Esad yönetimini cezalandıracağını söylemiştir. Suriye yönetimi ise Türkiye'nin ev sahipliğini yaptığı Dostlar Grubu toplantısında alınan kararları ve Başbakan Erdoğan'ın konuşmasını sert bir dille eleştirmiştir (Temel, 2014:49).

Suriye yönetiminin yayın organı olan El Baas Gazetesi İstanbul'daki toplantıyı *"daha fazla Suriyelinin öldürülmesinin yollarını aramaya, toplumu ve devleti sabote etmeye ve Suriye'yi zayıflatma genel amacına doğru hareket etmeye yönelik bölgesel ve uluslararası bir komplonun parçası"* olarak tanımlamış ayrıca Erdoğan'ın konuşmaları hakkında ise *"Erdoğan Suriye halkının çıkarlarından bahsediyor ve ülkemizde suç işleyen teröristlere ev sahipliği yaptığını unutuyor"* şeklinde nitelendirmiştir (Hürriyet, 1 Nisan 2012).

Türkiye, Esad rejimi ile ilişkileri askıya alması sonrası muhalefet gruplarını desteklemeye başlamış ve uluslararası toplumu da bu konuda ikna etmeye çalışmıştır. Uluslararası toplum ile birlikte Suriye'de muhalif grupların desteklenmesi, tampon bölge -

uçuşa kapalı bölge oluşturulması ve ortak uluslararası askeri müdahale Türkiye'nin hedeflediği eylemler arasında yer almıştır. Suriye'de iç savaş ortamının başladığı ilk günden beri Türkiye'nin, Esad rejimine karşı izlemiş olduğu politika başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerden de destek bulmuştur. Türkiye'nin Suriye konusunda ABD ve Batılı ülkelerle çıkarlarının aynı noktada kesişmesine rağmen, uluslararası toplumun Esad rejimine karşı müdahalede isteksiz davranması, Türkiye'nin bu konuda yalnız kalmasına neden olmuş, ilerleyen dönemlerde ise Suriye ile yaşanabilecek bir krizlerin habercisi olmuştur (Ozan, 2017:24).

4.5.TÜRKİYE- SURİYE İLİŞKİLERİNDE ÇATIŞMA DÖNEMİ

Suriye'de iç savaşın başladığı ilk günden beri gergin olan Türkiye-Suriye ilişkileri, Türkiye'nin, Suriye'deki muhalifleri destekleme kararı alması sonrası başka bir boyuta ulaşmış ve Suriye yönetimi Türkiye'ye karşı ağır suçlayıcı ifadelerde bulunmuştur. İki ülke arasında tansiyonu yükselten en önemli unsur ise Suriye rejim ordusu ile başta Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) olmak üzere diğer muhalif silahlı güçler arasında yaşanan çatışmalar sonrası Türkiye sınıra düşen mermi ve havan topları olmuştur. Suriye topraklarından Türkiye sınırına düşen bu mermi ve havan topları 5 sivil vatandaşın hayatını kaybetmesine, 10 vatandaşın ise yaralanmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler üzerine Türkiye angajman kuralları gereği Suriye tarafına ateş açarak Suriye rejim orduna bağlı 34 askerini öldürmüştür (Abuhasan, 2013:83).

Türkiye bu süreçte Suriye muhalefeti desteklemeye devam etmiş ve iki ülke arasında yaşanan önemli gelişmeler şunlar olmuştur;

4.5.1. Türk Savaş Uçağının Suriye Tarafından Düşürülmesi (22 Haziran 2012)

Türkiye ve Suriye ilişkilerinde gerilimi tırmandıran en önemli olay 22 Haziran 2012 tarihinde Malatya Erhaç 7'inci Ana Jet Üs Komutanlığından kalkan F-4 savaş uçağının Suriye rejim ordusu tarafından düşürülmesi olmuştur. Genel Kurmay Başkanlığı'nın internet sitesinden yapılan açıklamada “ 22 Haziran 2012 tarihinde görev uçuşu için saat 10:30'da Malatya/Erhaç meydanından kalkış yapan bir uçağımız ile saat 11.58'de Hatay ili güneybatısında deniz üzerinde radar ve telsiz teması kesilmiştir. Arama kurtarma çalışmalarına derhal başlanılmıştır.” denilmiştir. Dönemin Başbakanı Erdoğan

ise olayın ardından acil toplanan güvenlik zirvesi sonrasında F-4 savaş uçağının Suriye rejim ordusu tarafından düşürüldüğünü açıklamıştır (Bostan, 2012).

Suriye tarafı konu ile ilgili yaptığı açıklamada Türk savaş uçağının Suriye karasularının 1 kilometre içerisine girdiğini iddia etmiştir. Suriye Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada ise tanımlanamayan bir hedefin vurulduğunu ve saldırgan bir tavrın olmadığı ifade edilmiştir (Ateşli, 2012). Türkiye ise Suriye yönetiminden gelen açıklamaya karşı düşürülen savaş uçağının silahsız olduğunu ve keşif amaçlı uçuş yaptığını ayrıca düşürülen uçağın Suriye karasularının 13 deniz mili açıklarında saldırıya maruz kaldığını, uçağın Suriye sınırlarına yanlışlıkla girdiğini, dünyanın birçok bölgesinde böyle kısa ihlallerin olabileceğini ve Türkiye'nin de 114 kez bu ihallerle karşılaştığı şeklinde açıklamalarda bulunarak Suriye yönetimine karşı tepkisini dile getirmiştir (Kayabaşı, 2019: 87).

Türkiye, savaş uçağının düşürülmesinin ardından Suriye rejimine karşı anında sert bir tepki vermemiş, aksine uluslararası örgütleri bilgilendirerek haklılığını uluslararası kamuoyuna duyurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda NATO ülkelerinin desteğini almak isteyen Türkiye, NATO'nun 4.maddesi olan “ *Bir üye ülkenin ulusal güvenliği, sınır bütünlüğü ya da bağımsızlığının tehlike altına girmesi halinde istişareler için diğer üye ülkeleri toplantıya çağırılması*” maddesinin hayata geçirilmesini talep etmiştir. Türkiye'nin başarılı diplomatik girişimleri sonrası NATO ve BM, Suriye yönetimine karşı kınama kararı almış ve Suriye'ye karşı yaptırımların genişleyeceğini açıklamıştır (Kınalıtopuk, 2014:50-51).

BM, NATO ve Batılı ülkelerin desteğini arkasına alan Türkiye, Suriye rejimine karşı söylemini daha da sertleştirmiş ve uçağın düşürülmesinden sonra dönemin Başbakanı Erdoğan, konu ile ilgili “ *Türkiye, yerini, zamanını ve yöntemini kendisi tayin ederek, bu haksızlığa karşı uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanacak, gereken adımları kararlılıkla atacaktır. Bu son olay, Esed yönetiminin kendi halkıyla birlikte Türkiye'ye, Türkiye'nin güvenliğine açık ve yakın tehdit haline geldiğini ortaya koymuştur. Bu son olaydan sonra artık yeni bir aşamaya geçilmiştir. Türkiye olarak Suriye yönetiminin sınırlarımızda oluşturduğu güvenlik risklerini hiçbir şekilde tolere etmeyecek, karşılıksız bırakmayacağız. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin angajman kuralları artık bu yeni aşamaya göre değiştirilmiştir. Suriye'den Türkiye sınırına güvenlik riski ve tehlikesi oluşturacak her askeri unsur, bir tehdit olarak değerlendirilecek ve askeri hedef olarak muamele görecektir. Buradan Suriye rejimini bir hata yapmaması, Türkiye'nin kararlılığını ve dirayetini*

sinamaması yönünde uyarıyoruz.” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur (TRT Haber, 26 Haziran 2012).

Dönemin Başbakanı Erdoğan’ın açıklamalarından sonra Türk Silahlı Kuvvetleri de, Suriye’ye karşı angajman kurallarının değiştiğini açıklayarak, Türkiye’ye karşı yapılacak en küçük ihlalin anında karşılık bulacağını bildirmiştir. Türkiye, Suriye sınırına yakın bölgelerde askeri önlemlerini arttırarak, Suriye yönetimine mesaj vermek istemiştir (Kınalıtopuk, 2014:51).

4.5.2. Suriye Yolcu Uçağının İndirilmesi (11 Ekim 2012)

Türkiye, 11 Ekim 2012 tarihinde Suriye’ye ait Şam-Moskova seferini yapan yolcu uçağını kargo bölümünde silah ve mühimmat taşıdığı şüphesiyle Ankara Esenboğa Havalimanı’na indirmiştir. Uçakta yapılan aramalar sonrasında askeri malzemeler tespit edilmiş ve el konulmuştur (İHA, 11 Ekim 2012).

Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu konu ile ilgili “ *Malzemeyi Türkiye’de tutacağız, incelemelerimiz sürüyor, bazı bulgular da söz konusu. Bu yönde yani yapılması gereken bildirimin unsuru olmayan bazı malzemelerin varlığı söz konusu olduğu için biz bu incelemenin ve işlemin devamı için malzemeleri elimizde tutuyoruz.* ” şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Uçağın indirilmesi sonrası Suriye yönetimi ve Rusya tarafından tepkiler gelmiştir. Suriye yönetimi Türkiye’yi uçağı durdurarak korsanlık yapmakla ve sivil havacılık kurallarını ihlal etmekle suçlamıştır. Uçaktaki yolcuların büyük bir bölümünün Rus vatandaşı olması sebebiyle Rusya tarafı ise konu ile ilgili Türkiye ile irtibata geçmiştir (Aljazeera, 11 Ekim 2012).

4.5.3. Akçakale’ye Düşen Top Mermileri Ve Türkiye’nin Tepkisi (03 Ekim 2012)

3 Ekim 2012 tarihinde Suriye’nin Tel Abyad bölgesinde Suriye rejim ordusu ve muhalifler arasında çıkan çatışmalar sonrası Şanlıurfa’nın Akçakale ilçesine top mermileri düşmüştür. Akçakale sınırına düşen top mermileri sonrası beş Türk vatandaşı hayatını kaybetmiş, on kişi de yaralanmıştır. Türkiye, angajman kuralları gereği sınırın karşı tarafında belirlenen Suriye’ye ait hedeflere anında karşılık vermiştir (Gök, 2019:91).

Akçakale saldırısı sonrası Türkiye, olayın yanlışlıkla olmadığını ve bu saldırının Türkiye'nin toprak bütünlüğüne karşı yapıldığını açıklamıştır. Suriye tarafı saldırıyı kendilerinin gerçekleştirmediğini muhalif gruplar tarafından yapıldığını açıklasa da, muhalif gruplar da bu saldırıyı Suriye tarafının gerçekleştirdiğini iddia etmiştir. Türkiye, Suriye ile yaşanan uçak krizinde olduğu gibi konuyu BM ve NATO gibi uluslararası kuruluşlara taşıyarak hem uluslararası kamuoyu ile birlikte hareket etmeyi hem de bu kuruluşlar aracılığıyla Suriye yönetimine karşı baskı kurmayı amaçlamıştır. Türkiye'nin diplomatik girişimleri sonuç vermiş, NATO ve BM aracılığıyla Suriye yönetiminin Türkiye'den özür dilemesi sağlanmıştır.

Türkiye, Akçakale saldırısı sonrası Suriye tarafından bu tür sınır ihlallerinin gerçekleştirilebileceğini düşünerek, TSK'nın yabancı ülkelerde görevlendirilmesini amaçlayan tezkereyi TBMM'ye sunmuş ve 320 oy ile geçmesini sağlamıştır. Akçakale'ye düşen top mermileri sonucu beş Türk vatandaşının hayatını kaybetmesi üzerine Türkiye, Suriye tarafından gelebilecek risk ve tehditleri önlemek ve bundan sonra sivil kayıpların yaşanmaması için NATO'dan istifade etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda Türkiye, Suriye'den gelebilecek füze tehditlerine karşı patriot füzeleri için 21 Kasım 2012 tarihinde NATO'ya resmi başvuruda bulunmuştur. Türkiye'nin başvurusu sonrası NATO, Türkiye'nin yanında olduğunu belirterek Suriye sınırına Patriot Savunma Sistemi'nin kurulmasını kabul etmiştir. Suriye sınıra kurulan Patriot Savunma Sistemi sonrası Suriye yönetimi bu durumu provokasyon olarak nitelendirmiş ve Türkiye'ye tepki göstermiştir (Kayabaşı, 2019:89-90).

4.5.4. Cilvegözü Sınır Kapısı Saldırısı (12 Şubat 2013)

Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan ve Suriye ile ticari faaliyetlerin yoğun olduğu Cilvegözü Sınır Kapısı'nda 12 Şubat 2013 tarihinde bombalı bir araç ile saldırı gerçekleştirilmiş, dördü Türk vatandaşı olmak üzere 14 kişi hayatını kaybetmiştir. Bilindiği gibi 3 Ekim 2012 tarihinde de Suriye rejim ordusu ve muhalifler arasında Türkiye sınırında yaşanan çatışmalar sonrası Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesine top mermileri düşmüş ve beş Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Bu bakımdan Cilvegözü Sınır Kapısı saldırısı, Akçakale saldırı sonrası Türkiye'ye karşı gerçekleştirilen en büyük terör eylemi olmuştur. Saldırı sonrası Suriye yönetimi bu eylemlerden ÖSO'yu sorumlu tutmuş, muhalifler ise tam tersi iddialarda bulunmuştur. Saldırıdan 1 ay sonra yakalanan

5 şüphelinin Suriye rejim ordusu ve istihbaratıyla bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye, uçak krizi ve Akçakale saldırısı sonrasında olduğu gibi uluslararası kamuoyunun Suriye yönetime karşı daha somut adımlar atması konusunda yoğun diplomatik girişimlerde bulunmuştur (Miş ve Özdemir, 2013:205).

4.5.5. Reyhanlı Saldırısı (11 Mayıs 2013)

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde 11 Mayıs 2013 tarihinde bomba yüklü iki araç ile düzenlenen terör saldırısında 53 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiş, 155 kişi de yaralanmıştır (Cumhuriyet, 11 Mayıs 2015).

Resim 4.5: Reyhanlı Saldırısında Bir Görüntü

<https://www.dunyabulteni.net/t-genel/reghanli-saldirisi-firari-saniklarindan-biri-yakalandi-h438388.html>
22.02.2019)

Reyhanlı saldırısı sonrası dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler, “ Olayı gerçekleştiren örgüt, bağlantılı olduğu kişiler tespit edildi. Bunların Suriye’deki rejim yanlısı örgütlerle ve oradaki istihbarat örgütleriyle irtibatlı oldukları tespit edildi.” şeklinde açıklamalarda bulunarak Suriye yönetimini hedef göstermiştir. Suriye Enformasyon Bakanı Ümrân el Zuhbi’nin konu ile yapmış olduğu basın açıklamasında ise “ Suriye böyle bir şey yapmadı ve asla yapmaz. Çünkü bizim değerlerimiz böyle bir şeye izin vermez.” diyerek Akçakale ve Cıvegözü gibi önceki saldırılarda olduğu gibi suçlamaları kabul etmemiştir (BBC News, 12 Mayıs 2013).

Reyhanlı'daki bombalı terör saldırısını yönlendiren ve terörist listesinde adı geçen Yusuf Nazik, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın başarılı çalışması sonucu Suriye'nin Lazkiye şehrinden yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir. Mavi kategoride bulunan teröristin yapmış olduğu açıklamada; talimatların Suriye istihbaratı tarafından verildiğini ve Türkiye'de eylem için keşiflerde bulunduğunu, patlayıcıları ise Suriye'den temin ettiğini itiraf etmiştir (Öymez, 12 Eylül 2018).

4.5.6. Suriye'ye Ait Helikopterin Düşürülmesi (16 Eylül 2013)

Suriye ordusuna ait MI-17 tipi helikopter 16 Eylül 2013 tarihinde Türk hava sahasını ihlal etmesi sebebiyle Türk savaş uçakları tarafından düşürülmüştür. Dönemin Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Bülent Arınç konu ile ilgili “*Suriye'ye ait MI-17 tipi helikopter saat 14.20'de Hatay Yayladağı Güveççi bölgesinde 2 kilometre Türkiye hudut bulunmuş ve hava savunma unsurları tarafından sürekli ikaz edilmiştir. İhlalin devam etmesi üzerine Malatya'dan havalanan uçaklarımız tarafından 14.25'te füzeyle vurulması sonucu, helikopterin Suriye topraklarına düştüğü tespit edilmiştir. Şu ana kadar mürettebatla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadık, çünkü helikopter Suriye tarafına düştü.*” Şeklinde açıklamada bulunmuştur. Haziran 2012'de Türk savaş uçağının, Suriye ordusu tarafından düşürülmesi sonrası Türkiye, angajman kurallarının değiştiği açıklamış ve Suriye yönetimini bu konuda uyarmıştır. Dönemin Başbakanı Davutoğlu ise sınır ihlali ile ilgili olarak “*Kimse bir daha Türkiye'nin sınırlarını herhangi bir şekilde ihlal etme cüreti gösteremeyecektir. Bu konuda her türlü tedbir alınmıştır*” diyerek angajman kurallarına vurgu yapmıştır (DW, 16 Eylül 2013).

Suriye tarafından Türk savaş uçağının düşürülmesi, Reyhanlı ve Cilvegözü gibi sınır saldırılarının ardından Türkiye, angajman kurallarının uygulanması noktasında önemli kararlar almış ve uygulamaya koymuştur. Nitekim Türk hava sahasını ihlal eden Suriye'ye ait helikopterin düşürülmesi sonrası Türkiye, sınır güvenliğini tehdit edebilecek en küçük eylemin bile anında karşılık bulacağını Suriye yönetimi başta olmak üzere uluslararası ülkelere net bir şekilde göstermiştir (Tüysüzöğlu, 2013).

4.5.7. Suriye'ye Ait Savaş Uçağının Düşürülmesi (23 Mart 2014)

Suriye'nin Lazkiye şehrine giriş kapısı konumunda bulunan Keseb kasabasında, Esad rejimi ile muhalifler arasında yaşanan yoğun çatışmalar sırasında Türkiye'nin hava sahasını ihlal eden Suriye rejim ordusuna ait MIG-23 savaş uçağı Türk savaş uçakları tarafından 23 Mart 2014 tarihinde düşürülmüştür. Türkiye angajman kuralları gereğince Türk hava sahasını ihlal eden Suriye'ye ait savaş uçağını önce uyarılmış fakat uyarılara rağmen ihlalin devam etmesi üzerine uçağı düşürdüğünü açıklamıştır. Savaş uçağının düşürülmesinin ardından Suriye yönetimi Türkiye'yi terör örgütlerine destek vermekle suçlamıştır. Suriye yönetimine göre Keseb kasabasında yaşanan çatışmalarda, Suriye rejim ordusunun muhaliflere karşı üstünlük sağladığı ve bölgede kontrolü ele geçirmeye çalıştığı bir zamanda uçak düşürme olayının gerçekleşmesi Suriye yönetiminin Türkiye'yi suçlamasına neden olmuştur (Koşar, 2017:78).

Düşürülen Suriye uçağı ile ilgili Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada *“Yapılan ikazlar üzerine, Suriye uçaklarından birisi hava sahamıza girmeden bölgeden uzaklaşmış ancak ikinci Suriye uçağı, uyarılara rağmen dün saat 13.13 sularında Hatay/Yayladağı'na bağlı Çamlı Tepe Hudut Karakolu bölgesinde Türk hava sahasına girerek yaklaşık bir kilometre kadar hava sahamızı ihlal etmiş, daha sonra batıya doğru yönelerek 1,5 kilometre kadar hava sahamızda uçmaya devam etmiştir”* denilmiştir (AA, 23 Mart 2014).

Dönemin Başbakanı Erdoğan ise, konu ile ilgili *“ Suriye uçağı bizim sınırlarımızı, hava sahamızı ihlal etti. F-16'larımız kalktı ve bu uçağı vurdu. Niye? Eğer sen benim hava sahamı ihlal edecek olursan bunlardan sonra bizim tokadımız ağır olacak. Onun için ben, başta Genelkurmay Başkanım olmak üzere, Silahlı Kuvvetlerimizi tebrik ediyorum. Mesele bu. ”* şeklinde açıklamalarda bulunarak Suriye yönetimine karşı bundan sonraki yaşanabilecek ihlallerin cevabının aynı sertlikte olacağını mesajını vermiştir (AA, 23 Mart 2014).

Genel olarak değerlendirdiğimizde;

22 Haziran 2012 tarihinde Türk savaş uçağının Suriye Ordusu tarafından düşürülmesi ile gerginleşen Türkiye-Suriye ilişkileri, Türkiye sınırında gerçekleşen Akçakale, Cilvegözü ve Reyhanlı saldırıları ile en üst düzeye çıkmıştır. Türk savaş uçağının Suriye tarafından düşürülmesi, Türkiye'nin son zamanlarda Suriye muhalefetine yaklaşma ve destek vermesinin bir sonucu olarak yorumlanmıştır. TSK'nın sıcak savaş

ortamına çekilmeye çalışıldığı bu dönemde Türkiye, gelişmelere karşı soğukkanlı davranmış ve Suriye'nin beklentilerini boşa çıkarmıştır (Abuhasan, 2013:84).

Türkiye, sıcak bir çatışmaya girmektense konuyu uluslararası arenaya taşımış ve NATO'yu toplantıya çağırarak 4. ve 5. maddeyi hayata geçirmeyi planlamıştır. Toplantı sonrası NATO tarafından yapılan açıklamada Türk Savaş Uçağının Suriye tarafından düşürülmesinin kabul edilemez olduğunu ve saldırıyı en sert şekilde kınadıklarını bildirmiştir. Böylece Türkiye diplomasiyi en etkin şekilde kullanarak NATO'yu işlevselleştirmiş ve uçak krizini ulusal boyuttan uluslararası boyuta taşımayı başarmıştır (Kayabaşı, 2019:88).

Esad güçleri ile muhalif gruplar arasında devam eden çatışmalar zaman zaman Türkiye'nin sınırına kadar yaklaşmıştır. Suriye'deki çatışmaların giderek artması Türkiye'nin sınır ihlalleri ile karşı karşıya kalmasına ve topraklarına top mermilerinin düşmesine neden olmuştur. Sınırdaki yaşanan bu gelişmeler üzerine Türkiye, angajman kuralları gereği Suriye'ye karşı sınırdaki topçu birlikleri ile karşılık verme yoluna gitmiştir (Altundegir ve Yılmaz, 2016:291).

Suriye krizinin ortaya çıkması ile beraber Suriye kaynaklı IŞİD, PKK/PYD/YPG gibi örgütlerce Türkiye'ye yönelik terör saldırıları gerçekleşmiştir. Bu saldırılarda sivil-asker-polis ayrımı gözetmeden birçok Türk Vatandaşı hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Ayrıca kamu malları zarar görmüş ve maddi-manevi kayıplar yaşanmıştır (Gök, 2019: 91).

Türkiye'nin sınır illerinde yaşanan bu gelişmeler bölge halkını tedirgin etmiş ve Suriye sınırındaki ilçe ve köylerde yaşayan vatandaşların protesto gösterilerine sebep olmuştur (Koşar, 2017:71).

Rejim güçleri ve muhalif gruplar arasında yaşanan çatışmalar sonrası Türkiye sınırına top mermilerinin düşmesi ve Suriye kaynaklı terör saldırılarının artması, Türkiye'nin Suriye krizinden doğrudan etkilendiğini göstermiştir. Ayrıca Suriye'de yaşanan krizin Türkiye'yi de içine alacak geniş çaplı bir savaş potansiyeline sahip olması ve bölgedeki istikrarsızlık ve belirsizlik durumunun ne zaman biteceğinin belli olmaması, Türkiye'nin sınır güvenliğinin olumsuz etkilenmesine neden olacak başka bir etmendir. Türkiye, Suriye konusunda Esad rejimine karşı muhalif grupları destekleyici politikalar yürütmesi ve buna karşılık Batılı aktörlerden gerekli yeterli desteği bulamaması/sağlayamaması üzerine Suriye krizinde tek başına mücadele etmek zorunda kalmıştır (Altundegir ve Yılmaz, 2016: 291).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞININ TARAFLARI

Ortadoğu coğrafyasında birbiri ardına yaşanan halk ayaklanmaları Tunus, Libya ve Mısır gibi ülkelerde yıllardır yönetimde kalan iktidarların güç kaybetmesine ve yıkılmasına neden olmuştur. Arap halkları demokratikleşme, daha iyi yaşam koşulları ve özgürlük taleplerini meydanlarda gösteri ve kitlesel halk yürüyüşleri yaparak, mevcut otoriter yönetimlere karşı kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu durum çıkar ve beklenti içerisinde olan bölgesel ve küresel güçlerin bölgeye müdahale etmesi sonucu Arap Baharı sürecinin uzamasına ve başka boyutlara ulaşmasına zemin hazırlamıştır (Kayabaşı, 2019:28).

17 Aralık 2010'da Tunus'ta Muhammed Bouazizi isimli gencin kendini yakmasıyla gelişen olaylar, ülkede halkın iktidara karşı ayaklanmasına ve ülke genelinde protestolarına neden olmuştur. Tunus halkının mevcut rejime karşı mücadelesi sonuç vermiş ve Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali, halkın protestoları karşısında iktidarını bırakmak zorunda kalmıştır. Tunus'ta rejimin devrilmesine neden olan halk ayaklanmaları kısa süre içerisinde diğer bölge ülkelerine de yansımıştır. İlk başlarda reform talepleri ile başlayan halk hareketleri daha sonra bazı ülkelerde silahlı mücadeleye dönüşmüştür. Bu durum Arap isyanlarının bölgede gün geçtikçe büyümesine neden olmuş ve Tunus başta olmak üzere Libya, Mısır ve Yemen gibi ülkelerde iktidarların devrilmesine sebep olmuştur. Diğer ülkelerde ise isyanların silahlı bir mücadeleye dönüşmemesi adına iktidarlar ekonomik ve siyasi alanlarda birtakım reformlar yapma yoluna gitmiştir (Besen, 2019: 13-15).

Tunus'ta başlayan ve kısa sürede diğer bölge ülkelerine yayılan halk ayaklanmaları Suriye yönetimini de endişelendirmiştir. Esad rejimi bölgede yaşanan gelişmelerin Suriye'de ortaya çıkmasına ihtimal vermemiş, Suriye'nin diğer bölge ülkelerinden farklı olduğunu düşünmüştür. Suriye'nin Dera şehrinde başlayan barışçıl gösteriler Esad Rejimine bağlı güvenlik güçlerinin sert müdahaleleri sonrası kısa sürede ülke geneline yayılmıştır. Suriye halkı, Esad rejiminden reformların hayata geçirilmesi konusunda somut adımlar atılmasını talep etmiş, fakat halkın bu beklentileri göz ardı edilmiştir. Reformlar konusunda Esad yönetimince verilen sözlerin yerine getirilmemesi ve ülkenin ekonomik durumundan duyulan memnuniyetsizlik halkta büyük bir tepkinin oluşmasına neden olmuş ve Esad yönetiminden iktidarını bırakması istenmiştir.

Resim 5.1: Suriye'deki Gösterilerden Bir Görüntü

(Kaynak : <http://ife.org.tr/arap-bahari-ve-suriye-ic-catismasi/> , 21.03.2020 erişildi.)

İlk zamanlar halkın barışçıl ve demokratik haklarını bastırmaya çalışan Esad yönetimine bağlı güvenlik güçlerinin zamanla baskı ve şiddet ortamını giderek arttırması Suriye'deki olayların gün geçtikçe büyümesine neden olmuştur. Halk, reformların hayata geçirilmesi konusunda ortak bir duruş sergilemiş ve taleplerini Esad yönetimine kabul ettirebilmek için protesto gösterileri düzenlemiştir. Esad yönetimi ise bu direnişi muhalif bir hareket olarak görerek, göstericileri ülkenin güven ortamını bozmaya çalışan silahlı güç çetelerine benzetmiştir (Rozsa N, 2012: 11).

Suriye de diğer Ortadoğu ülkeleri gibi bünyesinde çeşitli etnik ve dini unsurları barındıran bir ülkedir. Esad rejiminin kurmuş olduğu sıkı siyasal yapılanma ülkede sosyal hayatı kısıtlamış, halk üzerinde baskı ortamı oluşturmuş ve bu durum Esad iktidarının totaliter bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Suriye'de nüfusun % 70'i Sünni Müslüman, % 12'si Nusayri-Alevi ve geri kalan kısmın Dürzi, İsmaililer ve Hristiyanlardan oluştuğu düşünüldüğünde; Nusayri kesimin ülke içerisinde diğer etnik yapılara karşı daha çok etki sahibi olması ve ülkede siyasal gücü elinde bulundurmasına karşın, ülkedeki sosyal ve ekonomik sorunların giderek büyümesi Suriye'de büyük bir toplumsal sorunun yaşanmasına neden olmuştur (El Sarraj ve Taşgın C, 2015: 6).

Suriye'deki iç savaşın giderek şiddetini artırması ve insani durumların gün geçtikçe daha kötüye gitmesinden dolayı uluslararası toplum, Esad rejimine karşı nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda ikiye bölünmüştür. Bunlardan birincisi Sünni gruba destek veren ve Esad rejiminin karşısında yer alan ABD, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, İsrail

ve Batı ülkeleri olurken, ikincisi Şii gruba destek veren ve Esad rejimini yanında yer alan Rusya, İran, Çin, Irak ve Lübnan olmuştur.

Esad Rejimine Destek Veren Devletler	Esad Rejimine Destek Vermeyen Devletler
Rusya	Türkiye
İran	ABD ve Batı Ülkeleri
Çin	Suudi Arabistan ve Katar
Irak ve Lübnan	İsrail

Suriye krizinde birçok ülke taraf olmuş fakat bu çatışma sürecinde Türkiye, ABD, Rusya ve İran daha çok rol almıştır (Özdemir 2016, s.93).

Esad rejimini güçlü kılan ve ayakta kalmasını sağlayan en önemli etkenlerden biri yukarıda adı geçen devletlerin desteği olmuştur. Özellikle Rusya'nın yapmış olduğu yardımlar Esad rejiminin devrilmemesindeki en önemli etken olmuştur. ABD başta olmak İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin Suriye'ye karşı BMGK'dan olumsuz bir karar çıkartamamasında Rusya ve Çin gibi ülkelerin veto kararları ön plana çıkmıştır. Ayrıca Rusya ve İran'dan silah ve danışman desteği alması, bölgede İran ile birlikte hareket eden ve silahlı bir örgüt olan Hizbullah'ın Suriye iç savaşında aktif rol alması Esad rejiminin ayakta kalmasını sağlayan önemli etkenlerdir (Canyurt, 2018:23).

5.1.ESAD REJİMİNE DESTEK VEREN DEVLETLER

5.1.1.Rusya

Suriye iç savaşında Esad rejiminin en büyük destekçisi Rusya olmuştur. Rusya-Suriye ilişkilerindeki yaklaşma Soğuk Savaş dönemine dayanmakta olup, iki ülke arası ilişkiler zamanla ivme kazanmıştır. SSCB, uzun yıllar Suriye'nin en büyük silah ve mühimmat tedarikçisi olmuş ve bu ülkede askeri üsler bulundurmıştır. İki ülke arası ilişkiler 1980 yılında imzalanan Dostluk ve Birlik Antlaşması ile daha da pekişmiştir (Aghayev ve Katman. 2012: 2068).

SSCB ile Suriye arasında 8 Ekim 1980'de imzalanan bu antlaşmanın 5.maddesine göre taraflardan birinin barış ve güvenliğinin tehdit edilmesi durumunda, tehdidin ortadan kaldırılması ve barışın yeniden sağlanması konusunda taraflar işbirliği yapacak ve

birbirleriyle temas halinde olacaktır. Ayrıca bu antlaşmaya göre SSCB, olası bir İsrail saldırısı durumunda Suriye'ye her türlü yardımda bulunacaktır. Böylece SSCB, Suriye'nin koruyuculuğunu üstlenerek Soğuk Savaş dönemi boyunca Suriye'yi bölgedeki uydusu haline getirmiştir (Sarıkaya, 2006:5-6).

Suriye'nin bir dönem Batı ile ilişkiler kurmaya çalışması ve SSCB'nin yıkılmasından sonra artık askeri ve ekonomik yardımları alamaması üzerine Suriye-Rusya ilişkilerinde bir gerileme görülmüştür. Ancak Rusya'da Putin döneminin başlamasının ardından Moskova yönetimi Suriye'ye yönelik askeri, ekonomik ve sosyal yardımlarını genişletme kararı almıştır. Rusya ve Suriye arası ilişkiler tekrar hız kazanmış ve iki ülke arası ilişkiler stratejik ve politik çıkarlar üzerine kurulmuştur (Aghayev ve Katman, 2012: 2068).

Rusya, Arap Baharının sürecinin başladığı ilk zamanlar Ortadoğu coğrafyası için "Bekle ve Gör" politikası izlemiştir. Ancak Arap Baharı ayaklanmalarının Libya'dan sonra Ortadoğu'da müttefiki olarak gördüğü Suriye'ye sığraması Moskova yönetimini endişelendirmiştir. Arap Baharı sürecini otoriter rejimlere karşı bir ayaklanma olarak gören Rusya, uzun yıllar ticari, askeri ve ekonomik ortağı olarak kabul ettiği Suriye'nin bu dönemde en büyük destekçisi olmuştur. (Erşen, s.119-121) Nitekim ABD, İngiltere ve Fransa öncülüğünde Suriye'ye karşı hazırlanan BMGK tasarının yumuşatılmasını sağlamış, ekonomik ve diplomatik yaptırım kararları alınmasının önüne geçmiştir.

Rusya'ya göre Suriye'ye yapılacak bir müdahale Akdeniz ve Ortadoğu'daki stratejik ortağını kaybetmesine neden olacaktır. Rusya Suriye krizinin uluslararası bir müdahale yerine diplomatik yollar ile çözüme kavuşturulmasını istemiştir. Rusya, Suriye'deki rejimi ayakta tutabilmek için iç savaşın başladığı ilk günden beri terörle mücadele adına Suriye'ye askeri yığınak yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda Tartus'ta deniz üssü, Lazkiye'de hava üssü bulunan Rusya, çok sayıda asker, uçak, helikopter, zırhlı araç ve mühimmatı Suriye'ye göndermiştir (Muslu, 2018:16-17).

Tablo 5.1: Suriye’deki Rus Askeri Gücü

SURIYE’DEKİ RUS ASKERİ GÜCÜ		
	Hava Üssü - Lazkiye	Deniz Üssü- Tarsus
Askeri Personel	2000	1700
Uçak	32	
Helikopter	16	
Tank	9	
Hava Savunma Sistemi	2	
Gemi	-	2

Kaynak: (Muslu 2018, s. 17).

Rusya’nın, Suriye’deki iç savaşa taraf olması, Esad rejimi ayakta tutan en büyük etken olmuştur. Ancak Rusya’nın Esad rejimini destekleme kararı, Suriye’de pek çok katliama ve insanlık dramına neden olmuştur (Muslu, 2018:16-17).

2011’de Suriye’de başlayan iç savaşın Esad rejiminin lehine dönmesini sağlayan en önemli gelişme Rusya’nın 30 Eylül 2015’te IŞİD ile mücadele etme gerekçesiyle Suriye’deki iç savaşa müdahale etmesi olmuştur. Suriye’de IŞİD terör örgütü ile mücadele etme kapsamında hava saldırıları düzenleyen Rusya, zamanla Esad rejimine verdiği desteği genişletmiştir. Özellikle de Rusya’nın bölgeye göndermiş olduğu özel kuvvetler ve paralı askerlerin yardımıyla Esad rejimi, muhaliflere karşı kaybetmiş olduğu bölgelerin büyük bir kısmını tekrar geri kazanmıştır. Bu durum ise Esad rejimine karşı savaşan muhalif grupların güç kaybetmesine neden olmuştur (Sarı, 2020).

Suriye halkının özgürlük talepleri ile başlayan bu sürece yabancı devletler ve devlet dışı silahlı aktörlerin müdahil olması, bölgedeki gelişmelerin vekalet savaşlarına dönüşmesine neden olmuştur. Özellikle de bölgede Rusya ve ABD’nin çıkar çatışmaları Suriye’de devam eden belirsiz durumu daha da arttırmıştır (Canyurt, 2018:1106).

Suriye’de yaşanan gelişmelerden en çok etkilenen ise Suriye halkı olmuştur. İlk zamanlar Esad rejiminin kısa sürede yıkılacağı öngörülmekte iken Rusya’nın Esad rejimine destek vermesi, ülkede şiddet ve kaos ortamının tırmanmasına neden olmuştur. 2011’den beri yaşanan iç savaştan dolayı yüzbinlerce insan hayatını kaybetmiştir. Ayrıca iç savaştan

etkilenen milyonlarca sivil vatandaş başta Türkiye olmak üzere bölge ve Avrupa ülkelerine sığınmacı olarak yaşamak zorunda kalmıştır (Bozkurt, s.59).

5.1.2. İran

İran-Suriye ilişkilerinin geçmişine bakıldığında her iki ülkenin de stratejik ve ideolojik yakınlığı ön plana çıkmaktadır. İran'da nüfusun büyük bir çoğunluğunu Şii Müslümanlar oluştururken, Suriye'de ise nüfusun büyük bir bölümü Sünni olmasına rağmen Esad ailesi Alevi/Nusayri inancına sahiptir. Bu yüzden iki ülkenin de dış politikaları Şiilik/Nusayrilik ekseninde örtüşmekte ve bu durumu çıkarları için kullanmaktadır. İran Şiiliği bölgedeki nüfuzunu attırabilmek ve yayılmacı politikasını hayata geçirebilmek için kullanırken, Suriye ise Nusayriliği rejimini devam ettirebilmek için zorunlu görmektedir (Besen, 2019: 78).

İran'ın Ortadoğu politikalarında Suriye önemli bir yere sahiptir. Çünkü İran, Suriye aracılığı ile bölgedeki nüfuzunu Lübnan ve İsrail'e kadar ulaştırmayı başarmış ve Suriye üzerinden Hizbullah ve Hamas gibi örgütler ile ilişki kurmuştur. Bu durum bölgedeki önemli meselelerde İran'ın önemli bir aktör olmasını sağlamıştır (Şen, 2012: 107).

2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlaması Tahran yönetimini oldukça endişelendirmiştir. Esad rejiminin düşmesi durumunda kendi güvenliğinin de tehlike altına gireceğini düşünen İran, Suriye'yi kaybetmek istememiştir. Esad rejiminin düşmesi durumunda Suriye'de Batı dünyası ve muhafazakar Arap devletleriyle birlikte hareket edecek bir rejimin kurulması ihtimali, İran'ın bölgedeki ilişkili olduğu örgütlerle iletişiminin kopması anlamına gelecektir. Esad rejiminin sona ermesi durumunda Suriye'nin, İsrail'e karşı duruşu zayıflamış olacak ayrıca ülkede istikrarsız durumun devam etmesi halinde ise Batılı güçlerin Suriye'ye müdahalesi kolaylaşacaktır. Bu durum ise İran'ın isteyeceği en son şey olacaktır (Özçelik, 2015).

Suriye'de iç savaşın giderek şiddetlenmesi üzerine İran, bölgedeki çıkarları gereği Suriye krizine müdahil olmuştur. Bu kapsamda Tahran yönetimi Suriye'ye askeri danışman, ekipman ve milyonlarca dolar mali yardımda bulunmuştur. İran, Esad rejimini ayakta tutabilmek için Ulusal Savunma Gücü altında Alevi, Şii ve rejim yanlılarından oluşan bir grup kurmuştur. Bölgede Suudi Arabistan ile girdiği mücadelede zayıf düşmemek adına Esad rejimine karşı hiçbir desteği esirgemeyen İran, başta Kudüs Gücü

komutanı Kasım Süleymani olmak üzere birçok üst rütbeli askerini Suriye'ye göndermiştir (Kazdal 2018a, s.5-6).

Bölgede ilişkili olduğu Kudüs ve Hizbullah güçleri ile Esad rejimine destek veren İran'ın, yaklaşık 7 bin kişilik askerini de Suriye'de bulundurduğu tahmin edilmektedir. Suriye iç savaşında aktif bir rol oynayan İran, kendi askerlerinin yanında farklı ülkelere devşirdiği Şii milis güçleriyle beraber, muhalifler karşısında sıkışan Esad rejiminin imdadına yetişmiştir (Muslu, 2018:18).

İran'ın, Suriye iç savaşına dahil olmasıyla da dengeler Esad rejimi lehine dönmüştür. Nitekim daha önce muhalif güçlere karşı kaybettiği birçok bölgeyi İran'ın, Hizbullah ve Devrim Muhafızları'nın desteği ile geri kazanmıştır. Ancak Suriye, bu süreçte açıkça İran'ın güdümüne girmiş ve İran, kendi çıkarları için Suriye yönetimini kullanmıştır (Besen, 2019: 79).

5.1.3. Çin

Suriye iç savaşında Esad rejimine destek veren ülkelere biri de Çin olmuştur. Enerji ihtiyacının yüzde 50'ye yakını Ortadoğu'dan temin eden Çin, bölgede yaşanabilecek bir anlaşmazlık ya da çatışma durumunda enerji hatlarının zarar göreceğini düşünmektedir. Çünkü Pekin yönetimine göre bölgede yaşanabilecek geniş çaplı bir savaş, petrol ve doğal gaz boru hatlarına yönelik bir saldırı ihtimalini gündeme getirecektir (Sağır, 12 Kasım 2018).

Çin, BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu'nda, Suriye ile ilgili alınan kararlarda Rusya ile birlikte hareket etmiştir. BM'nin Suriye'ye yaptırım içeren kararlarında olumlu oy vermemiş ve veto yetkisini kullanmıştır. Çin, Suriye için oluşturulan Annan Planı'nı destekleyerek, Suriye'nin toprak bütünlüğünden yana olmuş ve krizin demokratik yollarla çözülmesini talep etmiştir (Ulu, 2014: 69).

Suriye krizinde birlikte hareket eden Çin ve Rusya, BM'nin aldığı kararlarda Esad rejimini açıkça desteklemiştir. Çin ve Rusya'nın desteğini arkasına alması ise Esad rejimini muhaliflere karşı daha çok güç kullanma konusunda cesaretlenmiştir. Batı kamuoyu Rusya ve Çin'in, Suriye konusunda izlemiş olduğu politikaları ağır bir şekilde eleştirerek ve bundan sonra Suriye'de akacak kandan Esad rejimi kadar Rusya ve Çin'in de sorumlu olacağını belirtmiştir (Topal, 2015: 121).

5.1.4. Irak Ve Lübnan

Irak

Irak'ta iktidarın Şii yönetiminin elinde olması ve Maliki yönetiminin İran ile yakın ilişkiler kurması nedeniyle Irak, Suriye iç savaşında Esad rejimine destek veren ülkelerden biri olmuştur (Dağlı, 28 Ağustos 2013).

Şii Başbakan Nuri Maliki yönetimi, Esad rejiminin devrilmesi halinde, Suriye'deki gelişmelerin tüm Orta Doğu'yu kapsayacak geniş çaplı bir mezhep savaşına dönüşebileceğini düşünmektedir. Maliki yönetimine göre Esad'ın devrilmesi durumunda Suriye'de Sünni gruplar güçlenecek ve kendi varlığı tehlike altına girecektir (Aljazeera Turk, 21 Ocak 2014).

Lübnan

Suriye'de yaşanan iç savaş Lübnan'daki mezhep çatışmasını daha da arttırmıştır. Esad rejimine destek verenler ile Esad rejimi karşıtı olan grupların güç mücadelesi ülkedeki bölünmeyi gün geçtikçe derinleştirmiştir. Hizbullah gibi gruplar muhaliflere karşı Suriye rejim ordusunun yanında savaşırken, ülke içinde bazı Sünni gruplar ise Esad'a karşı mücadele vermişlerdir (Aljazeera Turk, 21 Ocak 2014).

Suriye'de yaşanan iç savaş ortamından en çok etkilenen ülkelerden biri de Lübnan olmuştur. İç savaş Lübnan'da siyasal sistemi işleyemez hale getirmiş bu durum ise ülkeyi dış tehditlere karşı daha zayıf hale getirerek, ulusal güvenlik riskini ön plana çıkarmıştır. Hizbullah'a ait milis güçlerin Suriye iç savaşında aktif rol oynaması ve Suriye sınırında Nusayriler ile Selefi gruplar arasındaki güç mücadelesi ülkede şiddet olaylarının artmasına neden olmuştur. Ayrıca ülkede adam kaçırma, bombalı eylemler başta olmak üzere terör faaliyetlerinde de önemli artışlar görülmüştür. Bu durum Suriye'deki iç savaşın Lübnan'a sıçrayacağı beklentilerini arttırarak ülkede toplumsal gerginlik ve ayrışma tehlikesini ortaya koymuştur. Kısaca Suriye iç savaşı Lübnan'da iç siyasetinin kilitlenmesine ve ülkenin büyük bir mülteci sorunu ile baş başa kalmasına ve kontrolsüz sınır geçişleri sonrası terör eylemleri gibi ulusal güvenlik risklerinin artmasına neden olmuştur. Bu nedenle Suriye krizinin, Lübnan üzerinde olumsuz etkisi büyük olmuştur (Özdemirci, 2016: 89).

5.2.ESAD REJİMİNE DESTEK VERMEYEN DEVLETLER

5.2.1. Türkiye

Türkiye hem sınır komşusu olması hem de bölgede etkin bir rol oynaması sebebiyle Suriye iç savaşının en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Arap Baharı öncesi çok iyi bir konumda olan Türkiye-Suriye ilişkilerindeki olumlu hava, Suriye’de gösterilerin başlaması ve şiddet olaylarının artmasından sonra tersine dönmeye başlamıştır. Bu süreçte Türkiye, Esad yönetimine kısa zamanda reformlar yapılması ve çatışma ortamının azaltılması konusunda telkinlerde bulunmuş fakat Esad yönetimi bu konuda somut adımlar atmamıştır. Suriye’deki çatışma ortamının giderek artması üzerine Türkiye, Esad yönetimine karşı tavrı almıştır (El Sarraj ve Taşgın C, 2015: .9).

Türkiye bu süreçte stratejik ve insani kaygılar temelinde Suriye’de yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiştir. Türkiye’nin bölgesel bir aktör olarak Suriye iç savaşına müdahil olmasına neden olan etmenler şunlar olmuştur;

- Bölgesel rekabet,
- Diğer bölge ülkelerinin Suriye’deki iç savaşa taraf olmaları,
- Terör örgütlerin yarattığı güvenlik kaygısı,
- Suriye ile en uzun sınır komşusu olması,
- Suriye’deki çatışmaların bölgeye ve Türkiye sınırına yayılma tehlikesi,
- Suriyeli mülteciler sorunu (Öztop, 2019: 110).

Türkiye, bu kapsamda Suriye konusunda ABD ve Batılı ülkelerle ortak hareket etmiş ve Esad rejimine karşı savaşan Özgür Suriye Ordusu’na (ÖSO) destek vermiştir (Öztop, 2019:110).

2011 yılının başlarına kadar uluslararası toplumun Esad yönetimine karşı uygulamış olduğu baskılara karşı çıkan, Suriye krizinin diplomasi ile yolu çözülmesi gerektiğine inanan Türkiye, Esad rejiminin Suriye’de her geçen gün baskı ve şiddet ortamını arttırması ve sivil ölümlerin artması üzerine tavrını değiştirmiştir. İlk zamanlar “ *Esad gitmeli*” diyen Türkiye, daha sonra ise “ *Esad gitsin de nasıl giderse gitsin*” anlayışı ile hareket etmiştir. Türkiye ve ABD, bu kapsamda Suriyeli muhaliflerin Türkiye’de eğitilmesini amaçlayan Eğit-Donat programını devreye koymuştur. Bu proje ile Esad rejiminin devrilmesi amaçlanmıştır (İşyar, 2018:55).

2014 yılında IŞİD terör örgütünün bölgede etkinliğinin arttırması ve Türkiye sınırında gerçekleştirmiş olduğu eylemler, Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmiştir. Ayrıca PKK'nın diğer bir uzantısı olan PYD terör örgütünün, IŞİD'e karşı mücadelesinde uluslararası arenada tanınırlık ve destek kazanması, Kuzey Suriye'de hakimiyet alanını genişletmesi üzerine Türkiye bu durumu kendisi için bir tehdit olarak algılamıştır. Bölgede yaşanan bu durumlar karşısında Türkiye'nin önceliği, Suriye'deki bir rejim değişikinden çok PKK/PYD terör örgütlerinin faaliyetlerini kontrol altına almak ve kendi ulusal güvenliğini korumak olmuştur (Lund, 21 Haziran 2016).

5.2.2. ABD

ABD, Arap Baharı ayaklanmalarının başladığı ilk günden beri halkların yanında olduğu söylemiş fakat kendisine de karşı olmayan yönetimlerin iktidara gelmesini desteklemiştir. ABD bu politikasıyla, Arap Bahar'ının bölgedeki gücünü zayıflatmasını istememiştir. Washington yönetimi, Suriye krizinde bölgeye direkt müdahale etmekten ve birinci dereceden sorumluk almaktan kaçınmıştır. Çünkü 2003 yılında Irak'a müdahalesinde kendisine karşı oluşan güçlü muhalefet ve ABD ekonomisine yüklediği yüksek maliyet kendi kamuoyunda büyük tepkilere neden olmuştur (Ulu, 2014: 68).

Suriye'deki barışçıl gösterilerin Esad rejimi tarafından sert bir şekilde bastırılmaya çalışılması sonrası ABD yönetimi, Esad'ın meşrutiyetini yitirdiğini belirtmesine karşın Esad rejimine karşı müdahale konusunda da somut adımlar atmaktan kaçınmıştır (Muslu, 2018: 20-21).

Irak ve Suriye'de ortaya çıkan ve kısa sürede geniş bir alana etki eden IŞİD terörü bölge ve ABD çıkarları için bir tehdit kaynağı olmuştur. ABD, IŞİD ile mücadele adına aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülkenin katıldığı bir koalisyon gücü kurmuş ve IŞİD'e karşı düzenlenen hava saldırılarına öncülük etmiştir. Washington yönetimi aynı zamanda IŞİD'e karşı mücadele adına PYD/YPG gibi terör örgütlerini desteklemiş ve Kuzey Suriye'de bir Kürt koridoru oluşturmayı amaçlamıştır. ABD'nin Suriye politikası zamanla değişikliğe uğramış Esad'ı göndermek yerine IŞİD terör örgütü ile mücadele etmeyi tercih etmiştir (Demirel, 2016: 151).

5.2.3. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB)'nin Suriye iç savaşına yönelik politikasında her ne kadar Esad rejiminin karşısında gibi görünse de genel olarak Suriye krizinde ortak bir tutum sergileyememiştir. AB lkeleri, Mart 2011'de başlayan halk gösterilerini şiddet yolu ile bastırmak isteyen Esad rejimi için harekete geçmiş ve bu kapsamda 22 Mart'ta bir bildiri yayınlayarak Suriye yönetimini kınama kararı almıştır. AB, ilk etapta ekonomik ve diplomatik yaptırımlarla Suriye rejimini zayıflatmayı amaçlamıştır. Suriye'de şiddet ve ölüm olaylarının artması üzerine ise AB, yaptırımların kapsamını daha da genişleterek Suriye yönetimi üzerinde baskı kurma ve uluslararası alandan izole etme politikası izlemiştir. Aradan zaman geçmesine rağmen AB'nin girişimleri yetersiz kalmış, Suriye'de baskı, şiddet ve ölüm olayları gün geçtikçe artmaya devam etmiştir. AB lkeleri Ağustos 2011'de yeni bir karar alarak Esad yönetiminin meşruiyetini kaybettiğini ilan ederek bu ülkedeki elçiliklerini kapatmıştır. Ayrıca Arap Birliği ve Birleşmiş Milletler'in Suriye konusunda almış olduğu yaptırım kararlarını da desteklemiştir (Mertek, 16 Nisan 2013).

AB, ABD'nin aksine bir tavır alarak Suriye krizinde askeri yöntemler kullanmak yerine, uzun süreli ağır siyasi, ekonomik ve diplomatik yaptırım kararları alınmasını planlamıştır. AB böylelikle siyasi ve diplomatik baskılarla Suriye yönetimini izole etmeyi hedeflemiş, diğer taraftan ekonomik yaptırımlar uygulayarak rejime bağlı güvenlik güçlerini etkisiz hale getirmeyi amaçlamıştır. Ancak Rusya ve İran'ın, Esad rejimine askeri, lojistik ve mali destek sağlaması ayrıca Rusya ve Çin'in BM'deki veto kartını kullanması, Suriye rejiminin ayakta kalmasını sağlayan güçlü etkenler olmuştur (Yücel, 2001:96).

5.2.4. Suudi Arabistan

Suriye iç savaşında, Esad rejiminin karşısında duran ülkelerden biri de Suudi Arabistan olmuştur. 2011 Mart ayında Suriye'de halkın rejime karşı başlatmış olduğu barışıl gösterileri, Esad'ın kanlı bir şekilde bastırması zerine Riyad yönetimi Ağustos 2011'de Suriye'deki Büyükelçisini ekmiştir (Akdoğan, 2012:478) .

Suudi Arabistan'm, Suriye iç savaşına yönelik politikası Esad'ın görevi geçici bir yönetime devretmesi ya da Esad rejiminin zorla devrilmesi yönünde olmuştur. Ayrıca

Riyad yönetimi, Suriye’de Esad’a karşı savaşılan muhalif güçlere mali ve askeri yardımda da bulunmuştur (BBC News, 2015).

Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nden (BAE) oluşan bloğun Arap Baharı sürecinde izlemiş olduğu dış politika, ABD ve İsrail tarafından tanımlanan statükoyu korumak ve İran, Suriye, Hizbullah, Filistin direniş örgütlerini bölgede etkisiz hale getirmek olmuştur. Bu kapsamda Suudi Arabistan’ın öncelikli hedefi Suriye ile yakın ilişkiler kuran İran’ın bölgedeki nüfuzunu sınırlandırmak ve kontrol altına almaktır (Acar, 2019).

Suriye’de iç savaşılan başlamasıyla beraber bölgedeki güç mücadelesi İran ile Suudi Arabistan arasında vekâlet savaşına neden olmuştur. Her iki ülke de Suriye’yi jeopolitik olarak önemli görmektedir. Bu yüzden İran ve Suudi Arabistan bölgede güçlü bir aktör olmak ve İslam alemine liderlik yapmak için bu bölgeyi kontrol altına almak istemiştir. Bu iki ülke arasındaki mücadelede İran, Esad rejiminin yanında olmuş ve Hizbullah gibi milis güçleri desteklemişken, Suudi Arabistan ise ÖSO ve diğere örgütleri desteklemiştir (Kazdal, 2018/a :8-9).

5.2.5. Katar

Katar, monarşik bir yönetim sistemini benimsemesine rağmen Arap Baharı sürecinde baskıcı yönetimlere karşı direnen halkların yanında durmuş ve onları desteklemiştir. Suriye krizinde ise başta Suudi Arabistan olmak üzere Esad rejimine karşı duran Körfez ülkeleri ile birlikte hareket etmiştir. Katar, Esad rejimine karşı savaşılan muhalif güçlere silah ve mali olmak üzere her türlü desteği sağlamıştır. Ayrıca Katar, Suriye’nin Arap Ligi üyeliğinin askıya alınmasında büyük rol oynamıştır (Ermağan ve Gümüş, s.311-313).

5.2.6. İsrail

Suriye iç savaşına doğrudan taraf olmamakla birlikte Esad rejiminin karşısında duran ülkelerden biri de İsrail’dir. İsrail’e göre Esad’ın gitmesi durumunda Suriye ve Lübnan sınırından kendisine gelebilecek Hizbullah tehdidi de azalmış olacaktır. Esad’sız ve bölünmüş bir Suriye isteyen İsrail, bölgede kendisi için büyük tehdit olan Hizbullah’ı

zayıflatmayı ve Suriye ile uzun yıllar sorun yaşamış olduğu Golan Tepeleri'nde hakimiyet kurmayı amaçlamıştır (Özdan, 2015).

İsrail, Suriye iç savaşının başlamasıyla beraber Suriye'de bulunan İran ve Hizbullah hedeflerine hava saldırıları düzenlemiştir. İran'ın bölgede nüfuz kazanmasına ve bölgede yayılmacı politikasına engel olmak isteyen İsrail, aynı zamanda İran'ın Hizbullah'a silah ve mühimmat transferinin de önüne geçmeyi temel politikası olarak belirlemiştir (DW, 23 Şubat 2018).

SURİYE İÇ SAVAŞININ DİĞER AKTÖRLERİ

Orta Doğu'da 2010 yılında Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları bölgede dengelerin değişmesine neden olmuştur. Başta Tunus olmak üzere Mısır, Libya ve Yemen'de iktidarlar değişirken, bir yandan da Orta Doğu'da ortaya çıkan devlet dışı silahlı aktörler bölgeye istikrarsızlık ve kaos ortamını beraberinde getirmiştir. Mart 2011'de Suriye'de ortaya çıkan halk ayaklanmaları kısa sürede silahlı direnişe dönüşmüş ve ülke iç savaş ortamına sürüklenmiştir. Birleşmiş Milletler başta olmak üzere Avrupa Birliği, Arap Birliği ve birçok uluslararası örgütün Suriye krizine yönelik çözüm arayışı ise sonuçsuz kalmıştır. Esad rejimine karşı savaşan örgütlerin tek bir çatı altında toplanamaması ve bu örgütlerin çeşitli ideolojik emellere hizmet etmesi Suriye'deki krizin derinleşmesine neden olmuştur (Semin, 2015,:1).

Suriye iç savaşı, bölgede çıkarları olan birçok ülkenin vekâlet savaşlarına sahne olmuştur. Bu vekâlet savaşları ise Esad rejimine destek veren ve destek vermeyen silahlı örgütlerin aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bu silahlı örgütler;

Esad Rejimine Destek Vermeyen Örgütler	Esad Rejimine Destek Veren Örgütler
Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)	PYD
El Nusra	Hizbullah
İslami Cephe	Şebbiha
Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)	
Heyet Tahrir el-Şam (HTŞ)	
Hurras al-Din	
Türkistan İslami Partisi	
Ulusal Kurtuluş Cephesi	
Suriye Milli Ordusu	

Tabloda adı geçen örgütlerden PYD, İŞİD, HTŞ, ve El Nusra gibi örgütler Türkiye tarafından “terör örgütü” olarak kabul edilirken, İŞİD, HTŞ, El Nusra, Hurras al-Din ve Türkistan İslami Partisi gibi gruplar ise ABD ve BM tarafından “terör örgütü” listesine alınmıştır.

5.3.ESAD REJİMİNE DESTEK VERMEYEN ÖRGÜTLER

5.3.1. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)

Suriye’de Esad rejimine karşı savaşan muhalif grupların oluşturduğu silahlı örgütlerden biri Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)’dur. ÖSO, Suriye rejim ordusundan kaçan askerler ve silahlanan siviller tarafından 29 Temmuz 2011 tarihinde Riyad El Esad liderliğinde kurulmuştur. Kuruluş amacı Esad rejimini sona erdirmek ve bölgede Esad rejimine destek veren güçleri etkisiz hale getirmek olarak tanımlanmıştır (Alemdar, s.4).

Esad rejiminin ülke geneline yayılan sokak gösterilerini ve halkın meşru taleplerini silah zoru ile bastırmaya çalışması, ordu içerisinde bazı kesimlerin tepkisine neden olmuştur. Suriye Rejim Ordusunun kendi halkına karşı silah kullanmasını karşı çıkan ordu içerisindeki bir grup asker, subay ve generaller gelen emirlere karşı itaatsizlik ederek Suriye halkının yanında durmuşlardır.

Ülke içerisinde yerel ve mahalli olmak üzere gruplar oluşmuş ve bu her grup da kendini ÖSO olarak adlandırmıştır. Silahlı mücadeleyi benimseyen bu gruplar, Esad rejimine karşı savaşmıştır. Gönüllülük esasına dayanan ve Esad rejimini devirmek isteyen asker ve sivil vatandaşlardan tarafından oluşan bu silahlı direniş grubunun mücadelesi zamanla uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır (Özkizilcik, 2018: 2).

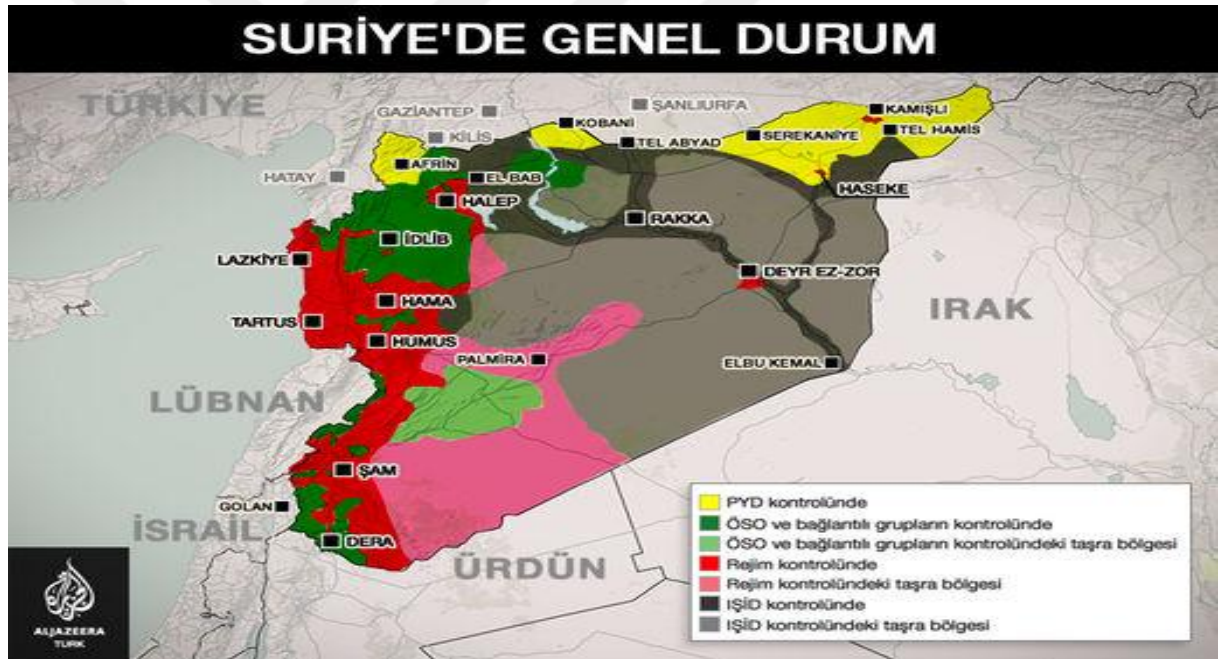
ÖSO, bünyesinde birçok grubu barındıran bir örgüt olması nedeniyle kuruluşunu ilan etmesiyle beraber birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. ÖSO içerisindeki bu grupların ilk zamanlar birbirlerine karşı güvenmedikleri ve her grubun kendi başına hareket ettiği görülmüştür. Fakat ÖSO içerisindeki bu grupların ayrı hareket etmelerine karşın Albay Riyad El Esad ve Hüseyin Harmuş'a destek vereceklerini açıklamışlardır. ÖSO'nun siyasi yapılanması olan ve yurt dışında faaliyet gösteren Suriye Ulusal Konseyi (SUK), örgüt içerisindeki bir çok grubun koordineli hareket etmesini sağlamak için bu bağımsız gruplar ile iletişim kurmayı başarmış ve tek bir çatı altında birleştirmeyi hedeflemiştir. ÖSO resmi olarak faaliyete geçtiği ilk dönemlerde uluslararası kamuoyunun ve Batı ülkelerinin dikkatini çekmiş fakat yeterli desteğini alamamıştır. Çünkü ÖSO'ya verilecek olan silahların Suriye'de faaliyet gösteren diğer radikal grupların eline geçmesi ihtimali Batı ülkelerini tedirgin etmiştir. Ayrıca Batı ülkelerine göre ÖSO seküler bir yapıya sahip değildi. Bunun için örgütü yeniden yapılandırmak istemiş, örgütü ılımlı ve seküler bir yapıya dönüştürmek istemişlerdir. Bu kapsamda Batı ülkeleri tarafından yapılan silah yardımların radikal grupların eline geçmeyeceğinin sözünü veren General Selim İdris ordunun komutanlığına getirilmiştir. Aralık 2012'de ÖSO'nun liderliğini Riyad El Esad'dan alan General Selim İdris ise, Şubat 2014'te görevini Abdullah Beşir'e bırakmıştır (Alemdar, s.4-5).

SUK önderliğindeki ÖSO ABD, Türkiye, Suudi Arabistan, Libya ve Katar gibi ülkelerden silah, istihbarat ve lojistik desteği almıştır. Bu ülkelerin talepleri doğrultusunda ÖSO'un merkez komuta kademesinin yeniden oluşturulması ve daha etkin hale getirilebilmesi kapsamında Aralık 2012'de Türkiye'de bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonrasında Yüksek Askeri Konsey'in kurulmasına karar verilerek ÖSO bünyesindeki farklı grupların tek bir çatı altında birleşmesi amaçlanmıştır. İçerisinde Suriye Devrimciler Cephesi, Hazm Hareketi, Güney Cephesi, Şam Cephesi, Suriye Türkmen Birlikleri, İslam Cephesi, Ahraru's Şam Hareketi ve El-Nusra gibi farklı grupları barındıran ÖSO, Suriye içerisinde bir çok bölgeyi kontrol altına almayı başarmıştır. Suriye iç savaşının başladığı ilk dönemlerde Esad rejimine karşı Humus'ta önemli başarılar sağlamıştır (Kayabaşı, 2019: 46-47).

Hama ve İdlib'te oldukça etkili olan ÖSO, 2016 yılı itibariyle Dera şehrinde, El-Nusra Cephesinin yardımıyla da Deyr-Zor'da ilerleyişini sürdürmüştür. Suriye rejim ordusuna karşı mücadele eden ÖSO, Haseki hattı ve Türkiye sınırı boyunca da PYD güçleriyle de savaşmıştır (Akkan, 2016: 44).

Türkiye, Mart 2016'da ÖSO içerisindeki grupların bir araya gelmesini sağlayarak, Havar Kilis Operasyon Odası adı altında yeniden yapılandırılmasını sağlamıştır. Bu yapılandırma ile ÖSO'nun Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile birlikte sahada işbirliği yapması ve birlikte hareket etmesi amaçlanmıştır (BBC, 30 Ocak 2018).

Bu kapsamda ÖSO, Türkiye sınırındaki IŞİD mensuplarının temizlenmesi için Ağustos 2016'da başlatılan "Fırat Kalkanı Harekatı"na katılmış ve TSK ile birlikte hareket etmiştir. Mart 2017'de sona eren Fırat Kalkanı Harekatı sonrası sınırın Suriye tarafında bulunan Azez ve Cerablus arasındaki bölge ile güneyde El Bab kentine kadar olan 2 bin kilometrelik bir alan IŞİD'den alınmıştır (BBC, 30 Ocak 2018).

Şekil 5.3: ÖSO'nun Etkili Olduğu Alanlar

(28 Mart 2015 tarihinde <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1059282-el-nusra-idlibi-ele-gecirdi> erişildi).

Türkiye tarafından desteklenen ÖSO, Aralık 2017'deki son yapılanması ile "Suriye Milli Ordusu" adını almıştır. Suriye Milli Ordusu'nun kuruluş amacı Fırat Kalkanı Harekatı sonrası ele geçirilen bölgeyi korumak ve IŞİD, YPG gibi gruplar ile Esad

Rejiminden gelebilecek saldırılara karşı Suriye halkını savunmak olmuştur (BBC, 30 Ocak 2018).

5.3.2. El-Nusra

Suriye iç savaşının silahlı aktörlerinden birisi de El-Nusra cephesidir. 22 Ocak 2012 tarihinde Ebu Muhammed Culani tarafından kurulan örgüt “Suriye rejiminin katlettiği sivil halkı korumak” anlamına gelen Nusret (Yardım) ismini almıştır. Nusra örgütü kuruluş ilanyla beraber Esad rejimine birtakım saldırılar düzenlemiştir. El Nusra örgütü 2012’den itibaren Suriye’de muhaliflerin kontrol ettiği bölgelerde etkisini göstermiş ve yayılmacı bir politika izleyerek kısa sürede Suriye’de rejim karşıtı yapıların önemli ve etkin unsurlarından biri olmuştur (Acun ve diğerleri 2017, s.23).

Irak El Kaidesi üyeleri tarafından kurulan El Nusra, IŞİD ile aynı kökten gelmesine rağmen zamanla liderlik ve hedefler konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. El Nusra örgütü sadece Suriye’de Esad rejimine karşı mücadele verirken, IŞİD ise Irak ve Suriye’nin genelinde etkili olmaya çalışmıştır. Suriye’de şeriata dayalı bir devlet kurmayı planlayan El Nusra, sadece Esad rejimine karşı değil ülkede din dışı gördüğü Hristiyanlara, Nusayrilere ve diğer unsurlara karşı da mücadele vermiştir (Terkan ve diğerleri, 2015: 43-48).

El Nusra ve IŞİD gibi örgütler, 2013 Nisan ayından itibaren Suriye’de birbirlerine karşı rekabet ve çatışma içerisinde olmuştur. IŞİD, Suriye’de El Nusra’ya ait birçok bölgeyi ele geçirerek bu örgütün gücünün zayıflamasına neden olmuştur (Acun ve diğerleri , 2017:26).

ABD ve Batılı ülkelerce terör örgütleri listesine dahil edilen El Nusra örgütü, 3 Haziran 2014 yılında da Türkiye tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiştir (Acun ve diğerleri, 2017:25).

5.3.3. İslami Cephe

Suriye iç savaşında Esad rejimine karşı mücadele eden birçok grup Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) çatısı altında toplanmış fakat bu gruplar bir bütünlük sağlayamamıştır. Düzenli ordu kurulması yolunda Yüksek Askeri Konsey adı altında bir oluşum sağlansa da bu konsey dağınık gruplar üzerinde etkin olamamıştır. Bu gruplar içerisinde İslami-Selefi

düşünceye sahip 7 büyük grup, 22 Kasım 2013 tarihinde “İslami Cephe”nin kuruluşunu ilan etmişlerdir. İçerisinde Ahrar el Şam İslam Hareketi, İslam Ordusu, Şukur el Şam Tugayı, Tevhid Tugayı, Hak Tugayı, Ansar el Şam Taburu ve Kürt İslami Cephesi gibi grupları barındıran İslami Cephe’nin (2014 yılında) bünyesinde 70 bin civarında savaşçının olduğu tahmin edilmektedir. Örgüt kuruluş amacını “Esad rejimini devirmek ve sadece Allah’ın kanunun geçerli olacağı bir devlet inşa etmek amacıyla oluşturulmuş bağımsız bir askeri, siyasi ve sosyal bir oluşum” olarak tanımlamaktadır. İslami Cephe’nin kurulmasındaki bir başka önemli neden ise IŞİD’in Suriye’de artan gücü olmuştur. Bazı bölgelerde IŞİD ile işbirliği yapsalar da IŞİD’in kural tanımaz uygulamaları ve muhaliflerin kontrolü altındaki bölgelere yönelmeye başlaması hem İslami Cephe hem de Özgür Suriye Ordusu birliklerini rahatsız etmiştir. Özgür Suriye Ordusu ile birlikte Esad rejimine karşı mücadele eden İslami Cephe, bir yandan da Suriye’de IŞİD tehdidine karşı en güçlü silahlı güç olarak kendini göstermiştir (Orhan, 27 Ocak 2014).

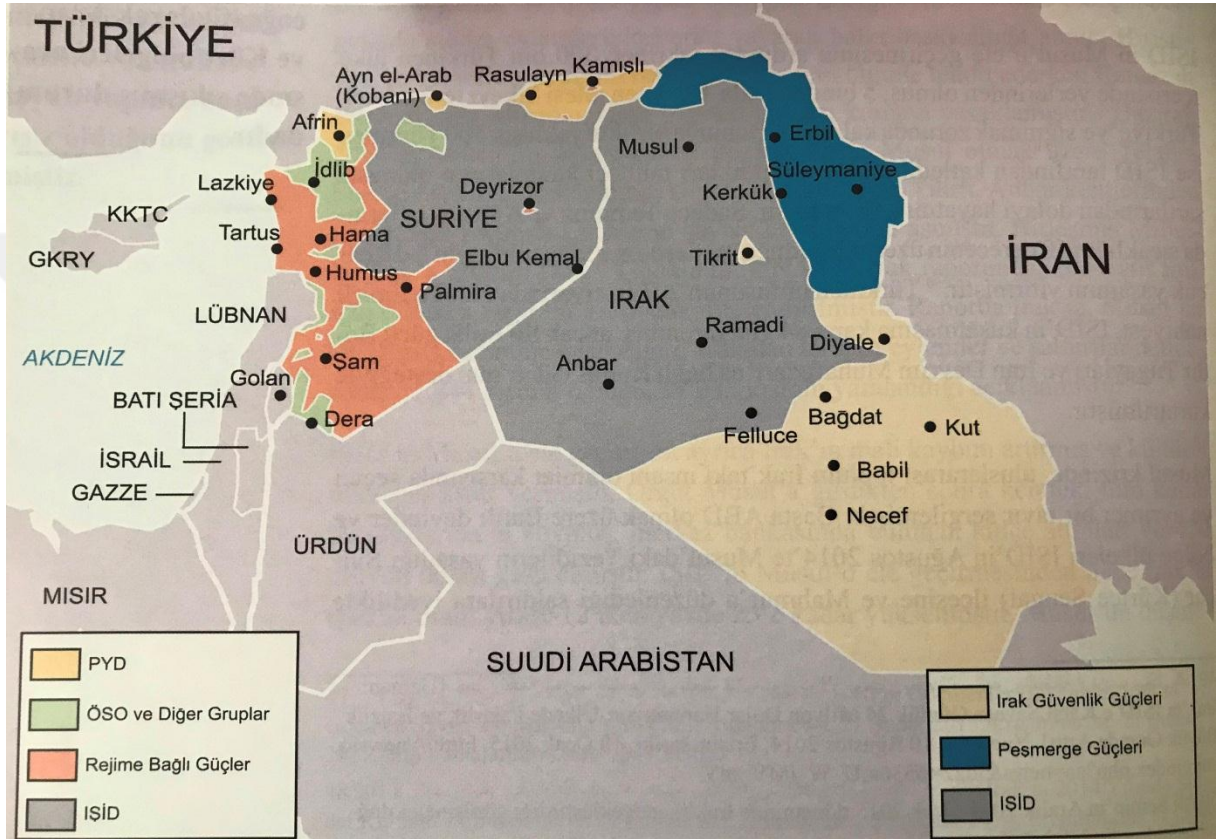
5.3.4. Irak Şam İslam Devleti (IŞİD)

Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) 2001 yılında 11 Eylül saldırısı sonrası ortaya çıkmıştır. İlk ortaya çıktığında Irak’ta faaliyet gösteren IŞİD, burada Irak İslam Devleti adını almıştır. Ağustos 2012’den itibaren Suriye iç savaşında El Kaide bağlantılı gruplarla temas kuran bu örgüt, Esad rejimine karşı Iraklı Sünni nüfustan, bölge Müslüman ülkelerinden ve Batılı devletlerden savaşçı temin etmek için yoğun bir propaganda girişimi başlatmıştır. Örgüt lideri Ebu Bekir el Bağdadi, faaliyet alanını Suriye’ye taşımak için Nisan 2013’te örgütün ismini Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak değiştirmiştir. Suriye’de el Kaide ile irtibatlı el-Nusra cephesine hakim olmaya çalışmıştır. Irak’ta güvenlik güçlerinin etkisiz olması ve Suriye’de devam eden iç savaş ortamı Irak-Suriye sınırının geçişken olmasını sağlamış ve bu durum örgütün sınırın her iki tarafında da kolay hareket etmesini ve Suriye’de yayılma imkanı bulmasını sağlamıştır. El Nusra cephesi ile birleşmek isteyen IŞİD, bu örgütle ters düşmesi üzerine 2013’ten itibaren kendi başına, ayrı hareket etmiştir (Sandıklı A. ve diğerleri, 2015:32).

IŞİD, bölgede söz sahibi olmak ve faaliyet alanını genişletebilmek adına Özgür Suriye Ordusu, İslami Cephe, El Nusra, Mücahitler Ordusu ve PYD’nin silahlı kolu olan YPG gibi Suriye’de faaliyet gösteren gruplar ile hâkimiyet savaşına girmiştir. Bu bakımdan IŞİD, Suriye’de muhalif gruplara karşı mücadele verdiğinden Esad rejiminin elini güçlendirmiştir. Başta ÖSO olmak üzere diğer muhalif grupların aksine IŞİD’in amacı

Esad rejimini devirmek değil kontrol ettiği bölgelerde gücünü pekiştirmek olmuştur (Aksoy, 2016:35).

İŞİD, Suriye’de kısa sürede içerisinde önemli şehirleri ele geçirmiş ve faaliyet alanını genişletmiştir. 2016 yılı itibariyle Suriye’de Rakka, Cerablus ve Tel Abyad bölgelerinde hakimiyet kurmuştur. Ayrıca Deyr ez-Zor’dan Haseki’ye kadar olan geniş bir alanda etkili olan İŞİD, buradaki petrol bölgelerini kontrol ederek diğer muhalif gruplara karşı maddi üstünlük sağlamıştır (Akkan 2016, s.55).

Şekil 5.3: Irak ve Suriye’deki İŞİD Denetimindeki Bölgeler (Nisan 2015)

(Erişim: Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No:65, Nisan 2015.)

İŞİD’in, Suriye hakimiyet alanını genişletmesi ve güçlenmesi sonrası Suriye’ye dışardan müdahale eden ülke sayısı artmıştır. ABD öncülüğünde birçok ülke İŞİD’e karşı koalisyon gücü kurmuş ve örgütün ekonomik gelir kaynakları olarak ifade edilen petrol kuyularına, baraj gibi stratejik yerlere, askeri üsleri bulunan bölgelerdeki silah ve mühimmat depolarına hava harekâtları düzenlemiştir (Erdoğan Ş. ve Deligöz E., 2015:18-19).

5.3.5. Heyeti Tahrir El-Şam (HTŞ)

2016'da El Kaide ile yollarını ayıran bu örgüt Şam'ın Fethi Cephesi olarak adını değiştirmiştir. BM ve ABD tarafından terör örgütleri listesine eklenen Şam'ın Fethi Cephesi, Ocak 2017'de Ensar el-Din Cephesi ile birleşerek Heyeti Tahrir El-Şam (HTŞ) çatısı altında birleşmiştir. İdlib kent merkezi ve önemli güzergâhların büyük bir bölümünde hâkimiyet sağlayan HTŞ'nin BM'nin 2019 tarihli raporuna göre İdlib'te 12 bin ile 15 bin arasında savaşçısı olduğu bilinmektedir (BBC NEWS, 3 Ocak 2020).

5.3.6. Hurras Al-Din

Suriye'deki yeni cihatçı gruplardan biri olarak kabul edilen Hurras al-Din, HTŞ'den ayrılanlar tarafından Şubat 2018'de kurulmuştur. HTŞ gibi BM ve ABD tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Hurras al-Din kurulduğu ilk günden beri bölgede önemli bir varlık gösterememiştir (BBC NEWS, 3 Ocak 2020).

5.3.7. Türkistan İslami Partisi

1997 yılında Çin'in Sincar bölgesindeki Uygurluların, Çin yönetiminin baskılarına karşı silahlanan Türkistan İslami Partisi (TİP), El Kaide ile ilişkili bir örgüttür. TİP, 2002 yılında ABD tarafından terör örgütü olarak ilan edilmiştir. Suriye'de iç savaşın başlamasıyla beraber örgütün Çin'den gelen üyeleri vasıtasıyla Suriye'nin kuzeyinde varlık göstermişlerdir. TİP, Suriye'deki cihatçıların iç çatışmalarında genellikle taraf olmamayı tercih etmiş ve zamanla bölgede faaliyet gösteren diğer cihatçı grupların da desteğini almayı başarmıştır (BBC NEWS, 3 Ocak 2020).

5.3.8. Ulusal Kurtuluş Cephesi

Suriye'de faaliyet gösteren ve radikal gruplardan biri olan Suriye Kurtuluş Cephesi, yine bölgede faaliyet gösteren Ceyş-ül Ahrar ve Sukur-u Şam cihatçı gruplarının bir araya gelmesiyle Ulusal Kurtuluş Cephesi kurulmuştur. Anadolu Ajansı'nın kaynaklarına göre örgütün son katılan savaşçılarla beraber sayısının 100 bine ulaştığı belirtilmektedir (Evrensel, 02 Ağustos 2018).

Ulusal Kurtuluş Cephesi, Ekim 2019’da Türkiye’nin de bölgede desteklediği Suriye Milli Ordusu ile birleşmiştir (BBC NEWS, 3 Ocak 2020).

5.3.9. Suriye Milli Ordusu

Suriye Milli Ordusu, Özgür Suriye Ordusu çatısı altında faaliyet gösteren farklı silahlı grupların bir araya gelmesiyle 4 Ekim 2019’da Akçakale’de kurulmuştur. Türkiye’nin para, silah yardımıyla bulunduğu ve askeri eğitim ile desteklediği Suriye Milli Ordusu, TSK ile birlikte İdlib, Afrin, Fırat Kalkanı ve Barış Pınarı Harekat’larına katılmıştır (BBC NEWS, 3 Ocak 2020).

5.4.ESAD REJİMİNE DESTEK VEREN ÖRGÜTLER

5.4.1. PYD (Demokratik Birlik Partisi)

PYD, Abdullah Öcalan’ın talimatıyla 17 Ekim 2003 tarihinde PKK 8. Kongresi’nde alınan kararlar doğrultusunda kurulmuştur. 1998 yılında Türkiye ve Suriye arasında imzalanan Adana Mutabakatı sonrası imzalanan antlaşma gereği Esad rejimi PKK/ PYD terör örgütüne baskı uygulamış ve PYD bir dönem Suriye’de ciddi bir varlık gösterememiştir. 2011’de ise Suriye’de iç savaşın başlaması ve Esad rejiminin bölgede zayıflamasıyla beraber ortaya çıkan güç boşluğunu en iyi bir şekilde değerlendirmiş ve Suriye’nin kuzeyinde Rojava (Batı Kürdistan) olarak adlandırılan bölgede kendi yönetim projesini hayata geçirebilmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Örgüt kurulduğu ilk günden beri PKK’nın demografik, sosyal ve siyasal olarak kendisine hazırlamış olduğu zeminde hareket etmiştir. PYD, PKK’nın örgüt kadrolarını, militanlarını, ideolojisini ve hedeflerini kullanarak hareket etmiştir. Ayrıca PKK ile yakın ilişkisinden dolayı konumunu güçlendirmek için gerekli olan insan gücünü, eğitim imkanlarını ve silahları kısa sürede elde etmeyi başarmıştır (Özay, 2019: 199-201).

PYD’nin mevcut konumunu güçlendiren başka bir gelişme ise örgütün Esad rejimi ile yakınlaşması olmuştur. Esad, Suriye iç savaşında muhaliflere destek veren Türkiye’ye karşı PKK/PYD kartını öne sürmüş ve PYD’yi bir tampon olarak kullanmayı düşünmüştür.

Abdullah Öcalan'ın, 2011 yılı nisan ayında Esad'a göndermiş olduğu mektupta Suriye rejimi ile iyi ilişkiler kurmak istediklerini, Suriye'nin kuzeyinde bölgenin kontrolünü kendilerine bırakılması halinde iç savaşta rejim güçlerini destekleyeceğini belirtmiştir. Buna karşın Esad rejimi, PYD'nin tutuklu üyelerini serbest bırakma kararı almış ve Kuzey Irak'ta bulunan PYD lideri Salih Müslim ile örgütün diğer üyelerinin Suriye'ye dönmesine izin vermiştir (Tosun 2019, s.106). Böylece Esad rejimi PYD'nin Suriye topraklarında siyasi ve askeri faaliyetlerine açıkça destek vermiştir

Esad rejimi 2012 yaz aylarından itibaren Kürt nüfusun yoğun olduğu Kuzey Suriye'den silahlı güçlerini çekerek bu bölgenin kontrolünü PYD'ye bırakmıştır. Esad rejiminin silahlı kuvvetlerinin bölgeden çekilmesiyle beraber PYD'nin silahlı kolu olan YPG (Halk Koruma Birlikleri) bölgedeki en etkili silahlı güç olmuştur. Böylece YPG, Ayn el Arab (Kobani), Amude ve Afrin'i ciddi bir çatışma yaşanmadan ele geçirmiştir (Özay, 2019: 200).

PYD, 2013'ten itibaren Afrin, Kobani ve Cezire'de özerk bir yönetim kurmayı planlamış ve Suriye'nin kuzeyinde siyasi ve silahlı varlığını kurumsallaştırmayı amaçlamıştır (Sandıklı, 2015: 27).

Türkiye, PYD/YPG'nin Suriye'de özerk bir yönetim kurmasına karşı çıkmaktadır. Suriye'nin bölünmesi halinde bölgede kurulabilecek olası bir Kürt devleti, Türkiye'de yaşayan Kürt vatandaşları etkileyebileceğinden bu durum Türkiye açısından bir sorun olarak kabul edilmiş ve bir takım önlemler almasına neden olmuştur. Milli Güvenlik Kurulu'nun 29 Nisan 2015 tarihinde almış olduğu kararlar doğrultusunda Suriye'nin kuzeyindeki PYD yapılanmasının PKK terör örgütü ile organik bağının olduğu ifade edilmiş ve PYD'nin mücadele edilmesi gereken bir terör örgütü olduğu açıklanmıştır (Yurulmaz, 2019: 68-70).

İŞİD'in, Suriye'deki otorite boşluğundan dolayı silahlı bir güç olarak ortaya çıkması bölgede mücadele eden başka bir silahlı aktör olan YPG ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. İŞİD'in Kobani'ye yönelik saldırısı ve YPG'nin askeri alanda vermiş olduğu mücadele PYD/YPG'nin uluslararası kamuoyundaki tanınırlığını arttırmıştır. ABD, İŞİD'e karşı mücadelede YPG'yi bir nevi kara gücü olarak görmüş ve askeri, diplomatik ve ekonomik olarak her türlü desteği sağlamıştır. Bu durum YPG'yi Suriye iç savaşında ABD'nin en büyük müttefiki konumuna getirmiştir. ABD ve YPG'nin işbirliği ile Kobani ve Tel- Abyab'ın İŞİD'in elinden alınması sonrası YPG, bu iki kantonu birleştirerek yaklaşık 400 km'lik bir alanda Türkiye'ye sınır komşusu olmuştur. Böylelikle

YPG Suriye'nin kuzeyinde hareket alanını genişletmiş ve PKK, Türkiye'nin güney sınırlarında uzun bir koridorda etki alanına sahip olmuştur (Tosun, 2019: 150).

5.4.2.Hizbullah

Suriye iç savaşına dahil olan ve Esad rejimine destek veren örgütlerden biri de Hizbullah'tır. İran'ın desteğiyle 1980'li yıllarda Lübnan'da kurulan bu örgüt, 30 Nisan 2013 tarihi itibari ile Suriye iç savaşındaki resmi varlığını ilan etse de örgütün faaliyetleri 2011 yılına dayanmaktadır. Hizbullah, Suriye'de ayaklanmaların başladığı yıl protestoları bastırmak için Esad rejimi güçlerine yardım etmiştir. ABD resmi kaynakları da Hizbullah'ın Ağustos 2012'de Suriye iç savaşına dahil olduğunu, bu örgütün 2011 yılından itibaren bu konuda İran Devrim Muhafızları tarafından eğitim aldığını doğrulamıştır. Esad rejimi ile aynı safta savaşan Hizbullah, Suriye'nin bazı bölgelerinde muhalif güçlerin püskürtülmesinde önemli rol oynamıştır (Kazdal, 2018b).

30 Nisan 2013 tarihinde Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah “*Suriye düşerse Hizbullah da düşer, Filistin de düşer.*” diyerek Suriye'deki savaşın kendileri için ne kadar önemli olduğunu vurgulayarak, Esad rejimini destekleyeceklerini açıklamıştır. Hizbullah'ın Suriye iç savaşına dahil olması ile birlikte bölgedeki mezhepsel ayrışma daha da belirginleşmiş, bu durum Suriye'de şiddet ve kaos ortamını arttırmıştır (Göksun, 2016: 13).

Esad rejimi İran'dan Hizbullah'a gelebilecek her türlü silah, lojistik ve para transferinde hayati öneme sahiptir. Çünkü İran'ın Esad rejimine gönderdiği silahların bir kısmı Suriye'de kalırken bir kısmı Hizbullah'a ulaşmaktadır. Hizbullah'a göre Suriye, sadece silah, lojistik ve maddi destek için bir koridor olmayıp aynı zamanda örgütün eğitim kampları ve silah deposu açısından güvenli bir bölge olarak görülmüştür (Kazdal, 2018b).

Hizbullah Suriye'de kalıcı olmayı hedeflemektedir. Suriye'de olası bir rejim değişikliğinden endişe duyan Hizbullah, Suriye-Lübnan sınırında bulunan askeri üslerini korumak için Suriye sınırında kalıcı üsler kurmaya başlamıştır. Bu kapsamda Şam ile Suriye'nin Lübnan sınırı arasında bir bölge olan Kusayr'ı ele geçiren Hizbullah, Esad rejimine karşı savaşan muhaliflere karşı askeri ve psikolojik olarak büyük bir darbe vurmuştur. Hizbullah ayrıca Kusayr'a düzenlediği hareket ile Şam'dan Lübnan'a uzanan iletişim ve nakil hatlarını korumuş ve İran ile Suriye'den kendisine gelen maddi desteği de

güvence altına almıştır. Hizbullah'ın bölgede faaliyet göstermesinin bir başka nedeni de Esad rejiminin varlığının zayıflaması ya da düşmesi halinde Suriye'de Sünni hakimiyetinde bir yönetimin kurulmasını engellemek hatta yakın bir gelecekte bölgenin tamamını kontrol etmek istemesidir (Kazdal, 30 Kasım 2018b).

5.4.3.Şebbiha

Suriye iç savaşında Esad rejimine destek veren ve silahlı milis bir güç olan Şebbiha'lar, Hafız Esad'ın yeğeni olan Namir Esad tarafından 1975'li yıllarda kurulmuş ve uzun yıllar Esad ailesi tarafından desteklenmiştir. Sayıları 9-10 bin civarında olan bu örgüt, Suriye'nin liman kentlerinden olan Lazkiye, Manyas ve Tartus bölgelerinde etkindir (Özcan, 2012).

ALTINCI BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞININ TÜRKİYE’NİN SINIR GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ VE TÜRKİYE’NİN SINIR ÖTESİ OPERASYONLARI

Türkiye coğrafi konum itibarı ile dünyanın en istikrarsız bölgeleri olan Orta Doğu ve Kafkaslar’a komşudur. Özellikle de Orta Doğu coğrafyası tarihi ve kültürel varlığı, zengin yer altı kaynaklarına sahip olması ve önemli kesişim yolları üzerinde bulunması nedeniyle uzun yıllar güç çatışmalarının yaşanmasına tanık olmuştur. Bu bölgede yaşanan çatışma ve şiddet ortamını en çok hisseden ülkelerden biri de Türkiye’dir (Bayraktar, 2015: 24).

Orta Doğu’da 2011 yılında yaşanan Arap Baharı ayaklanmaları bazı ülkelerde iktidarların değişmesine, bazı ülkelerde rejimlerin değişmesine neden olurken, Suriye’de ise iç savaşa dönüşmüştür. Suriye ile en uzun kara sınıra sahip olan Türkiye, bu süreçte başta sınır güvenliği olmak üzere sosyal ve ekonomik alanlarda en olumsuz etkilenen ülke olmuştur. Uzun yıllar yurt içinde ve yurt dışında PKK terör örgütü ile mücadele eden Türkiye, 2003’te Irak’ın işgal edilmesi ve 2011’de ise Suriye’de iç savaşın ortaya çıkması nedeniyle, sınır güvenliği kavramını yeniden tanımlamaya ihtiyaç duymuştur. Suriye’de devam eden iç savaştan dolayı binlerce sivil “Açık Kapı Politikası” uygulayan Türkiye, sınırlarında yaşanan esneklikten dolayı terör saldırılarına maruz kalmıştır (Demir, 2018: .2-3).

Suriye’de iç savaş ortamının uzaması, Suriye’de merkezi otoritenin zayıflamasına ve devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suriye’deki otorite boşluğundan yararlanan PYD/YPG ve IŞİD gibi silahlı aktörler bölgede kısa süre içinde geniş bir hareket alanı bulmuştur. Türkiye-Suriye sınırında etkin olan PYD/YPG ve IŞİD, Türkiye için tehdit ve güvenlik riski oluşturduğundan bu iki silahlı örgüt Türkiye tarafından terör örgütü olarak kabul edilmiştir. Bu örgütlerin artan etkinliğini, ulusal güvenliğine karşı tehdit olarak gören Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak amacıyla Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Harekatı ve Barış Harekatı gibi operasyonlar gerçekleştirmiştir (Orhan, 2016).

6.1. SURIYE’DE İŞİD YAPILANMASI

Yaygın ismiyle Irak ve Şam İslam Devleti olarak bilinen ve kısaltması İŞİD olan bu terör örgütü, kurulduğu günden beri farklı isimler kullanmıştır. İlk olarak 1999 yılında Ebu Musab el-Zerkavi tarafından Afganistan’da, **Tevhid ve Cihad Örgütü** olarak kurulmuştur. 2004 yılında “**Irak El Kaidesi**”, 2006 yılında “**Irak İslam Devleti**”, 2013 yılında ise “**Irak ve Şam İslam Devleti**” olarak anılmıştır. Temel hedefi olarak Irak ve Levant’ta Sünni nüfusun yoğun olduğu bölgede Halifelîği kurmayı planlayan İŞİD, İslam ile yönetilen bir devlet kurmayı amaçlamıştır. Diğer terör örgütlerinden farklı olarak kurumsallaşmayı hedefleyen bu örgüt, kontrol ettiği bölgelerde yerel halka sosyal yardım, eğitim, istihdam, mahkeme, temizlik, su ve elektrik gibi hizmetler sunarak bölgede yapılanma yoluna gitmiştir. Etkin propaganda yolu ile dünyanın birçok yerinden savaşçı temin eden İŞİD, petrol ve su kaynaklarını kontrol ederek kısa sürede bölgede geniş bir hareket alanı bulmuştur (Bayraktar, 2015: 65-69).

2014 yılının başından itibaren Suriye’deki muhalif gruplar ile İŞİD arasında başlayan çatışmalarda, başta Rakka olmak üzere Haseke, Halep’in doğusu ve Türkiye-Suriye sınır boyunca Kürt nüfusunun yoğun olduğu birçok bölge İŞİD’in eline geçmiştir. Bu durum Suriye’nin kuzeyindeki birçok bölgede YPG ile İŞİD arasında çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. İŞİD, Suriye’nin kuzeyinde genişleyebilmenin ve bölgedeki tek güç olabilmenin tek koşulunun PYD/YPG kontrolündeki Afrin, Cezire ve Kobani’yi ele geçirmek olduğunu öngörmüştür. Bu amaçla İŞİD, bunlar arasında en zayıf halka olarak görünen Kobani’yi hedef almıştır. Böylelikle İŞİD Kobani’yi alarak, kontrol ettiği bölgeler arasında bütünlüğü sağlamayı ve bu üç bölgeyi birbirine bağlamayı amaçlamıştır (Kerman ve Efegil, 2017: 172-173).

İŞİD’in Suriye’nin kuzeyindeki Azez-Cerablus bölgesinde yaklaşık 100 kilometrelik bir alanı kontrol etmesi, Kilis başta olmak üzere Türkiye’nin Suriye sınırı boyunca birçok ili ve askeri noktaları hedef alabilmesi ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Bu durumu kendi ulusal ve sınır güvenliği açısından tehdit olarak gören Türkiye, güney sınırlarını güvence altına almak için Azez-Cerablus arasındaki 100 kilometrelik alanı İŞİD unsurlarından temizlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda harekete geçen Türkiye, Azez ve Çobanbey arasındaki bölgeyi İŞİD unsurlarından temizleyerek sınır hattı boyunca güvenliği sağlamayı başarmıştır. Türkiye’nin bu hamlesine karşı İŞİD terör örgütü ise Türkiye’nin başta sınır illeri olmak üzere birçok bölgesinde terör eylemleri gerçekleştirmiştir (Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, 2017: 13).

Türkiye, Suriye’de devam eden iç savaştan dolayı sınır güvenliğini sağlamak için birtakım önlemler almış, sınırın ötesinde IŞİD ve PYD/YPG gibi terör örgütleri ile mücadele etmiştir. Ancak Türkiye’nin terörist gruplarla mücadelesi sonrasında özellikle IŞİD, Türkiye’yi hedef alan bombalı eylemler ve terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Ayrıca Suriye’nin kuzeyinde IŞİD ile PYD/YPG rekabetinden doğan çatışmalar da Türkiye’nin sınır güvenliğini tehdit eden bir başka sorun kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Suriye’deki iç savaşa komşu olan Türkiye, füze saldırılarına, sınır karakolları saldırılarına, asker ve sivilleri hedef alan intihar saldırıları maruz kalmıştır. Bu kapsamda Türkiye, sınırlarının ötesinde IŞİD’e karşı oluşturulan uluslararası koalisyon ile birlikte hareket etmiş ve etkin bir mücadele yürütmüştür (Cavlak, 2018).

6.1.1. IŞİD’in Türkiye’de Gerçekleştirdiği Eylemler

Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyinde IŞİD’e karşı vermiş olduğu mücadele ve özellikle de El-Bab’a kadar inerek bu terör örgütünü bölgeden uzaklaştırması nedeniyle, IŞİD için Türkiye öncelikli hedeflerden biri olmuştur. Türkiye son zamanlarda IŞİD’e karşı çok sayıda operasyon düzenleyerek ve IŞİD’e katılan yabancı terörist savaşçıların transit geçişlerine engel olarak bu örgüte büyük darbe vurmuştur. Bu gelişmeler IŞİD’in Türkiye’ye karşı nefret beslemesine ve saldırılar düzenlemesine neden olmuştur (Artunç, 2017).

IŞİD terör örgütünün Türkiye’de gerçekleştirmiş olduğu bazı eylemler şunlardır;

- 11 Mayıs 2013 tarihinde Reyhanlı’da gerçekleştirilen bombalı saldırıda 52 vatandaş hayatını kaybetmiş, 146 kişi ise yaralanmıştır.
- 11 Haziran 2014’te Türkiye’nin Musul konsoloslüğünü basan IŞİD, 49 çalışanı rehin almıştır. 101 gün sonra diplomatik yollarla sorun çözülerek çalışanlar serbest bırakılmıştır.
- 1 Ekim 2014’te Türkiye’nin Suriye topraklarında bulunan Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu IŞİD tarafından kuşatılmıştır.
- 6 Ocak 2015 tarihinde IŞİD’in, Sultanahmet Turizm Şube Müdürlüğü’ne gerçekleştirmiş olduğu saldırıda 1 güvenlik görevlisi şehit olmuştur.
- 5 Haziran 2015’te HDP’nin Diyarbakır mitingine saldırı düzenlenmiş 4 kişi hayatını kaybederken 8 güvenlik görevlisi ve 279 vatandaş yaralanmıştır.

- 10 Ekim 2015'te Ankara Tren Garı önündeki Barış Mitingi'ne düzenlenen saldırıda 104 kişi hayatını kaybetmiştir.
- 12 Ocak 2016'da İstanbul Sultanahmet'te Alman turistlere karşı yapılan bombalı eylemde 10 Alman turist hayatını kaybetmiştir yine 19 Mart 2016 tarihinde ise İstiklal Caddesi'nde canlı bomba saldırısında 3'ü ABD ve İsrail, 1'i İran vatandaşı olmak üzere 4 kişi hayatını kaybetmiştir.
- 20 Temmuz 2015'te Şanlıurfa Suruç'ta düzenlenen canlı bomba saldırısında 34 vatandaş hayatını kaybetmiş, 69 kişi ise yaralanmıştır.
- 1 Mayıs 2016 tarihinde Gaziantep Emniyetine bomba yüklü araç ile yapılan saldırıda 3 güvenlik görevlisi şehit olurken, 27'si polis olmak üzere 34 kişi yaralanmıştır.
- 28 Haziran 2016'da 3 IŞİD'li teröristin Atatürk Havalimanı'na düzenlemiş olduğu saldırıda 19'u yabancı uyruklu 45 kişi hayatını kaybetmiş, 239 kişi ise yaralanmıştır (Çakır, 11 Temmuz 2016).

IŞİD, Türkiye'nin istikrarını bozucu terörist eylemler gerçekleştirerek, toplum içerisinde iç karışıklıklar yaratmak istemiştir. Türkiye hem ülke içerisinde hem de sınırlarının ötesinde IŞİD'e karşı yoğun bir mücadele vermiş, Fırat Kalkanı Harekatı ile bu mücadele en üst seviyeye çıkmıştır (Artunç, 2017).

6.2. ŞAH FIRAT OPERASYONU

Türkiye, bölgede IŞİD tehlikesini göz önünde bulundurarak 21 Şubat 2015 tarihinde Suriye'nin Halep kenti sınırları içerisinde bulunan Karakozak köyüne operasyon düzenlemiştir. Operasyonun amacı bölgede bulunan Süleyman Şah Türbesi'nin güvenli bir yere taşınması, türbedeki manevi emanetleri korumak ve burada görevli askerlerin güvenliğini sağlamak olmuştur. Süleyman Şah, Kayı Boyu'nun öncüsü olması sebebiyle, bu türbe Türkiye için önemli bir yere sahiptir. Şanlıurfa'nın Müşitpınar Sınır Kapısı'ndan gerçekleştirilen bu operasyon sonrası Türkiye'ye getirilen Süleyman Şah Türbesi Türkiye sınırına yakın Eşme bölgesine taşınmıştır. Bu operasyon bölgesel güçlerin yardımı ile sağlanmış ve gerekli güvenlik önlemleri alınmıştır. Türkiye, savaş kurallarına dikkat

ettiğini, operasyonun hukuki olduğunu savunsa da, iç ve dış kamuoyunda büyük tartışmalara neden olmuştur (Yurulmaz, 2019: 79).

Şah Fırat Operasyonu'nun Türkiye'yi olası bir çatışma ortamının içine çekilmekten kurtardığı savunulmaktadır. Ayrıca türbeyi koruyan görevli askerlerin hedef olabileceği ve bu durumda Türkiye'nin bölgeye büyük çaplı bir müdahalede bulunabileceğinden dolayı bölgede gerçekleşebilecek geniş çaplı bir sıcak çatışmanın önüne geçildiği belirtilmiştir (Yurulmaz, 2019: 79-80).

6.3. FIRAT KALKANI HAREKÂTI

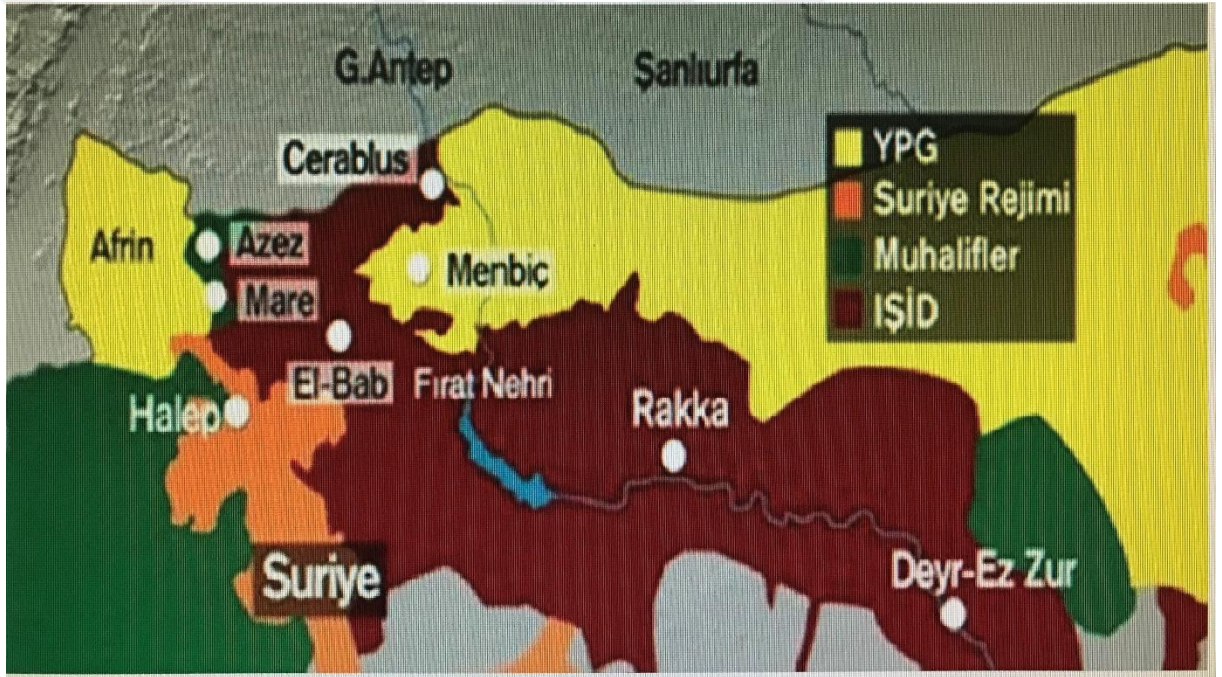
Türkiye, BM sözleşmesinin 51. Maddesinden kaynaklanan haklarını kullandığını belirterek 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı Harekati'nı başlattığını açıklamıştır. BM sözleşmesi 51. Maddesi gereği belirli koşulları sağlamak şartıyla kuvvet kullanmanın meşruluğunu ve meşru müdafaa hakkını kabul etmektedir. 51.Maddeye göre; “ *Bu antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.*” ifadesi gereği Türkiye, Suriye tarafından kendisine gelebilecek tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla bu harekâtı gerçekleştirmiştir (Taşdemir, 2006:102).

Türk Silahlı Kuvvetleri, IŞİD başta olmak üzere tüm terör örgütlerinin yarattığı tehdidi ortadan kaldırmak, sınır güvenliğini en üst seviyeye çıkarmak ve IŞİD'e karşı oluşturulan koalisyon güçlerine destek vermek amacıyla Fırat Kalkanı Harekati'nı başlatmıştır. Harekata Türkiye tarafından eğitilmiş 1500 kadar ÖSO mensubu da destek vermiştir (Millisavunma.com, 5 Eylül 2016).

Fırat Kalkanı Harekâtı'na zemin hazırlayan bir başka neden ise PKK'nın Suriye'deki iç savaş ile birlikte strateji değişikliğine giderek terör eylemlerini yoğunlaştırması ve Suriye'nin kuzeyinde YPG/PKK yapılanmasını sağlayarak özerk bir coğrafi bölge kurma girişimidir. IŞİD'e karşı oluşturulan uluslararası koalisyonun desteğini

alan YPG/PKK, Türkiye'ye karşı bir yıpratma savaşı sürdürmek istemiş ve Suriye'nin kuzeyinde kontrol ettiği alanı genişleterek askeri gücünü korumayı hedeflemiştir (Yeşiltaş M, Seren M, Özçelik N., 2017: 17).

Türkiye Suriye'de iç savaşın başladığı 2011 yılından itibaren zaman zaman yüksek veya düşük yoğunlukta, kendisine yakın ÖSO gibi grupları destekleyerek Suriye sorununa müdahil olmuştur. Ancak Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olması ve dengeleri Esad rejiminden yana değiştirmesi, ayrıca ABD'nin IŞİD ile mücadele kapsamında PYD/PKK'ya silah, lojistik ve mühimmat desteği sağlaması Türkiye için bardağı taşıran son damla olmuştur. Türkiye'nin Suriye ile 911 kilo metrelik bir sınırı paylaşması ve ayrıca Suriye devam eden ve silahlı örgütler üzerinden yürütülen vekalet savaşlarının olumsuz sonuçları Türkiye için Fırat Kalkanı Harekatı'nı kaçınılmaz kılmıştır (Özalp, 2018: 178).

Şekil 6.3: Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekatı Yapmadan Önceki Suriye Haritası

Kaynak: (Özalp 2018, s.174).

Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekatı ile ilk etaptaki hedefi IŞİD'i Rakka'ya doğru sürüklemek olmuştur. Bu kapsamda TSK, ÖSO mensupları ile birlikte Cerablus'a yönelik bir operasyon gerçekleştirmiştir. Operasyon sonrası örgüt güneye çekilmiş ve şehirden çıkmak zorunda kalmıştır. Örgütün Türkiye ile olan sınır bağı koparmak isteyen TSK, bölgede Dabık ve Ahtarin'i ele geçirerek, El-Bab'a yönelmiştir. Bölgede ilerleyişini

sürdüren TSK ve ÖSO, Cerablus-Çobanbey, Mare-Azez ve çevresini kontrol altına almayı başarmıştır. Böylece bölgede IŞİD tehdidi yok edilmiş aynı zamanda da YPG/PYD'nin kuzeyden ilerleyişi durdurulmuştur (Kayabaşı, 2019: 101).

Türkiye, 24 Ağustos 2016 tarihinde başlayan ve 29 Mart 2017'de sona eren Fırat Kalkanı Harekatı ile ;

- Fırat Nehri'nin doğusu ve Afrin hariç güneyindeki sınır bölgesini teröristlerden temizlemiştir.
- TSK, ÖSO mensuplarının desteğiyle Azez, Cerablus, Çobanbey ve El- Bab bölgesi arasındaki kentleri ele geçirmiştir.
- Türkiye bu harekâtla 71 şehit verirken, 3 bin üzerinde ise teröristi etkisiz hale getirmiştir.
- Harekat öncesi yoğun bir göç veren Azez'in terörist gruplardan temizlenerek tekrar göç alması ve güvenli hale gelmesi sağlanmıştır.
- PYD/YPG'nin Fırat'ın batısı ile doğusu arasında terör koridoru kurması engellenmiştir (Özalp, 2018: 182-183).

Şekil 6.3: Fırat Kalkanı Harekâtı Yapıldıktan Sonraki Suriye Haritası

Kaynak: (Özalp 2018, s.181).

Türkiye'nin düzenlemiş olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu sonrası Suriye yönetimi, bu harekatın kendi egemenliğini ihlal ettiğini ileri sürmüş ve kınadıklarını belirtmiştir.

Ayrıca kendi topraklarında operasyon yapma yetkisinin sadece Suriye yönetimine ait olduğunu belirtmiş ve Türkiye'nin derhal bölgeden çekilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye ise bu tepkiler üzerine, iç güvenlik stratejileri bakımından terör faaliyetleri sona ermeden ve IŞİD/PYD-YPG gibi terör örgütleri bölgeyi terk etmeden silahlı kuvvetlerini çekmeyeceğini ifade etmiştir. Uluslararası alanda Fırat Kalkanı Harekâtı değerlendirildiğinde ise Türkiye'nin bu operasyonu meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerçekleştirdiği kabul edilmiştir. Rusya ve İran, bu harekâtı daha çok terörle mücadele boyutunda ele almıştır. Özellikle Rusya, bölgede IŞİD ile mücadele konusunda Türkiye'ye önemli görevler düştüğünü ve bu örgütle mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Yurulmaz, 2019: 84).

Bu kapsamda Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtı ile uluslararası kamuoyuna önemli bir mesaj vermiştir. Türkiye bu harekât ile Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu ve herhangi bir toprak elde etme gibi bir gayesinin olmadığını aksine bu harekâtın amacına uygun olarak gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Ancak Fırat Kalkanı Harekâtı, Suriye'deki devam eden iç savaş ortamına olumlu bir katkısı olmamış, çatışmalar artarak devam etmiştir. Bu durum ise Türkiye'nin yeni tehditler ile karşı karşıya gelmesine ve bölgede başka bir askeri harekâtı başlatmasına neden olmuştur (Acet İnce, 2020: 74).

6.4. SURİYE'NİN KUZEYİNDE PYD/YPG YAPILANMASI

Esad rejiminin Mart 2011'de Suriye'de başlayan sokak gösterilerine baskı ve şiddet yolu cevap vermesi ülkede muhalefetin silahlanmasına yol açmış ve çatışmalar kısa sürede iç savaşa dönüşmüştür. Özgür Suriye Ordusu'nun Suriye rejim ordusuna karşı ülkenin kuzeyinde üstünlük sağlaması Esad rejiminin PKK/KCK terör örgütü ile işbirliği yapmasına neden olmuştur. Esad rejimi bu işbirliği ile hem Kürtlerin muhalefet saflarına katılmasını önlemek hem de Özgür Suriye Ordusu'nun ilerleyişine engel olmak istemiştir. Ayrıca muhalefeti kendisine karşı siyasi ve askeri açıdan destekleyen Türkiye'ye karşı da misilleme yapmayı hedefleyen Esad rejimi, PKK/KCK'nın Suriye uzantısı olan PYD'nin bölgede yapılanmasına destek vermiştir (Kaya ve Ünal, 2014: 277).

Suriye'de yaşanan iç savaş ortamı ülkede merkezi otoritenin zayıflamasına neden olurken, bu otorite boşluğundan yararlanan PYD, PKK/KCK'nın silahlı ve teorik alt yapısından faydalanarak Afrin, Kobani ve Haseke'de örgütsel yapısını güçlendirmiştir.

PKK'dan silah, militan ve her türlü desteği alan PYD, işgal ettiği bölgelerde idari yapılanma sürecini hızlandırmıştır. Suriye yönetimi ile arasını iyi tutan PYD lideri Salih Müslim, Şam ziyareti sonrası Esad rejimi tarafından hapiste tutulan PYD mensuplarının serbest bırakılmasını sağlamıştır. Esad, PYD ile yakınlaşma sonrası bu örgütün ülke içi faaliyetlerini desteklemeye başlamış ve siyasi-silahlı faaliyetlerine de izin vermiştir. PYD ve Esad rejimi arasında antlaşma ile Suriye ordusu Kürt bölgelerinde bulunan güvenlik güçlerini geri çekerek bu bölgenin kontrolünü PYD'nin silahlı kolu olan YPG'ye bırakmıştır. Böylece Kobani başta olmak üzere Afrin ve diğer bölgeler PYD/YPG'nin kontrolüne geçmiştir (Köylü, 2018: 76)

Suriye'deki otorite boşluğundan yararlanarak rejim güçleri ile hiçbir çatışma yaşamadan bu bölgeleri ele geçiren PYD/YPG terör örgütü Kamışlı, Derik, Amude ve Derbesiye'de askeri ve polis noktalarına hakim olmuştur. Böylece PYD Suriye kuzeyinde “**Demokratik Özerklik Projesi**” temelinde bir otorite kurmayı başarmıştır. Bu konuda açıklama yapan PYD eş başkanı Asya Abdullah “*Demokratik Özerklik Projesi'nin ilk uygulandığı yer Rojava'dır*” diyerek sevincini dile getirmiştir. Bu durum Kürtlerin bölgede ilk kez kendi kendini yönetmeye başladığını göstermiştir (İşyar, 2018: .55).

Bu kapsamda Afrin, Kobani ve Cezire'de olmak üzere bölgeyi 3 kantona ayıran PYD, 7 Ocak 2014'te Suriye'nin kuzeyinde geçici bir Kürt Özerk Yönetim ilan ederek, kendisinin belirlediği anayasa, yeni yönetim modeli ve seçim yasasını faaliyete geçirmeyi planlamıştır. Örgüt kontrol ettiği bu 3 bölgede oylama yaparak 17 Mart 2016 tarihinde Suriye'nin kuzeyinde federasyon ilan ettiğini duyurmuştur (Özay, 2019: 200).

6.4.1. Türkiye'nin PYD/YPG'ye Yaklaşımı

Türkiye, doğusunda yıllardan beri PKK terör örgütü ile mücadele etmektedir. Bu kapsamda Suriye iç savaşında PKK'dan aldığı militan desteği ile Suriye'nin kuzeyinde en kuvvetli silahlı aktör haline gelen PYD ve silahlı kolu olan YPG, bu süreçte Türkiye tarafından tehdit olarak görülmüştür. PYD/YPG, Suriye'nin kuzeyinde özerk bir yönetim kurmayı planlamaktadır. Ancak Türkiye'nin, uzun yıllar terör sorunu ile mücadele eden bir ülke konumunda olması sebebiyle, kendi sınırlarında kurulabilecek böyle bir yapılanmaya izin vermesi mümkün görünmemektedir. PYD'nin gerek Suriye iç savaşındaki rolü gerekse Abdullah Öcalan üzerinden siyaset yürütmesi Türkiye tarafından suçlanmasına neden

olmuştur. Esad tarafından PYD-PKK üyelerinin genel afla hapisten çıkarılmaları ve PKK terör örgütünün Suriye iç savaşından dolayı bölgede güç kazanması Türkiye açısından tehdit olarak algılanmıştır. Bu kapsamda Türkiye, Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) 29 Nisan 2015 tarihinde almış olduğu kararlar doğrultusunda PYD'nin bir terör örgütü olduğunu açıklamıştır (Yurulmaz, 2019: 68).

Türkiye'nin terörle mücadele kapsamında yurt içinde PKK'ya yönelik gerçekleştirmiş olduğu operasyonlarda yakalanan ya da teslim olan teröristlerin ifadelerinde; PYD/YPG'nin, Suriye'de PKK adına faaliyetlerde bulunduklarını, örgüt üyelerinin Irak'ın kuzeyinden geldiklerini, Türkiye'de çözüm sürecinin başlamasıyla beraber PKK mensuplarının Suriye'de PYD/YPG saflarına katıldıklarını, buradaki örgüt üyelerine Öcalan lehinde propaganda yapıldığını beyan etmişlerdir. PKK saflarında savaşan bir başka terörist ifadesinde ise; PYD/YPG'nin Türkiye'de eylemler yaptığını fakat bu eylemleri PKK'nın üstlendiğini açıklamıştır. Dolayısıyla bu açıklamalardan yola çıkılarak PKK ile PYD/YPG'nin iç içe olduğu ve aralarında organik bağın olduğu anlaşılmaktadır (Tosun, 2019: 117).

Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığınca hazırlanan iddianamelerde bu iki örgütün bağlantılı oldukları belgelendirilmiştir. İddianamede; *“2011’de Suriye’de başlayan iç savaşa bağlı olarak ülkenin kuzey bölgesinde ortaya çıkan otorite boşluğunda KCK yapılanması özerk bir yönetim oluşturmak amacıyla faaliyetlerine ağırlık vermiştir. İç savaşa bağlı olarak PKK’nın silahlı yapılanması içerisinde Halk Savunma Birlikleri (YPG) adı altında bir yapılanma kurulmuştur. Bu yapılanmaların amaç, hedef, örgütlenme ve faaliyetleri doğrudan PKK/KCK terör örgütü üst yönetiminin ve Abdullah Öcalan’ın talimatları doğrultusunda oluşturulmuştur.”* denilmiştir (TRT Haber, 5 Eylül 2016).

Türkiye ve Irak’tan Suriye’ye geçen çok sayıda PKK’lı terörist, kıyafetlerini değiştirerek PYD/YPG saflarında çatışmalara katılmıştır. Yine aynı şekilde Kobani’de PYD/YPG silah, bomba ve ideolojik eğitim alan PKK’lı teröristlerin yurt içinde Diyarbakır’ın Sur ve Silvan, Mardin’in Nusaybin, Şırnak’ın Cizre, Silopi ve İdil ilçelerinde güvenlik güçleri ve sivillere yönelik bomba, roketatar ve uzun namlulu silahlarla saldırılar düzenlediği ortaya çıkmıştır (TRT Haber, 5 Eylül 2016).

6.5. SURİYE'DE İŞİD-PYD MÜCADELESİ

İŞİD'in, Suriye'deki otorite boşluğundan dolayı silahlı bir güç olarak ortaya çıkması bölgede mücadele eden başka bir silahlı aktör olan YPG ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Temelde askeri stratejisi bölgesindeki su kaynaklarını kontrol etmeyi planlayan İŞİD, Suriye'de Fırat ve Habur bölgesine yoğunlaşmıştır ki, bu bölge Kürt nüfusunun yoğun olduğu bir alan olması sebebiyle İŞİD ile YPG arasında çatışmaların en yoğun yaşandığı bölge olmuştur. Özellikle de Kobani'de YPG'nin İŞİD'e karşı vermiş olduğu mücadele başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinin dikkatini çekmiştir (İyiat, 2018: 9).

2014 yılının başından itibaren Suriye'deki muhalif gruplar ile İŞİD arasında başlayan çatışmalarda başta Rakka olmak üzere Haseke, Halep'in doğusu ve Türkiye-Suriye sınırı boyunca Kürt nüfusunun yoğun olduğu birçok bölge İŞİD'in eline geçmiştir. Bu durum Suriye'nin kuzeyindeki birçok bölgede YPG ile İŞİD arasında çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. İŞİD, Suriye'nin kuzeyinde genişleyebilmek ve bölgede tek güç olabilmenin tek koşulunun PYD/YPG kontrolündeki Afrin, Cezire ve Kobani'yi ele geçirmek olarak görüyordu. Bu amaçla İŞİD, bunlar arasında en zayıf halka olarak görünen Kobani'yi hedef almıştır. Böylelikle İŞİD Kobani'yi alarak kontrol ettiği bölgeler arasında bütünlüğü sağlamayı ve bu üç bölgeyi birbirine bağlamayı amaçlamıştır.

Kobani PYD için de stratejik bir öneme sahiptir. Çünkü Kobani'nin İŞİD'e karşı kaybedilmesi, PYD'nin bölgede sahip olduğu bütün kazanımların yok olacağı anlamına gelmektedir. Kobani PYD'nin kurduğu kantonların ortasında yer alması ve Esad rejiminden kurtulan ilk şehir olması sebebiyle PYD açısından büyük önem arz etmiştir. PYD'ye göre Kürt bölgesinin kalbi olarak görünen Kobani'nin düşmesi halinde bu bölgenin kontrolü İŞİD'e geçecek ve Kürt kantonları arasında kopukluk oluşmasına neden olacaktır (Kerman ve Efegil, 2017: 172-173).

Nisan 2014 tarihi itibarıyla PYD kontrolündeki Kobani'yi kuşatma altına alan İŞİD, ilerleyişini sürdürmüş kısa bir zaman içerisinde şehrin büyük bir bölümünü kontrol altına almayı başarmıştır. Kobani kentinin tamamen İŞİD'in eline geçeceği düşüncesi ve kentte yaşayan sivil halka karşı katliam yapılacağı düşüncesi İŞİD'e karşı uluslararası müdahaleyi gündeme getirmiştir. Nitekim ABD önderliğindeki uluslararası koalisyon güçleri İŞİD'e karşı hava saldırıları düzenlemiş ve YPG'ye silah, lojistik ve finansal destek sağlamıştır.

ABD ve koalisyon güçlerinin desteği sayesinde 27 Ocak 2015 tarihi itibarıyla IŞİD güçleri Kobani'den çıkarılmıştır (Özay, 2019: 148).

IŞİD'in Kobani'ye yönelik saldırısı ve YPG'nin askeri alanda vermiş olduğu mücadele PYD/YPG'nin uluslararası kamuoyundaki tanınırlığını arttırmıştır. ABD, IŞİD'e karşı mücadelede YPG'yi bir nevi kara gücü olarak görmüş ve askeri, diplomatik ve ekonomik olarak her türlü desteği sağlamıştır. Bu durum YPG'yi Suriye iç savaşında ABD'nin en büyük müttefiki konumuna getirmiştir. ABD ve YPG'nin işbirliği ile Kobani ve Tel- Abyab'ın IŞİD'in elinden alınması sonrası YPG, bu iki kantonu birleştirerek sınıra 400 km'lik yakın bir alanda Türkiye'ye komşu olmuştur. Böylelikle YPG Suriye'nin kuzeyinde hareket alanını genişletmiş ve PKK, Türkiye'nin güney sınırlarında uzun bir koridorda etki alanına sahip olmuştur (Tosun, 2019: 150).

PYD/YPG bu kantonları birleştirip bu bölgede yaşayan Arap ve Türkmenlere karşı tehcir politikası uygulayarak, Cezire'den Kobani'ye kadar olan bir geniş bir alanda Kürt koridoru oluşturmaya başlamıştır. Bölgede yeterince güçlenen bu örgüt, Arap, Türkmen ve vb. yerleşik halkların varlığını yok sayarak göçe zorlamış ayrıca mülklerine el koyarak, sivil halkı zorunlu askerlik adı altında silahlandırmaya çalışmıştır. ABD ve Batılı ülkelerin desteğini alan PYD/YPG, 30 Eylül 2015 tarihi itibarı ile Suriye iç savaşına dahil olan Rusya'nın da desteğini almak istemiş ve bu konuda da başarılı olmuştur (Köylü, 2018: 75).

6.5.1. ABD'nin PYD'ye Desteği

Suriye iç savaşında Esad rejimine karşı muhalif gruplara destek vereceğini açıklayan ABD, Kobani'de IŞİD'e karşı büyük direniş gösteren PYD/YPG'yi destekleyerek sahada tutmak istemiştir. Suriye'de krizin başladığı ilk zamanlar bölgede özerk bir yapılanmaya karşı olduğunu açıklayan ABD, bir süre bu söylemlerine devam etmiştir. Bölgede IŞİD'in ortadan kaldırılmasına öncelik veren ABD, daha önceleri PYD ile istihbarat paylaşımında bulunmadıklarını ifade etmiş ancak 17 Ekim 2014 tarihi itibarı ile ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada PYD ile istihbarat paylaşımı yapıldığı kabul edilmiştir. Böylece ABD bölgede IŞİD'le mücadele adı altında PYD'yi kendisine müttefik olarak seçtiğini açıkça ortaya koymuştur. Bu kapsamda ABD, IŞİD ile birçok bölgede savaşmayı kabul eden PYD/YPG'ye kargo uçakları ile silah, malzeme ve

mühimmat ulaştırmıştır. Suriye’de ABD’nin kara gücü haline gelen YPG, 2015’te Türkiye sınırında birçok bölgeyi ele geçirmiştir. PYD/YPG’ye silah ve mühimmat desteği sağlayan ABD, bir yandan da YPG unsurlarına eğitim vermek üzere 50’ye yakın özel kuvvet askerini 2014 Eylül ayı itibariyle Suriye’ye göndermiştir. ABD’ye bağlı bu özel kuvvetler YPG mensuplarına pusu ve savaş taktikleri, EYP (El Yapımı Patlayıcı) ve ağır silahların kullanımına yönelik eğitimler de vermiştir. PYD’yi önemli bir müttefik olarak gören ABD, Esad’a karşı savaşan ÖSO’nun el-Kaide bağlantılı gruplarla ilişkisi olduğunu öne sürerek daha önce destek verdiği eğit-donat projesinden vazgeçtiğini açıklamıştır. ÖSO’ya karşı verdiği desteği kesen ABD, YPG öncülüğündeki SDG (Suriye Demokratik Güçleri)’nin kurulduğunu ilan etmiş ve bir süre sonra SDG unsurlarına silah yardımıyla bulunmuştur (Tosun 2019, s.175-178). 2017 yılında PYD/PKK’dan kaçarak Türkiye’ye sığınan bir SDG sözcüsünün ifadesine göre; (AA, 2 Aralık 2017).

- Türkiye’nin PYD/YPG’ye karşı tepkisinin önüne geçmek için SDG’nin, YPG’yi örtmek için kurulmuş bir paravan yapı olduğunu,
- SDG bünyesinde Kürt, Arap, ve Türkmen unsurlar bulunsada Kürtler dışında diğer unsurlarda hafif silahların olduğunu ve silahların genel olarak PKK’nın kontrolünde olduğunu,
- SDG içerisinde 50,000’e yakın mensup bulunduğunu ve bu sayının büyük çoğunluğunun YPG’den oluştuğunu,
- SDG bünyesindeki lider kadronun YPG’nin elinde olduğunu açıklamıştır.

YPG’ye çeşitli yollardan yardım etmeye devam eden ABD, Türkiye’nin YPG-PKK bağlantısına verdiği tepkileri göz önünde bulundurmuş ve yardımları direkt yapmamaya özen göstermiştir. ABD, Türkiye’nin tepkilerine yönelik YPG ile PKK’nın aynı yapı olmadığını ve silah, mühimmat, teçhizat gibi yardımların aslında YPG’ye değil de IŞİD’e karşı savaşan yerel unsurlara karşı yapıldığını açıklamıştır (Tosun, 2019: 179).

ABD’nin PYD/YPG’ye yönelik verilen silah ve eğitim yardımı ile ilgili endişelerini dile getiren Türkiye, PYD’nin bir terör örgütü olduğunu ifade etmiş ancak ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü John Kirby yaptığı bir basın açıklamasında “ *Türkiye’nin YPG ile endişelerini anlıyoruz. Ancak YPG Suriye’de devam eden IŞİD ile mücadelede en başarılı unsurlardan biri. Özellikle hava desteği ile destekliyoruz ve desteklemeye devam edeceğiz. Biz onları terörist olarak görmüyoruz.*” diyerek Türkiye ile aynı doğrultuda düşünmediklerini ifade etmiştir (Tosun, 2019: 181).

ABD 2017 yılı itibari ile IŞİD ile mücadele adı altında YPG'ye verilen desteği en üst seviyeye çıkarmış ve ağır silah sevkiyatına devam etmiştir. Bu silahların IŞİD'e karşı Rakka Operasyonu kapsamında verildiğini, operasyon sonrası bu ağır silahların toplanacağını ifade etmişse de Türkiye'ye verilen sözlerin tutulmadığı görülmüştür. Türkiye, PYD/YPG'ye verilen silahların PKK'nın kontrolüne geçtiği konusunda ABD'ye karşı birçok kez uyarılarda bulunmuştur. Hakkâri'de yapılan operasyonlarda ele geçirilen silahların ABD envanterinde olduğunun ortaya çıkması, Türkiye'nin bu konudaki endişelerinde ne kadar haklı olduğunu göstermiştir. Türkiye'ye göre PYD'ye verilen silahların ABD tarafından geri toplanılmaması halinde bu silahlar, Türkiye'ye karşı gerçekleştirilecek terör faaliyetlerinde PKK'nın imkan ve kabiliyetini arttırmış olacaktır (Tosun, 2019: 182-184).

6.6. ZEYTİN DALI HAREKATI

PYD'nin Suriye'nin kuzeyinde Esad rejimi ile işbirliği yapması ve bazı bölgeleri savaştan kontrol etmeye başlaması Türkiye'yi rahatsız etse de "Çözüm Süreci" olarak adlandırılan bu dönemde Türkiye'nin PYD'ye müdahalesi sınırlı kalmıştır. Türkiye bu süreçte uluslararası kamuoyu ile birlikte hareket etmiş PYD'nin Suriye'nin kuzeyindeki kazanımlarını etkileyecek bir tepkide bulunmamıştır. Ancak PYD'nin Menbiç üzerinden Fırat'ın batısına kadar uzanması Türkiye'nin endişelerini arttırarak bölgeye müdahale etme düşüncesini güçlendirmiştir. Türkiye bu süreçte PYD'yi Suriye'de bir kara gücü olarak gören ABD ile karşı karşıya gelmemek adına Menbiç'e müdahalede bulunmamıştır. Türkiye, Suriye'de faaliyet gösteren IŞİD'e karşı mücadele eden uluslararası koalisyon ile ortak hedef doğrultusunda hareket etmiş ve Fırat Kalkanı Harekati'ni gerçekleştirmiştir. Bu harekât ile Türkiye, PYD/YPG denetimindeki Menbiç ve Afrin arasındaki bölgeyi kontrol ederek, bu alanı Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) denetimine bırakmıştır. Ancak Türkiye'nin bu müdahalesi ABD destekli PYD'nin Afrin'den Akdeniz'e uzanma ihtimalini ortadan kaldıramamıştır (Köylü, 2018: 79).

ABD'nin bölgede SDG'den oluşan yaklaşık 30 bin kişilik askeri birlik oluşturacağını ilan etmesi Türkiye'nin Zeytin Dalı Harekati'nin başlatmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca Türkiye, PYD/YPG tarafından Afrin'de oluşturulmak istenen devlet yapılanmasını ortadan kaldırmayı ve bölge halkını IŞİD, PYD/YPG gibi örgütlerin baskı

ve zulmünden kurtarmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda 20 Ocak 2018 tarihinde PYD'nin Afrin kantonuna yönelik Zeytin Dalı Harekatı'nı başlatmıştır (Polat, 2020: 70).

Bu hareket, Türkiye'nin bir önceki gerçekleştirmiş olduğu Fırat Kalkanı Harekatı'nda olduğu gibi uluslararası hukuktan doğan yasal hakların, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin terörizm ile mücadelesini içeren 1624 (2005), 2170 (2014) ve 2178 (2014) sayılı kararları ve son olarak Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51. Maddesi gereği (Meşru Müdafaa Hakkı) Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik olarak icra edilmiştir (Kaya, 2020: 153-154).

Türkiye'nin Zeytin Dalı Harekatı'nı düzenlemesindeki başlıca amaçları şunlar olmuştur;

- ✓ ABD tarafından bölgedeki terör unsurlarına yönelik yapılan yardımların önünü kesmek,
- ✓ Fırat Kalkanı Harekatı ile kontrol edilen bölgenin güvenliğinin devamını sağlamak,
- ✓ PYD/PKK yapılanmasının Doğu Akdeniz'e kadar ulaşmasına engel olmak,
- ✓ 10 bin kilometrelik bir alanın ÖSO nüfuzuna geçmesini sağlamak,
- ✓ Türkiye'nin bölgedeki komşu Arap ülkeleri ile coğrafi bağının kesilme ihtimalini ortadan kaldırmak,
- ✓ PKK/PYD unsurlarının Amanos Dağları üzerinden Türkiye'ye sızma girişimlerine engel olmak,
- ✓ Türkiye'nin Suriye ile olan sınırlarının güvenliğini sağlamak,
- ✓ PKK/PYD terör yapılanmasının Akdeniz'e ve bölgeden dünyaya açılmasına engel olmak,
- ✓ Tel Rıfat ve çevresi kontrol altına alınarak bölge halkının evlerine dönmelerini sağlamak.

Türk Silahlı Kuvvetleri ve ÖSO ile birlikte hareket ederek yaklaşık iki aylık bir sürenin ardından Afrin kent merkezini kontrol altına almayı başarmıştır. Türkiye bu harekât ile bölgede güvenliği sağlamayı ve kendine karşı risk ve tehditleri minimize ederek bölgede istikrarın devamını amaçlamıştır (Kayabaşı, 2019: 107-108).

TSK hareketin ilk zamanlarının zorlu geçeceğini tahmin etmiş fakat sınır bölgesindeki YPG direnişi kısa sürede sona erince operasyon hız kazanmış ve Afrin kuşatması tamamlanmıştır. Böylece PYD/YPG terör örgütü kırsal alanları boşaltarak, Afrin

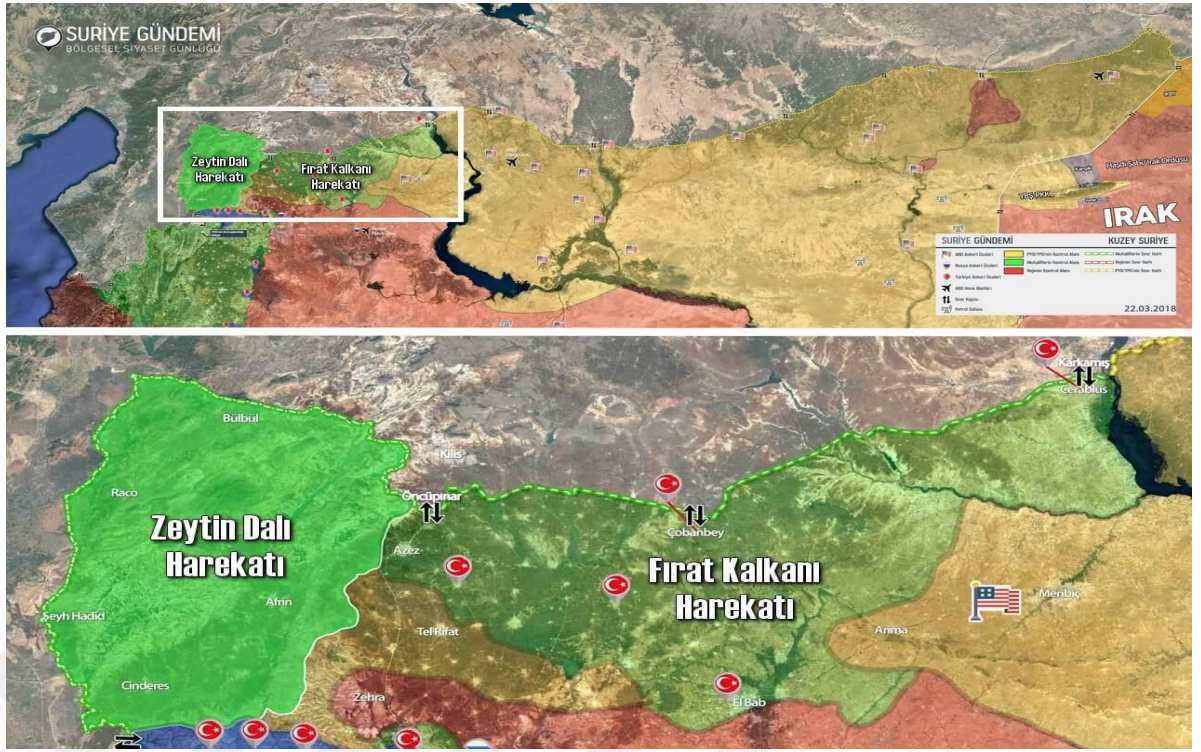
merkeze çekilmiştir. PYD/YPG'nin şehir savaşına hazırlandığını düşünen TSK, Afrin merkeze ilerleyişine devam etmiştir. Beklenenin aksine Afrin merkezde hiçbir varlık gösteremeyen PYD/YPG, kent merkezinin kontrolünü hiçbir çatışma yaşanmadan TSK ve ÖSO'ya bırakmak zorunda kalmıştır (Orhan, 2018).

Türkiye, Zeytin Dalı Harekatı boyunca bu operasyonu sekteye uğratacak bir uluslararası muhalefet ile karşılaşmamıştır. ABD'nin Suriye politikasında izlemiş olduğu belirsizlik ve kararsızlık politikası, Rusya'nın bölgede Türkiye ile işbirliğine olan ihtiyacı, İran ve Suriye yönetiminin Türkiye ile Rusya arasındaki işbirliğine karşı direnç gösterememesi, Avrupa ülkelerinin mülteciler sorununun çözümü konusunda Türkiye ile işbirliği içinde olma zorunluluğu hissetmesi ve Türkiye'nin Suriye krizinde ulusal bir tehdit ve beka sorunu bilinci ile hareket etmesi ayrıca bu konuda içeride sağlanan ulusal mutabakat ile kararlı duruşu etkili olmuştur (Bayraktar, 2019: 54-55).

Türkiye bu hareket ile Ortadoğu ve Arap dünyasıyla bağlarını koruyup, dikkate alınması gereken bir aktör olduğunu hatırlatmış ve bölgede oluşturulmak istenen Kürt koridorunu göz önünde tutarak bölge ülkelerine bu projeye karşı olduğunu duyurmuş ve ayrıca uluslararası kamuoyuna bu hareket ile bundan sonra bölgedeki olaylara karşı aktif müdahalede bulunacağını bildirmiştir. Türkiye Zeytin Dalı Harekâtı'nı gerçekleştirerek;

- Kendisini Suriye sahasında etkisiz bırakmak isteyen ABD'nin girişimlerine karşı müdahalede bulunmuştur.
- Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtı sonrası Suriye coğrafyasının bir bölümünü kontrol etmeye başlamıştır.
- Suriye'de devam eden iç savaştan dolayı Rusya ve İran ile bozulan ilişkileri düzelterek, Soçi süreci içinde yer almıştır.
- Türkiye, bu süreçte Rusya ve İran ile ilişkileri geliştirip, İdlib şehir merkezinde söz sahibi olmayı başarmıştır (Köylü, 2018: 81).

Zeytin Dalı Harekatı'nın Türkiye açısından en önemli sonuçlarından biri de askeri caydırıcılığın tesisi olmuştur. Fırat Kalkanı Harekatı'na göre çok daha zor bir coğrafyada ve çok daha fazla sayıdaki terör örgütü üyesi mensuplarına karşı mücadele eden TSK, çok az bir kayıp vererek operasyonu kısa bir sürede bitirmeyi başarmıştır (Orhan, 2018).

Şekil 6.6: Zeytin Dalı ve Fırat Kalkanı Harekâtı Sonrası Terörden Temizlenen Bölgeler

Kaynak: <https://www.stratejikortak.com/2020/01/zeytin-dali-harekati-harita.html> (07.07.2020)

Zeytin Dalı Harekâtı genel olarak incelendiğinde Afrin kent merkezi terör gruplarından temizlenmiş ve bu kentte yeniden yapılanma, asayiş ve istikrar yeniden sağlanmıştır. Bu hareket ile Türkiye'nin sınır illerine yönelik PKK/PYD mensuplarınca yapılan saldırılar önlenerek, bu terör örgütünün varlığının sınır hattından uzaklaştırılması sağlanmıştır. PKK/PYD'nin Afrin'den çıkartılmasıyla birlikte, Türkiye'ye karşı tehdit olma ihtimali azaltılmıştır (SETA, 19 Nisan 2018).

Fırat Kalkanı Harekâtı bölgesinin güvenliğinin sağlanması açısından önemli kabul edilen Barış Pınarı Harekâtı ile Türkiye, Kilis ve Hatay gibi güney sınır illerinin güvenliğinin sağlanması konusunda önemli bir adım atılmıştır (DAILY NEWS, 21 Ocak 2018).

Türkiye bu harekât sonrası Afrin'i kontrol altına almış ve PYD/YPG'nin oluşturmak istediği koridorun hayata geçirilmesi ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Türkiye ve ona bağlı ÖSO'nun bu bölgeyi denetim altına almasıyla, koridorun Akdeniz'e uzanan batı ucuna yerleşmeyi planlayan PYD/YPG varlığını kalıcı olarak ortadan kaldırmıştır. Böylece iç savaş dolayısıyla evlerini terk eden binlerce sivilin geri dönüşü sağlanmıştır. Ayrıca Türkiye bu hareketle ABD ve Avrupa ülkelerinin kabullenmediği PYD-PKK-YPG

ilişkinini ve organik bağımlı ortaya çıkarmış, operasyon sonrası ele geçirdiği bilgi ve belgelerle bunu kanıtlama imkanını elde etmiştir. Böylece bu terör örgütlerinin ABD ve Avrupa ülkelerince meşru bir zemine çekilmesi çabalarına engel olunmuştur (Bayraktar, 2019: 62).

6.7. İDLİB OPERASYONU

İdlib, Suriye'nin kuzey batısında Halep ile Lazkiye arasında yer alan ve Türkiye ile uzun bir sınıra sahip olan bir kenttir. Rusya ve İran destekli Esad rejiminin son dönemdeki askeri kazanımlarının ardından İdlib bölgesi muhaliflerin son kalesi konumuna gelmiştir (Acun ve Salaymeh, 2018).

Türkiye ve Suriye iç savaşına dahil olan diğer devletler için İdlib hayati bir öneme sahiptir. Kentte, Suriye hava savunma unsurları olmakla birlikte bu bölgenin hava sahası Rusların kontrolü altındadır. Rejim ordusu İdlib'te muhalif güçlere karşı yoğun operasyonlar gerçekleştirmektedir. Suriye'de bir çok bölgeyi muhaliflerden geri alan Esad rejimine bağlı kuvvetler, İdlib'in Hatay ile sınır oluşturan yerlerini aldığı takdirde Türkiye'nin sınır güvenliği açısından olumsuz sonuçları olacağı öngörülmektedir. Türkiye her ne kadar Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunsa da sınır güvenliği ve bölgedeki çıkarları açısından İdlib, kilit bir konumda olmuştur. Suriye iç savaşında Türkiye'nin muhalif grupları desteklemesi ve Esad rejiminin buna bağlı olarak Türkiye'ye karşı cephe alması bu durumun doğal bir sonucu olarak kabul edilmektedir (Yurulmaz, 2019: 88).

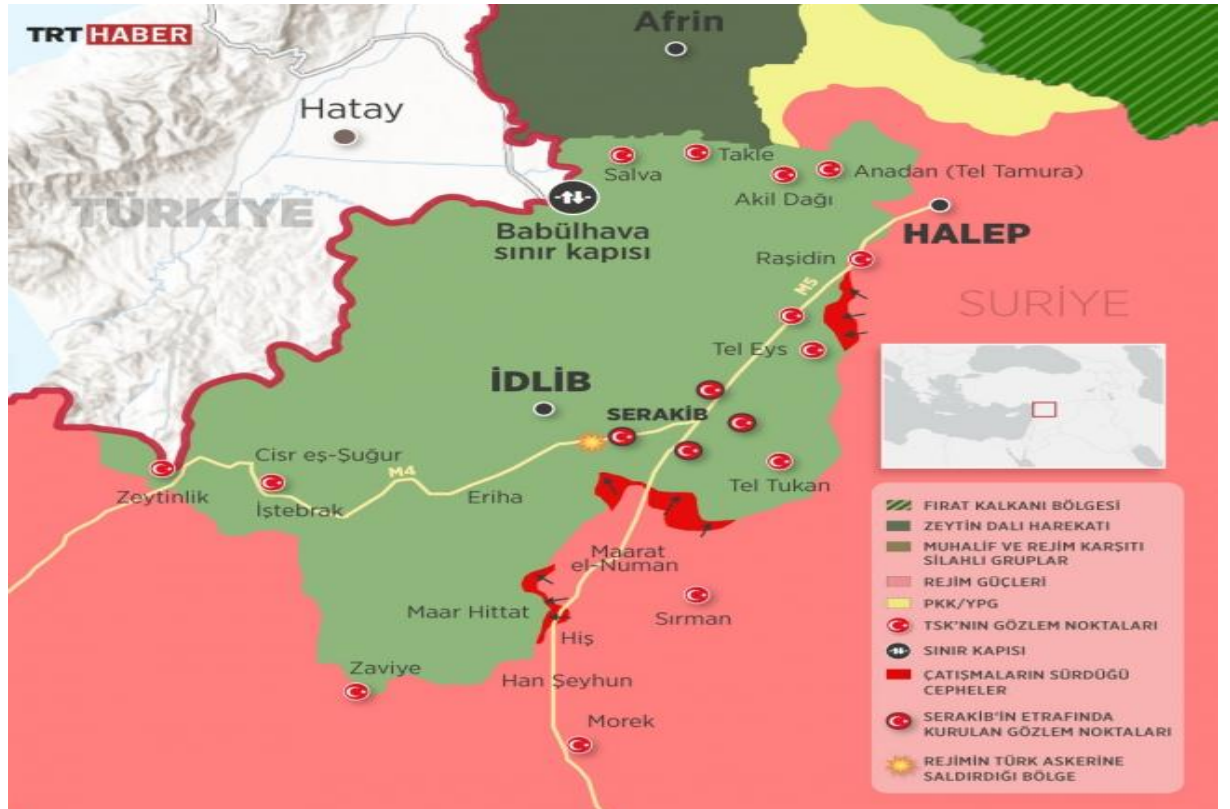
Türkiye için harekâtın İdlib safhası oldukça zor geçmiştir. Suriye'nin kuzeyinde bulunan ve yaklaşık üç milyon sivilin yaşadığı bu şehir, rejim güçleri ve müttefiklerinin, Heyeti Tahrir el-Şam (HTŞ) gibi örgütleri bahane ederek hava harekâtları düzenlemesi, Türkiye sınırına büyük bir göç dalgasının başlamasına neden olacaktır. Bu durum Türkiye'nin sınır güvenliği açısından büyük bir risk oluşturacaktır. Ayrıca bu bölgede bulunan Esad rejimine karşı muhalif unsurların zayıflaması, Türkiye'nin nüfuz alanındaki Afrin, Cerablus, Azez ve el-Bab gibi kentlerin kaybedilme riskini de ortaya koyacaktır. Bu gelişmeler Türkiye'nin PYD/YPG ile mücadelesini olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. Suriye iç savaşının son cephesi olarak görülen İdlib'te çatışmaların son bulması ile birlikte Suriye'deki savaşın tamamlanacağı öngörülmektedir (Polat, 2020: 74).

Türkiye, Rusya ve İran 2011 yılından beri Suriye'de devam eden iç savaşta, çatışma ortamına kalıcı bir çözüm bulmak ve savaşan tarafları bir araya getirmek için Astana

görüşmelerinde bir araya gelmişlerdir. Astana görüşmelerinin ilk toplantısında ana gündem maddeleri; anayasal sistem, siyasal geçiş, güvenlik ve mülteci sorunu olmuştur (Daily Sabah, 21 Nisan 2020).

Türkiye, Rusya ve İran garantörlüğünde Astana’da gerçekleştirilen toplantıda, İdlib dahil olmak üzere dört bölge çatışmazlık bölgesi olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle Türkiye, İdlib’e asker göndermiştir. Buradaki amaç rejim güçleri ile muhaliflerin çatışmasını önlemek ve bölgedeki sivilin korunması sağlamaktır (Yurulmaz, 2019: 89).

İdlib’te çatışmazlık bölgesi oluşturulması kapsamında Eylül 2017 tarihinde gerçekleştirilen 6. Astana toplantısı sonrası TSK, İdlib bölgesinde gözlem noktaları tesis ederek, 8 Ekim 2017 tarihinden itibaren keşif faaliyetlerine başlamıştır. Bu kapsamda Ekim 2017’de Halep’te ilk gözlem noktasını kuran Türkiye, ilerleyen süreçte İdlib bölgesini kuşatacak şekilde toplamda 12 gözlem noktası kurmuş ve TSK bu bölgelerde faaliyet göstermiştir. Türkiye’nin başta Afrin’in güneyi olmak üzere Batı Halep, Kuzey Hama ve Kuzey Lazkiye’de muhaliflerin kontrolü altındaki bölgelere gözlem noktası kurması, Esad rejimine destek veren Rusya’nın da, Türkiye’nin kurduğu gözlem noktalarının karşısına ve rejim ordusunun kontrol ettiği bölgelere gözlem noktaları kurmasına neden olmuştur (Polat, 2020: 75).

Şekil 6.7: TSK'ya ait 12 gözlem noktası

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/guncel/idlib-nerede-turkiyenin-idlibte-kac-gozlem-noktasi-var-458619.html> (Erişim 12.07.2020)

Astana süreci kapsamında Türkiye, Rusya ve İran garantörlüğünde gerilimi azaltma bölgesi olarak kabul edilen İdlib'te, anlaşma kapsamında Türkiye 12, Rusya 10 ve İran 7 gözlem noktaları kurmasına rağmen Esad rejimi ve Rusya'nın bölgeye yönelik hava saldırıları devam etmiştir. Dolayısıyla bu sürecin pürüzsüz ilerlediği ve tarafların antlaşma riayet ettiği söylemek mümkün değildir.

Fırat Kalkanı ile Astana sürecine katılmayı reddeden muhalif örgütler Nusra Cephesi etrafında toplanarak, HTŞ adıyla bir cephe oluşturmuşlardır. Bölgedeki HTŞ bünyesindeki radikal grupların eylemleri Türkiye için tehdit olarak görülmüştür. Türkiye'nin son zamanlarda bölgede artan nüfuzu ve bölgede aktif bir politika izlemesi, HTŞ açısından incelendiğinde Türkiye bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Türkiye'nin İdlib politikasının temelinde ise HTŞ gibi radikal unsurların dağıtılması ya da etkisiz hale getirilmesi yatmaktadır.

Türkiye'nin İdlib politikası yöre halkı tarafından memnuniyetle karşılanırken, Esad rejimi ise TSK'nın bölgedeki giderek artan varlığından dolayı rahatsızlığını ifade etmiştir. Esad rejimi ve müttefiklerinin İdlib bölgesine yönelik gerçekleştireceği olası bir askeri hareketin, bölgede büyük bir insani krizi yaşatacağı öngörülmektedir (Acun ve Salaymeh, 2018: 17).

Genel olarak Türkiye için İdlib, bölgeden gelebilecek mülteci akınının önüne geçmek, PKK'nın Suriye kolu olan PYD/PKK ile mücadelede etkili olmak, sınır hattındaki çatışmaları durdurmak ve Suriye'nin geleceğine ilişkin yapılacak olan müzakerelerde söz sahibi olabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Kısaca İdlib'in kaybedilmesi Türkiye'nin hem diplomasi masasındaki gücünü azaltacak hem de Suriye'nin geleceğinin şekillenmesindeki rolünü azaltacaktır (Polat, 2020: 75-76).

6.8. BARIŞ PINARI HAREKATI

PKK-PYD/YPG terör örgütü, Suriye’de yaşanan iç savaş ortamından yararlanarak başta ABD olmak üzere diğer küresel güçlerin de desteğiyle Türkiye’nin güneyinde (Fırat’ın doğusunda) hakimiyet kurmuştur. Türkiye, bu durum karşısında güney sınırlarında maruz kaldığı PYD/YPG tehdidini engellemek için bu örgüte destek veren ülkelere karşı yoğun bir diplomasi yürütmüş fakat istenilen sonuç elde edilememiştir (Demir, 2020: 36).

Türkiye, Suriye’nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturulması konusunda yoğun bir diplomasi trafiği yürütmüş fakat bu konuda uluslararası kamuoyundan yeterli bir destek görememiştir. Ayrıca Türkiye’nin bütün itirazlarına rağmen ABD’nin, Suriye’de SDG güçleri ile ittifak halinde olması Türkiye’nin, bölgede yeni bir hareket başlatmasını zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda TSK, 9 Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekatı adı ile sınır ötesi bir operasyon düzenlemiştir (Cebul, 11 Ekim 2019).

Türkiye bu harekatla;

- Ulusal güvenliği tehdit eden terör unsurlarını sınır hattından temizlemek ve sınır güvenliğini sağlamayı,
- Türkiye’nin güneyinde oluşturulmak istene terör koridoruna engel olmayı,
- Suriye’nin kuzeyinde yaşayan bölge halkının güvenliğini sağlamak ve onlar için güvenli bir alan tesis etmeyi,
- Bölgeden göç etmek zorunda kalan birlerce sivilin evlerine ve topraklarına dönmelerini sağlamayı,
- Suriye’nin toprak bütünlüğünü sağlamayı amaçlamıştır.

Barış Pınarı Harekatı, daha önce düzenlenen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatı’nda olduğu gibi uluslararası hukuk temelinde BM sözleşmesinin 51’inci maddesinde yer alan “Meşru Müdafaa Hakkı” çerçevesinde, Suriye’nin toprak bütünlüğüne saygılı olarak icra edilmiştir (Polat, 2020: 77).

Fırat’ın batısını sınır hattı boyunca kontrol eden Türkiye, bu harekâtla Fırat’ın doğusunu da iki ana parçaya bölerek ve PYD/YPG’yi 30 km ileriye iterek kendisine karşı gelebilecek tehditleri en aza indirmeye imkanını elde etmiştir. Ayrıca Fırat’ın doğusunda Tel Abyad ile Resulayn arası bölgeyi kontrol etmesiyle bölgeye yönelik askeri manevra kabiliyetini arttıran Türkiye, PYD/YPG’nin Suriye’nin kuzeyinde oluşturmak istediği yapılanma sürecine de engel olmuştur (Yeşiltaş, 27 Ekim 2019).

Barış Pınarı Harekatı ile Türkiye, sınırlarına yönelik her türlü tehdit ve tehlikelere karşı kararlı bir politika yürütmüştür. TSK'nın ortaya koyduğu etkin mücadele ve askeri caydırıcılığı sayesinde ise YPG/PYD'ye destek veren küresel güçlere karşı diplomatik mücadele sürecini de yeni bir aşamaya taşımıştır (Demir, 2020: 39-40)

Harekatın başlamasıyla birlikte Türkiye'ye yönelik ABD, AB ve NATO tarafından tepkiler gelmiştir. Özellikle de Batı basınında Türkiye hakkında 5 temel unsur ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki Türkiye'nin Suriye topraklarını istila ettiği, sivilleri öldürdüğü ve burada yaşayan bölge halkını göçe zorladığı olmuştur. Ayrıca Türkiye bu harekatla Kürtleri hedef aldığı ve bu bölgede yaşayan halkı bombaladığı haberleri yayınlamıştır. Diğer unsurlar ise sırasıyla Türkiye'nin IŞİD'e alan açtığı, bölgede yaşayan sivil Hristiyanları hedef aldığı, ABD'nin harekatla ilgili Türkiye'ye karşı yaptırım uygulayıp uygulamayacağı ve son olarak Barış Pınarı Harekatı'na yönelik kınama haberleri olmuştur (Erol, 2019: 9).

Barış Pınarı Harekatı'nın Türkiye açısından birçok etkileri ve sonuçları olmuştur. Bunlar;

- Coğrafi ve bölgesel açıdan incelendiğinde Türkiye düzenlemiş olduğu bu harekatla ve hareket süresince başlatmış olduğu diplomatik girişimler ile sınırlarının güneyinde olası bir Kürt devleti kurulmasına engel olmuştur. Ayrıca Fırat'ın doğusunda PYD/YPG tarafından oluşturulmak istenen terör koridoru da yok edilmiştir. ABD destekli PYD/YPG, Türkiye'nin düzenlemiş olduğu harekatlarla alan kaybetmiş ve ABD, Suriye'nin kuzeyinde bulunan askeri varlığını çekerek bu bölgeyi Rusya'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Rusya ise ABD'nin Suriye'nin kuzeyinden çekilmesiyle birlikte bu bölgede saha devriyesine başlamıştır. Türkiye, Rusya ile 22 Ekim 2019 tarihinde Soçi Mutabakatı ile uzlaşmaya varmış ve bu mutabakat ile PYD/YPG askeri ve siyasi açıdan büyük kayıplar verdirmiştir. Türkiye'nin bu son harekâtı ile PYD/YPG terör örgütü, kontrol ettiği alanları kaybetmeye devam etmiş ve kendisine destek veren ABD gibi ülkelere güven kaybı yaşamasına neden olmuştur (Demir, 2020:36-37).
- Stratejik açıdan ele ele alındığında Türkiye bu harekâtla yalnızca sınır güvenliğini sağlamakla kalmamış bölgede çıkarları gereği hedefleri olan ABD, İsrail, Rusya, İran ve Batı ülkelerinin de planlarını bozmuştur. Çünkü ABD ve İsrail'in, İran sınırından Akdeniz'e kadar uzanan ve Türkiye sınırlarını kapsayacak bir şekilde

Suriye'nin kuzeyinde bir terör devleti kurma hayali bulunmaktadır. Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı boyunca hem askeri hem de diplomasi alanında attığı kararlı adımlar, ABD ve Rusya gibi küresel güçlerin Türkiye ile mutabakata yanaşmasına neden olmuştur. Böylece Suriye krizinin çözümünde bölgedeki rolü ve etkinliği artmıştır (Demir, 2020: 37-38).

- Güvenlik ve Savunma açısından incelendiğinde 2015 yılından itibaren Suriye'nin kuzeyinde yapılan PYD/YPG'li teröristler yurt içinde Suruç, Akçakale, Ceylanpınar ve Nusaybin gibi yerleşim yerlerinde sivil ve askeri unsurları hedef alan terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda Barış Pınarı Harekâtı Türkiye'nin Şanlıurfa ve Mardin gibi şehirlerin güvenliğinin sağlanması için gerekli bir operasyon olmuştur. Aynı zamanda bu harekât ile TSK, bir yandan IŞİD bir yandan PYD/YPG/PKK gibi terör örgütlerine karşı sahada kararlı bir mücadele veren ve başarı sağlayan bir ordu olduğunu bir kez daha göstermiştir (Demir, 2020: 38-39).
- Askeri açıdan incelendiğinde; bu operasyon Türkiye'nin askeri kabiliyeti ve gücünü bölgede göstermesi açısından önemli kazançlar sağlamıştır. Türkiye'nin Suriye'de İdlip, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları'nı düzenlerken, bir yandan da Irak'ın kuzeyinde PKK terör örgütüne yönelik operasyonlar düzenlemesi, birden çok unsura karşı mücadele edebilme bakımından TSK'nın gücünü ortaya koymuştur (Demir, 2020: 39).
- Diplomatik açıdan incelendiğinde; harekatın yapıldığı süreçte ABD'nin Suriye'nin kuzeyinde PYD/YPG yapılanmasına destek verdiği ve Türkiye'nin tepkilerine karşı verilen sözleri tutmama ve oyalama politikası güttüğü görülmüştür. Türkiye buna rağmen NATO ile ortaklık ve ABD ile de Fırat'ın doğusunda işbirliği yapmak istemiştir. Türkiye bütün bu iyi niyetli girişimlerine karşı istediği sonucu alamaması üzerine bu harekatı gerçekleştirmiş, bu dönemde pragmatik ve akılcı bir diplomatik süreç başlatmıştır. Ayrıca bölgede bir diğer küresel güç olan Rusya ile iyi ilişkiler kurularak Moskova yönetiminin bu harekata karşı olmaması ve hatta Türkiye'ye destek vermesi sağlanmıştır. ABD ve Rusya ile kurulan diplomatik ilişkiler ile Barış Pınarı Harekâtı'nın hızlı bir şekilde ilerlemesi sağlanmış, ayrıca ABD ile 17 Ekim 2019'da Ankara Mutabakatı, Rusya ile 22 Ekim 2019'da Soçi Mutabakatı'nın imzalanmasına zemin hazırlanmıştır. ABD ve Rusya ile imzalanan bu iki mutabakat vasıtasıyla Türkiye, Barış Pınarı Harekâtı ile bölgede elde etmiş olduğu kazanımların iki

küresel güç tarafından tanınmasını sağlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin güney sınırlarında yuvalanan PYD/YPG terör örgütünün Türkiye'nin sınırlarından uzaklaştırılması da diplomatik sürecin karşılığı olarak ortaya çıkmıştır (Demir, 2020: 40-41).

➤ Demografik ve Sosyolojik açıdan incelendiğinde; Suriye'de iç savaşın başlamasıyla beraber IŞİD ve PYD/YPG gibi terör örgütlerinin bölgede başta Arap olmak üzere Türkmen ve Kürt nüfusu göçe zorlayarak bölgenin demografik yapısını değiştirmek istediği görülmüştür. 2011'den 2019'a kadar olan süreçte bölgede yaşayan yaklaşık 4 milyona yakın Suriyeli mülteci IŞİD ve PYD/YPG gibi terör örgütlerinin baskı ve zulmünden kaçarak Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. Türkiye ise Suriyeli mültecilerin evlerine geri dönmelerini sağlamak ve onlar için Suriye'de güvenli bir bölge tesis etmek için Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatı'nı gerçekleştirerek yaklaşık 400.000'e yakın Suriyeli mülteciyi, oluşturmuş olduğu güvenli bölgelere yerleştirmiştir. Barış Pınarı Harekatı ile güvenli bölge genişletilmek istenmiş ve en az 300-400 bin Suriyeli mültecinin daha evlerine geri dönmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu hareket ile Suriye'den gelebilecek olası yeni bir göç dalgasının Suriye topraklarında oluşturulan güvenli bölgelerde karşılanacak olması bu hareketin önemini ortaya koymuştur (Demir, 2020: 41-42).

➤ İnsani ve Psikolojik açıdan incelendiğinde; Türkiye bu hareketle Telabyad ve Resulayn bölgelerinde PYD/YPG terör örgütünün baskı ve zulmüne maruz kalan yöre halkının can, mal ve namus güvenliğini tesis etmiştir. Bölgede terör örgütleri tarafından çocuklarının zorla silah altına alındığını ve kendilerinden baskı yolu ile para toplandığını ifade eden yöre halkı, Türk Ordusunun bölgeye gelmesinden memnuniyet ve mutluluk duyduklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca TSK'nın kendi iradesiyle hareket kararı alması Türkiye'nin sağlam ve kendine güvenen bir ülke olduğunu göstermiştir (Demir, 2020: 42).

Sonuç olarak Barış Pınarı Harekatı ile Türkiye, kendisine yönelen tehditlere karşı, PYD/YPG ve IŞİD gibi terör örgütlerine karşı müsamaha göstermeyeceğini ve bu kapsamda kararlılığını uluslararası arenada askeri ve diplomatik açıdan açıkça ifade etmiştir. Harekatın beklenenden daha kısa sürede gerçekleşmesi TSK'nın imkan ve kabiliyetini ortaya koymuş, diplomatik kazanımlarla da Türkiye'nin bölgede etkin bir güç olduğunu bir kez daha göstermiştir. Küresel güçlerin, terör örgütlerini kullanarak bölgesel oyunlar kurma ve coğrafyayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanma planları, Türkiye'nin

sahada ve masada önemli kazanımlar elde etmesiyle bir sonuca ulaşamamıştır (Demir, 2020: 43).

6.9. HAREKATLARIN ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

2010 Yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı ayaklanmaları birçok Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesine yayılmış ve bu süreçten Suriye de nasibini almıştır. Esad rejimi ve muhalifler arasında çıkan çatışmalar, zamanla genişleyerek Suriye'de iç savaş halini almıştır. Suriye'deki iç savaş ortamı merkezi otoritenin zayıflamasına neden olmuş ve bu durum birçok terörist grubun bölgede faaliyet göstermesine ortam hazırlamıştır. IŞİD ve PYD/YPG gibi örgütler bu ortamı fırsat bilerek bölgede idari yapılanma yoluna gitmişlerdir. Suriye'de birçok bölgeyi kontrol etmeye başlayan IŞİD, burada hilafetini ilan etmiş ve birçok terör saldırısı gerçekleştirmiştir. PYD/YPG ise Suriye'de Afrin, Kobani ve Haseke gibi bölgelerde hakimiyeti sağlayarak, özerkliğini ilan etmiştir. Suriye'de yaşanan bu istikrarsız ortamdan en çok etkilenen devletlerden biri de 911 km'lik sınır komşusu Türkiye olmuştur. Türkiye bu süreçte birçok silahlı saldırıya uğramış ve bu durum Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye, kendisine karşı oluşan riskleri ortadan kaldırmak için BM Antlaşması'nın 51.Maddesi gereği meşru müdafaa hakkını kullanmak istemiştir (Küçük, 2020: 54-55).

Yukarıda detaylıca değinildiği üzere, Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak için çeşitli boyutlarda ve sürelerde sınır ötesi operasyonlara başvurmuştur. Her bir askeri operasyonun uluslararası hukuk açısından detaylı incelemesi yapılabilir; Türkiye'nin ilgili operasyonlardaki "hukuksal niyeti" tartışılabilir. Ancak Türkiye'nin gerçekleştirdiği tüm operasyonların temel hukuki motivasyonunun, BM Şartının 51. Maddesinde kodifiye edildiği şekilde, meşru savunma hakkının kullanımı olduğu ortadadır. Bu açıdan, BM Şartında vücut bulan ilgili hakkın detaylandırılması ve Türkiye'nin operasyonları ile ilişkilendirilmesi uygun olacaktır.

51.Maddeye göre bir devletin meşru müdafaa hakkına sahip olabilmesi ve kuvvet kullanma ilkesini harekete geçirebilmesi için bir takım şartları yerine getirmesi gereklidir. Bu şartlar arasında öncelikli durum silahlı bir saldırının mevcudiyeti ve gerçekleştirilen eylemin en kısa süre içerisinde BM Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesidir. Ayrıca bu şartlar dışında 51.Maddenin geçerliliğini koruyabilmesi için belirleyici olan diğer şartlar; eylemin

gerekliliği, aciliyeti ve orantılılığıdır. 2011’den beri Suriye’de devam eden iç çatışma ortamı sınır komşusu Türkiye’nin birçok saldırıya maruz kalmasına, hatta birçok vatandaşının hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Fakat bu saldırıların direkt Suriye rejimi tarafından değil de bölgede faaliyet gösteren devlet dışı silahlı aktörler tarafından gerçekleştirilmesi, geleneksel görüşü savunanlara göre silahlı saldırı şartını yerine getirmemektedir (Acet İnce, 2020: 81-82).

11 Eylül 2001’de ABD’ye yönelik gerçekleştirilen saldırılar sonrası BM Güvenlik Konseyi’nde alınan 1368 ve 1373 sayılı kararlarda, silahlı saldırının tanımı genişlemiş ve devlet dışı silahlı aktörlerin de gerçekleştirmiş olduğu saldırılar bu kapsamda değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Suriye’de IŞİD ve PYD/YPG gibi örgütlerin saldırılarına maruz kalan Türkiye’nin meşru müdafaa hakkını kullanması bu kapsamda değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatları’nda meşru müdafaa hakkını kullandığını BM, NATO ve uluslararası kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu durum Türkiye’nin 51. Madde kapsamında değerlendirilen “Gerçekleştirilen eylemin en kısa süre içerisinde BM Güvenlik Konseyi’ne bildirilmesi” şartını yerine getirdiğini göstermiştir. Bunlar dışında Türkiye’nin yaşadığı terör saldırıları ve bu saldırılar sonrası yaşanan maddi-manevi zararlar “Gerekliklik ve Aciliyet Şartını”, gerçekleştirmiş olduğu hareketlerle sivillere ve sivil yerleşim alanlarına önem göstermesi, bölgede bulunma amacının terörü temizlemek ve bu bölgeye sivilleri yerleştirmek olması “Orantılılık Şartını” yerine getirdiğinin göstergesi olmuştur. Türkiye gerçekleştirdiği bu hareketlerle uluslararası hukuka uygun davrandığını ve saygılı olduğunu kanıtlamıştır. (Acet İnce, 2020: 81-82).

SONUÇ

1998 Adana Mutabakatının imzalanmasına kadar genel olarak Hatay meselesi, su sorunu ve terör konuları ile gündeme gelen Türkiye-Suriye ilişkileri, iki devlet arası imzalanan bu antlaşma ile yeni bir döneme girmiştir. Adana Mutabakatı sonrası Türkiye ve Suriye arasında bir güven ortamı oluşmuş ve bu ilişkiler 2000 yılında Suriye’de Beşar Esad döneminin başlaması ve 2002 yılında Türkiye’de seçimler sonrası Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (Ak Parti) iktidara gelmesi ile farklı bir boyuta ulaşmıştır. Siyasi, ekonomik ve askeri alanda gelişen Türkiye-Suriye ilişkileri 2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı ayaklanmasına kadar başarılı bir şekilde devam etmiştir.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde ortaya çıkan ve “Arap Baharı” olarak adlandırılan bu halk hareketi, yıllardır güç kaybetmeyen iktidarların sonunu getirmiş ya da gücünü zayıflatmıştır. Nitekim 2010 yılında Orta Doğu’da halkların demokrasi taleplerine yönelik başlatmış olduğu halk ayaklanmaları bazı ülkelerde iktidarların, bazı ülkelerde ise rejimlerin değişmesine neden olmuştur. İlk kıvılcım Tunus’ta başlayarak zamanla Mısır, Yemen, Libya ve Bahreyn gibi ülkelere sıçramıştır. Arap Baharı sürecinin en uzun ve en sancılı dönemi ise Suriye’de yaşanmıştır.

Suriye’de Mart 2011’de Esad iktidarına karşı başlayan gösteriler “Arap Baharı”nın da etkisiyle rejim tarafından sert karşılık görmüş, hükümetin halkın taleplerine karşılık askeri yöntemlere başvurması ise ülkeyi kısa süre içerisinde kaosa sürükleyecek bir dönemi başlatmıştır. Suriye halkının reform ve demokratik taleplerine baskı ve şiddet yolu ile cevap veren Esad rejimi, başta Türkiye olmak üzere uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmiştir. Türkiye ilk zamanlar Suriye ile olan olumlu ilişkilerin zarar görmemesine adına Esad yönetimine karşı söylemlerine dikkat etmiş, sert açıklamalardan kaçınmıştır. Arap Baharı sürecinin yaşandığı ilk günden beri Esad rejiminin devamından yana tavır alan Türkiye, Suriye yönetime karşı reformların hayata geçirilmesi konusunda sürekli çağrıda bulunmuştur. Fakat Türkiye’nin bu çağrılarına rağmen Suriye tarafı isteksiz davranmış ve bu konuda somut adımlar atmaktan kaçınmıştır. Türkiye’nin reform taleplerini göz ardı eden Esad rejimi, aksine halkına karşı uygulamış olduğu baskı ve şiddet ortamını her geçen gün arttırmış, bu durum ise birçok sivil vatandaşın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olmuştur. Suriye’de sivil ölümlerin artmasına üzerine Suriye konusunda politika değişikliğe giden Türkiye, Esad yönetimine karşı desteğini kesmiş ve muhalif grupları destekleme kararı almıştır.

Türkiye'nin, Suriye'deki muhalifleri destekleme kararı alması sonrası ilişkiler bir başka boyuta ulaşmış ve her iki taraf da birbirine karşı ağır suçlayıcı ifadelerde bulunmuştur. Bu süreçte Türkiye'nin, Esad rejimine karşı izlemiş olduğu politika başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerden de destek bulmasına karşın uluslararası toplumun Esad rejimine karşı müdahalede isteksiz davranması, Türkiye'nin bu konuda yalnız kalmasına neden olmuştur. Ayrıca Esad güçleri ile muhalif gruplar arasında devam eden çatışmaların Türkiye'nin sınırına kadar yaklaşması Türkiye'nin zaman zaman sınır ihlalleri ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

Suriye'de iç savaş ortamının uzaması, Suriye'de merkezi otoritenin zayıflamasına ve devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suriye'deki otorite boşluğundan yararlanan PYD/YPG ve IŞİD gibi silahlı aktörler bölgede kısa süre içinde geniş bir hareket alanı bulmuştur. Suriye'nin kuzeyinde etkin olan PYD/YPG ve IŞİD gibi örgütler Türkiye için tehdit ve güvenlik riski oluşturmuştur. PYD/YPG ve IŞİD gibi örgütlerin Türkiye'nin sınır illerini hedef alması ve silahlı saldırıda bulunması Türkiye'nin sınır ötesi önlemler almasına neden olmuştur. Bu kapsamda Türkiye, BM sözleşmesinin 51. Maddesinden kaynaklanan haklarını kullandığını belirterek 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı Harekatı'nı başlatmıştır. Bu harekatla bölgede IŞİD tehdidi yok edilmiş aynı zamanda da YPG/PYD'nin kuzeyden ilerleyişi durdurulmuştur. Fakat bu durum Suriye'de devam eden iç savaş ortamına olumlu bir katkı sağlamadığı gibi, Türkiye'ye karşı güvenlik riskini de ortadan kaldırmamıştır.

Esad rejiminin bölgede PYD/YPG ile iş birliği yaparak Suriye'nin kuzeyinde yapılanmasına müsaade etmesi, PYD/YPG'nin Afrin, Kobani ve Cezire'de kantonları birleştirip bölgede federasyon ilan etmesi, ABD'nin IŞİD ile mücadele kapsamında PYD/YPG'ye karşı silah yardımı yapması, Türkiye'nin bir sonraki harekât olan Zeytin Dalı Harekatı'nı başlatmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin uzun yıllar PKK terör örgütü ile mücadelesi göz önüne alındığında PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG'nin Suriye'nin kuzeyinde yapılanması ve PKK tarafından da silah ve militan desteği alması Türkiye'yi endişelendirmiştir. Bu kapsamda Türkiye, PYD/YPG tarafından Afrin'de oluşturulmak istenen devlet yapılanmasını ortadan kaldırmayı ve bölge halkını IŞİD, PYD/YPG gibi örgütlerin baskı ve zulmünden kurtarmayı amaçlayarak PYD'nin Afrin kantonuna yönelik Zeytin Dalı Harekatı'nı başlatmıştır. Türkiye bu harekat ile Ortadoğu ve Arap dünyasıyla bağlarını koruyup, dikkate alınması gereken bir aktör olduğunu hatırlatmıştır. Ayrıca uluslararası kamuoyuna da bölgedeki olaylara karşı aktif müdahalede bulunacağını sinyali vermiştir.

Türkiye, bölgeye yönelik gerçekleştirmiş olduğu bu askeri hareketlerle, PYD/YPG yapılanmasının PKK terör örgütü ile organik bağı olduğunu ortaya koymasına rağmen bu konuda uluslararası kamuoyunu ikna edememiştir. Türkiye haklı olarak güney sınırlarında maruz kaldığı PYD/YPG tehdidini engellemek için özellikle de bu örgüte destek veren ülkelere karşı yoğun bir diplomasi yürütmüş fakat istediği sonucu elde edememiştir. Bu durum ise Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtını başlatmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtı ile sınırlarına yönelik her türlü tehdit ve tehlikelere karşı kararlı bir politika yürütmüştür. Bu üç harekât ile bölgede siyasi varlığını hissettiren Türkiye, Suriye konusunda söz sahibi olacağını göstermiştir. Ayrıca, kendisine yönelen tehditlere ve bölgede PYD/YPG ve IŞİD gibi terör örgütlerine karşı da müsamaha göstermeyeceğini bir kez daha ifade etme fırsatını bulmuştur.

Türkiye bu harekâtlar ile bölgede güvenliği sağlamayı ve bölgede istikrarın devamını sağlayarak kendi sınırlarına gelebilecek büyük bir göç dalgasını durdurmayı amaçlamıştır. Nitekim Suriye'de yaşanan iç çatışma ortamı Türkiye'nin sınırlarındaki sığınmacı sayısının her geçen gün artmasına neden olmuştur. Türkiye bu süreçte açık kapı politikası uygulayarak binlerce Suriyeli vatandaşı sınırlarında kabul etmiştir. Suriye'deki çatışmaların her geçen gün artması, Türkiye'ye karşı göç hareketlerinin de ciddi bir artış göstermesine sebep olmuştur. Bu durumdan Türkiye ekonomisi olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca Suriye'deki iç savaş ile birlikte Türkiye'nin bölge ülkeleri ile olan ticari ilişkileri de zarar görmüştür.

Suriye'nin kuzeyine yönelik gerçekleştirilen bu harekâtlar ile Türkiye kendisine karşı risk ve tehditleri azaltmış olsa da bölgede yaşanan belirsizliğin uzun bir süre devam edeceği gözden kaçmamaktadır. Suriye'deki belirsizlik durumunu devam ettiği sürece, Türkiye'nin sınır güvenliğinin artık eskisi gibi olamayacağı gibi bölgede de barış ve istikrarın uzun bir süre mümkün olmadığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AA (23.03.2014) “ *Türk F-16’ları Suriye Uçağını Vurdu.*” 05.03.2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turk-f-16lari-suriye-ucagini-vurdu/172567> erişildi.
- AA (02.12.2017) “ *SDG’nin Kaçan Sözcüsü Silo, ABD-PYD/PKK İlişkilerini Anlattı* ” 29.04.2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sdgnin-kacan-sozcusu-silo-abd-pyd-pkk-iliskilerini-anlatti/987777> erişildi.
- Abuhasan M. (2013). *Arap Baharı Sonrası Suriye’de Yaşanan Gelişmeler ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri*. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı
- Acar N. (03.01.2019) “ *BAE- Suudi Ekseni Suriye’de Neyi Hedefliyor* ” 04.04.2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/bae-suudi-ekseni-suriyede-neyi-hedefliyor/1355052> erişildi.
- Acet İnce G.S. *Uluslararası Hukuk Bağlamında Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatları*. Malatya Turgut Özal Üniversitesi. İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 1(1), 65-92.
- Acun C, Salaymeh B. (2018) “ *Suriye Krizinde Yeni Safha İDLİB* ” 11.07.2020 tarihinde https://www.setav.org/analiz-suriye-krizinde-yeni-safha-idlib/a255_gorsel/ erişildi.
- Acun C. Ve diğerleri “ *El-Kaide’den HTŞ’ye: Nusra Cephesi* ” 10.05.2020 tarihinde <https://setav.org/assets/uploads/2017/10/NusraCephesi.pdf> erişildi.
- Aghayev E. ve Katman F. (2012) “ *Historical Background and the Present State of the Russian-Syrian Relations*” 26.03.2020 tarihinde http://www.erjournal.ru/journals_n/1354741741.pdf adresinden erişildi.
- Akdoğan İ. (2012) “ *Arap Baharı’nın İran-Suudi Arabistan İlişkileri Üzerindeki Etkisi* ” 03.04.2020 tarihinde https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/20_akdogan_2012.pdf erişildi.
- Akkan,İ. (2016). *Arap Baharı Sonrası Suriye ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye-Suriye İlişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy E. (2016). *DAİŞ ve Suriye İç Savaşında DAİŞ'in Rolü*. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Cilt:2, Sayı:2.

Alemdar H. “Suriye Muhalefетinin Analizi” 09.04.2020 tarihinde https://www.academia.edu/19891596/Suriye_Muhalefетinin_Analizi erişildi.

Aljazeera Turk, (06.01.2014) “ *Türkiye ve Suriye İlişkilerinde İnişler ve Çıkışlar* ” 22.04.2021 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar> erişildi.

Aljazeera Turk, (21.01.2014) “ *Suriye'nin Tarafları: 2 Blok, 12 Ülke* ” 29.03.2020 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/suriyenin-taraflari-2-blok-12-ulke> erişildi.

Aljazeera, (11.10.2012) “ *F-16' lar Suriye Uçağını İndirdi.*” 09.02.2020 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/f-16lar-suriye-ucagini-indirdi> erişildi.

Altundöğер N. ; Yılmaz E. (2016) “ *İç Savaştan Bölgesel İktidarsızlığa; Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası* ” Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2016, C.21,S.1,s.289-301.

Artunç Ö. (14.08.2017) “ *Türkiye'deki IŞİD Tehdidi: Örgüt Yeni Yollar mı Deniyor?* ” 25.06.2020 tarihinde <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyedeki-i%C5%9Fid-tehdidi-%C3%B6rg%C3%BCt-yeni-yollar-m%C4%B1-deniyor/a-40089186> erişildi.

Ateşli O. (23.06.2012) “ *Türk Jeti Nasıl Düşürüldü?* ” 10.02.2020 tarihinde <https://www.haber7.com/yazarlar/osman-atesli/894731-turk-jeti-nasil-dusuruldu> erişildi.

Atlioğlu Y. (2004, 26 Aralık) Wordpress. 08 Aralık 2019 tarihinde <https://yasinatlioglu.wordpress.com/2004/12/26/turkiye-suriye-iliskilerinde-yeni-bir-donem/> adresinden alındı.

Bayraktar B. (2019). *Suriye İç Savaşı ve Zeytin Dalı (Afrin) Harekatı*. Bilge Strateji, 11 (20) , 51-66.

- Bayraktar Ü. (2015). *Arap Baharı Sonrası Ortadoğu'daki Statüko Karşısı Yapılanmaların Türkiye'nin Güvenlik Stratejilerine Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi) İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İzmir.
- Bayraktar Y. (2018). *Türkiye-Suriye İlişkileri (1998-2001)*. (Yüksek Lisans Tezi) Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler.
- BBC NEWS (03.02.2020) “ *İdlib'te Hangi Örgütler Var?* ” 30.12.2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51355880> erişildi.
- BBC News (12.05.2013) “ *Reyhanlı: Suriye Suçlamaları Reddetti.*” 26.02.2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130512_reyhanli_2 erişildi.
- BBC NEWS (30.01.2015) “ *Syria Crisis :Where key Countries Stand* ” 03.04.2020 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-23849587> erişildi.
- BBC, (30.01.2018). “ *Özgür Suriye Ordusu Nedir: 2011'den 2018'e Örgütün Yaşadığı Dönüşüm*” 22.04.2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42862756> erişildi.
- Besen Y. (2019). *Arap Baharının Türkiye- Suriye İlişkilerine Etkileri* Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Batman.
- Bostan Y. (23.06.2012) “ *Suriye Türk Jetini Vurdu.*” 09.02.2020 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/06/23/suriye-turk-jetini-vurdu> erişildi.
- Bozkurt K. (2018). *Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Yansımaları*. Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi 1(1), 57-70.
- Canyurt D. (2018). *Esad Rejimi Neden Yıkılmadı : Temel Dinamikleri ve Stratejileri*. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2018, Sayı: 1
- Canyurt D. (2018). *Kazanani Olmayan Savaş “ Suriye İç Savaşı” : Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi 14(4),1103-1120.

- Cavlak C. (29.01.2018) “ *Türkiye’nin Suriye Sorunu ve İç Savaşın Türkiye’ye Etkisi* ” 24.06.2020 tarihinde <http://www.tuicakademi.org/turkiyenin-suriye-sorunu-ve-ic-savasin-turkiye-ye-etkisi/> erişildi.
- Cebul M. (11.10.2019) “ “*Barış Baharı*” *Harekatı ve Suriye’deki ABD Stratejisi* ” 03.08.2021 tarihinde <https://www.fpri.org/article/2019/10/operation-peace-spring-and-u-s-strategy-in-syria/> erişildi.
- CNN (31.05.2011) “ *Suriyeli Muhalifler Antalya’da Buluşuyor* ” 09 Ocak 2020 tarihinde <https://www.cnnturk.com/2011/dunya/05/31/suriyeli.muhalifler.antalyada.bulusuyor/618464.0/index.html> erişildi.
- Cumhuriyet (31.05.2011) “ *Antalya’da Suriye İçin Değişim Konferansı*” 22.01.2020 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/253806/Antalya_da_Degisim_i_cin_Suriye_Konferansi_.html erişildi.
- Cumhuriyet, (11.05.2013) “ *Reyhanlı Saldırısı İçin Vahim İddialar* ” 26.02.2020 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/274009/Reyhanli_saldirisi_icin_vahim_iddialar.html erişildi.
- Çağlar M.Turan, (2014). *2011 Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri ve Suriye-Türkiye Krizi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı.
- Çakır F. (11.07.2016) “ *Terör Örgütü IŞİD’in Türkiye’ye Yönelik Gerçekleştirdiği Saldırıları*” 26.06.2020 tarihinde <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1264903-teror-orgutu-isidin-turkiye-ye-yonelik-gerceklestirdigi-saldirilar> erişildi.
- Çelikkol, O. (2015). *İçimizdeki Komşu Suriye*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Çerkeşli M.Talha, (2016). *2000 Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri ve Arap Baharı*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çimen M. (2016). *Milli Güvenlik Stratejisi Açısından Hafız Esad Dönemi Türkiye- Suriye ilişkileri (1970-2000)*. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Dağlı T. (28.08.2018) “ *Suriye Krizinde Hangi Ülke Nerede Duruyor ?* ” 29.03.2020 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/aktuel/2013/08/28/suriye-krizinde-hangi-ulke-nerede-duruyor> erişildi.

- Demir E. (2020). *Barış Pınarı Harekatı'nın Türkiye Açısından Önemi ve Sonuçları*. Diplomatik Gözlem Dergisi, s.96, Ocak 2020, Ankara, ss.36-42.
- Demir S. (2018). Türkiye'nin Sınır Güvenliğinin Terörle Mücadeleye Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Güvenlik Çalışmaları Bilim Dalı, İstanbul.
- Demirel G. (2016). *Uluslararası Aktörlerin Suriye Politikası*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) İhtisas Atölyesi: Öğrenci Makaleleri Derlemesi, Ankara.
- Deniz T. *Suriye'nin Durumu, ABD-Rusya ve Türkiye'nin Tutumu* Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:27, Ocak -2013, S.314-332.
- Duman B. (2011). *Arap Baharı'nın Irak'a Yansıması ve Irak'ın Olaylara Yaklaşımı*. Ortadoğu Analiz, Cilt 3, Sayı:36.
- Duran H. (2011). *Adana Protokolü Sonrası Türkiye-Suriye İlişkileri*. Ortadoğu Yıllığı, s.504-518.
- Hürriyet DAILY NEWS (21.01.2018). “Türkiye'nin Zeytin Dalı Harekatı “10 bin Kilometrelik Afrin'i Kontrol Altına Almayı Hedefliyor””, 03.08.2021 tarihinde <https://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-operation-olive-branch-aims-to-bring-10-000-km2-of-afrin-under-control-126058> adresinden erişildi.
- Dündar L.(2016). *Türkiye- Suriye İlişkilerindeki Dönüşümün Haber Diline Etkisi*. Akademik Bakış 209, Cilt 9, Sayı 18.
- Daily Sabah (21.04.2020) “Astana Garantörü Türkiye, Rusya ve İran, Suriye Konusunu Telekonferans Yoluyla Görüşecek” 03.08.2021 tarihinde <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/astana-guarantors-turkey-russia-and-iran-to-discuss-syria-via-teleconference> erişildi.
- DW (16.09.2013) “Suriye Helikopteri Düşürüldü” 02.03.2020 tarihinde <https://www.dw.com/tr/suriye-helikopteri-d%C3%BC%C5%9F%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC/a-17092186-0> erişildi.

- DW, (23.02.2018) “ *Suriye’deki Yabancı Ülkeler Ne İstiyor ?* ” 04.04.2020 tarihinde <https://www.dw.com/tr/suriyedeki-yabanc%C4%B1-%C3%BClkeler-ne-istiyor/a-42704309> erişildi.
- Efegil E. (2013). *Suudi Arabistan’ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler*. Ortadoğu Analiz, 5(53),104-113.
- El Sarraj A. ve Taşgın C. (2015) “ *Arap Baharı ve Suriye İç Çatışması*” İstanbul Fikir Enstitüsü Yayınları, 21.03.2020 tarihinde <http://ife.org.tr/arap-bahari-ve-suriye-ic-catismasi/> erişildi.
- Erdoğan Ş, ve Deligöz E. (Mayıs 2015). *Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği*. Savunma Bilimleri Dergisi. 2016 Cilt:14, Sayı:1, s.5-37.
- Ermağan İ. ve Gümüş B. (2014). *Katar Dış Politikası ve Arap Baharı*. Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2014, Cilt: 12, Sayı: 2.
- Eroğlu Y. (2019). *Irak, Suriye ve Türkiye Arasında Yaşanan Su Sorununun Hukuksal Çerçevesi*. Katip Çelebi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Erol M. (2019) . *Batı Basınında Barış Pınarı Harekatı*. SETA Analiz, Sayı: 297.
- Erşen E. “ *Rusya’nın Arap Baharı Politikası*” 26.03.2020 tarihinde https://www.academia.edu/6442804/Rusyan%C4%B1n_Arap_Bahar%C4%B1_Politikas%C4%B1 erişildi.
- Eskioğlu R, (2019). *Arap Baharına Kadar Türkiye- Suriye ilişkileri*. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 16, Sayı 1, ss 70-80.
- Evrensel (02.08.2018) “*Suriye deki Cihatçılar Ulusal Kurtuluş Cephesini Kurdu*” 30.12.2020 tarihinde <https://www.evrensel.net/haber/358410/suriyedeki-cihatcilar-ulusal-kurtulus-cephesini-kurdu> erişildi.
- Evrensel (02.08.2018) “*Suriye deki Cihatçılar Ulusal Kurtuluş Cephesini Kurdu*” 30.12.2020 tarihinde <https://www.evrensel.net/haber/358410/suriyedeki-cihatcilar-ulusal-kurtulus-cephesini-kurdu> erişildi.
- Evrensel, (30.11.2011) “ *Türkiye, Suriye’ye yaptırımları açıkladı* ” 12.01.2020 tarihinde <https://www.evrensel.net/haber/18470/turkiye-suriye-ye-yaptirimlari-acikladi> erişildi.

- Gök N. (2019). *Suriye Krizinin Türkiye'ye Yansımaları (2011-2017)*. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 2019, Sayı: 8
- Göksun Y. (2016) “ *Suriye Krizi Bağlamında Hizbullah'ın Medya Stratejisi* ” 08.06.2020 tarihinde https://setav.org/assets/uploads/2016/09/20160927125405_hizbullahin-medya-stratejileri-pdf.pdf erişildi.
- Gözen R. (2011). *Türkiye ve Arap Baharı : Değişimi Açıklamak ve Anlamak*. Adam Akademi 2011/2 : 1-25.
- Gürbüz K. (2015). *Hatay, Su ve Terör Sorunları Ekseninde Türkiye-Suriye İlişleri*. (Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Bilim Dalı.
- Habertürk, (17.09.2009) “ *Türkiye-Suriye Arasında Vize Kalktı* ” 08 Aralık 2019 tarihinde <https://www.haberturk.com/gundem/haber/173286-turkiye-suriye-arasinda-vize-kalkti> adresinden alındı.
- Hürriyet, (01.04.2012) “ *Suriye Rejiminden İstanbul'daki Zirveye Sert Tepki*” 29.01.2020 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriye-rejiminden-istanbuldaki-zirveye-sert-tepki-20250772> erişildi.
- İHA, (11.10.2012) “ *Suriye Uçağı Böyle İndirildi* ” 09.02.2020 tarihinde <https://www.ih.com.tr/haber-suriye-ucagi-boyle-indirildi-246584/> erişildi.
- İnat K. (23.01.2019) “ *Rusya, Suriye'de Ne İstiyor?* ” 25.03.2020 tarihinde <https://www.setav.org/rusya-suriyede-ne-istiyor/> erişildi.
- İnce E. (2017). *Suriye'de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye*. Tarih ve Günce, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi s.261-280.
- İNTERNET HABER (13.09.2011) “ *Erdoğan'dan Esad'a Bırak Git Çağrısı* ” 11.01.2020 tarihinde <https://www.internethaber.com/erdogandan-esada-birak-git-cagrisi-371423h.htm> erişildi.
- İşyar Ö.G.(2018). *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası-Uluslararası Politikanın Çözümlememeyen Düğümü*. Bursa SAYDA Yayınları.
- İbas S. (2004). *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*. Ankara, Platin Yayınları.

- İyat B. (2018). *Suriye İç Savaşında Kürtler ve PYD Terör Örgütü*. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 2-10.
- Kaya E. ve Ünal B. (2014). *Suriye'nin Kuzeyindeki PYD Yapılanması ve Türkiye* . BİLGESAM Yayınları, s.277-293, İstanbul.
- Kaya R. *Harekatlar Ekseninde Türkiye'nin Suriye'de Terörle Mücadelesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2), 143-165.
- Kayabaşı Y. (2019). *Suriye İç Savaşı'nda Yerel Aktörlerin Rolü ve Türkiye'nin Suriye İhtilafına Yaklaşımı* (2011-2018). (Yüksek Lisans Tezi) Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programı, 2019 Ankara.
- Kazdal M. (30.11.2018b) “ *Hizbullah'ın Suriye Savaşı*” 08.06.2020 tarihinde https://insamer.com/tr/hizbullahin-suriye-savasi_1824.html erişildi.
- Kazdal, M. (2018a). *İran'ın Arap Baharı Sonrası Suriye Politikasını Anlamak*. Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi, Y.2018, C.1, S:1, s.1-15.
- Kerman İ, Efegil E. (2017). *Terör Örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi*. ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmalar Dergisi, 1(2),162-198.
- Kınalıtopuk Ö.T. (2014). *Türkiye-Suriye İlişkileri 2002-2014 Dönemi*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Kıbaroğlu M. (2011). *Arap Baharı ve Türkiye*. Adam Akademi 2011/2 : 26-36
- Korkmaz,S. (2015). *Türkiye-Suriye İlişkileri (1946-1960)*. (Doktora Tezi) Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı.
- Koşar O. (2017). *Suriye İç Savaşı'nda Türkiye'nin Kazanımları ve Kaybedimleri*. (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Köylü M. (2018). *Suriye'de, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekatı* . ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM-UHAD), Sayı 2011, s.70-86, 2018.

- Küçük F.(2020). *Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatının Uluslararası Hukuk Açısından Meşruluğu*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku (Milletlerarası Hukuk) Anabilim Dalı, Ankara.
- Küçükkeleş M. (2012) “*Arap Birliği’nin Suriye Politikası*” 13.01.2020 tarihinde http://file.setav.org/Files/Pdf/20121122111445_seta-arap_birliginin_suriye_politikasi.pdf erişildi. SETA ANALİZ, Sayı: 51.
- Lund A. (21.06.2016) “*Will Turkey Change its Syria Policy? Four Experts Answer* ” 30.03.2020 tarihinde <https://carnegie-mec.org/syriaincrisis/63865> erişildi.
- Mertek M. (16.04.2016) “*AB’nin Suriye Çıkması*” 01.04.2020 tarihinde <https://www.setav.org/abnin-suriye-cikmazi/> erişildi.
- Millisavunma.com (05.09.2016) “ *Fırat Kalkanı Harekatı*” 28.06.2020 tarihinde <http://www.millisavunma.com/firat-kalkani-harekatı/> adresinden erişildi.
- Milliyet (25.04.2011) “ *Aşırı Güç Kullanımından Kaçınılmalı* ” 08 Ocak 2020 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/dunya/asiri-guc-kullanimindan-kacinilmali-1381883> erişildi.
- Milliyet (29.03.2011) “ *Sözde Değil Özde Uygulamalı* ” 08 Ocak 2020 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/siyaset/sozde-degil-ozde-uygulamali-1370215> erişildi.
- Milliyet (15.08.2011) “ *Davutoğlu: Operasyonlar Derhal Durmalı, Yoksa Konuşulacak Birşey Kalmaz* ” 11 Ocak 2020 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/siyaset/davutoglu-operasyonlar-derhal-durmali-yoksa-konusulacak-birsey-kalmaz-1427150> erişildi.
- Milliyet (23.06.2011) “ *Kimseden Ders Alacak Değiliz* ” 25.04.2021 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/dunya/kimseden-ders-alacak-degiliz-1405672> erişildi.
- Milliyet (27.06.2011) “ *Esad Şikayet Etti, İran “Vururuz” Dedi* ” 25.04.2021 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/dunya/esad-sik-yet-etti-iran-vururuz-dedi-1407130> erişildi.
- Miş N, ve Özdemir Ö. *Suriye 2013* . Ortadoğu Yıllığı 2013, 205.
- Muslu F. (2018) “ *Suriye İç Savaşında Esed’in Rolü, Konumu ve Geleceği*” 26.03.2020 tarihinde https://setav.org/assets/uploads/2018/06/Analiz_236Esed.pdf erişildi.

- Okur M.A, Salık N. (2016). *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na SURIYE : İç ve Dış Politika*. Ankara. NOBEL Yayınları.
- Orhan D.D.(2018). *Rusya Dış Politikasında Orta Doğu: Arap Baharı Sonrası Tehditler ve Fırsatlar*. Avrasya Etüdleri, 53(1), 87-116.
- Orhan O. (17.01.2014) “ *Suriye’de İslami Cephe’nin Yükselişi*” 10.05.2020 tarihinde <https://orsam.org.tr/tr/suriye-de-islami-cephenin-yukselisi/> erişildi.
- Orhan O. (2016) “ *Türkiye PYD/YPG’yi Neden Vuruyor?* ” 01.05.2020 tarihinde <https://www.orsam.org.tr/tr/turkiye-pyd-ypg-yi-neden-vuruyor/> erişildi.
- Orhan O. (23.03.2018) “ *Zeytin Dalı Harekatı’nın Muhtemel Siyasi Sonuçları* ” 02.07.2020 tarihinde <https://www.orsam.org.tr/tr/zeytin-dali-harekatini-muhtemel-siyasi-sonuclari/> erişildi.
- Ozan E. (2017). *Suriye İç Savaşı ve Türkiye’nin Değişen Güvenlik Gündemi*. Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM), Yayın :2 , Rapor No: 4
- Öymez H. (12.09.2018) “ *MİT’ten Reyhanlı Saldırısının Planlayıcısına Operasyon* ” 26.02.2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/mitten-reyhanli-saldirisinin-planlayicisina-operasyon/1252682> erişildi.
- Özalp M. (2018). *Türkiye’nin Suriye’ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu*. Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:9. Sayı:18.
- Özay N. (2019). *Suriye İç Savaşı ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Sorumluluğu*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Orta Doğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı.
- Özcan M. (2012) “ *Esed’in Derin Devleti Şebbiha* ” 09.06.2020 tarihinde <https://www.derintarih.com/ozel-dosya/esedin-derin-devleti-sebbiha/> erişildi.
- Özçelik S. (2015) “ *İran’ın Bölgesel Güç Olma Yolundaki Suriye İmtihani*” 27.03.2020 tarihinde <http://www.yazarport.com/yazi/38399/iran-in-bolgesel-guc-olma-yolundaki-suriye-imtihani> erişildi.
- Özdan V. (06.12.2015) “ *Suriye İç Savaşı’nda İsrail Neden Tarafsız Kaldı, Ne Olursa Tehlike Büyür ?* ” 04.04.2020 tarihinde <https://t24.com.tr/yazarlar/vedat->

ozdan/suriye-ic-savasinda-israil-neden-tarafsiz-kaldi-ne-olursa-tehlike-buyur,13392 erişildi.

Özdemir Ç. (2016) “ *Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?*” 25.03.2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301340> adresinden alındı.

Özdemir Ö. (2012). *Baas Rejimi Döneminde Türkiye-Suriye İlişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı.

Özdemirci A.S. (2016). *Suriye İç Savaşı’nın Lübnan’a Etkileri (2011-2016)*. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, s.76-105.

Özkizilcık Ö. (01.03.2018) “ *Özgür Suriye Ordusu Nedir, Ne Değildir?* ” 18.04.2020 tarihinde <https://kriterdergi.com/dis-politika/ozgur-suriye-ordusu-nedir-ne-degildir> erişildi.

Öztop F. (2019). *Devlet-İçi Çatışmalarda Üçüncü Taraf Aktörler: Suriye İç Savaşı’nda Türkiye’nin Rolü*. Gazi Akademik Bakış, Cilt:13, Sayı:25, s.103-131.

Öztürkler H. (2014). *Arap Baharı’nın Ekonomik Analizi* . Akademik ORTA DOĞU, Cilt: 8, Sayı: 2.

Polat D. (2020). *Türkiye’nin Suriye’nin Kuzeyindeki Askeri Harekatının Amaçları ve Sonuçları*. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 2020,16(33): 53-96.

Rozsa N. (2012) “ *The Arab Spring Its Impact on the Region and on the Middle East Conference* ” No: 9/10, 11.03.2020 tarihinde <https://library.fes.de/pdf-files/iez/09609.pdf> erişildi.

Sabah (16.09.2011) “ *Suriye Ulusal Meclisi İstanbul’da Kuruldu* ” 11.01.2020 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/dunya/2011/09/16/suriye-ulusal-meclisi-istanbulda-kuruldu> erişildi.

Sabah (17.05.2009) “ *Halep’e Giden İlk Cumhurbaşkanı*” 08 Aralık 2019 tarihinde https://www.sabah.com.tr/gundem/2009/05/17/halepe_giden_ilk_cumhurbaskani adresinden alındı.

- Sağır A. (12.11.2018) “ *Suriye Krizi’nin Görünmeyen Aktörü: Çin* ” 28.03.2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-krizinin-gorunmeyen-aktoru-cin/1309107> erişildi.
- Salık N. (2011). *Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği*. Ortadoğu Analiz Kasım 2011, Cilt 3, Sayı 35.
- Sandıklı, A., Semin, A., & Ünal, B. (2015). *Irak ve Suriye’deki Gelişmelerin Türkiye’ye Etkileri*. Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No. 65, Bilgesam Yayınları, İstanbul.
- Sandıklı, A., Semin, A., (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Raporu, 1-57, s.193-255.
- Sarı İ. (26.03.2020 “ *Suriye İç savaşı Onuncu Yılına Girerken* ” 22.12.2020 tarihinde https://iramcenter.org/suriye-ic-savasi-onuncu-yilina-girerken/?send_cookie_permissions=OK erişildi
- Sarıkaya B. (2006) “ *Suriye İç Savaşı Perspektifinde Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri* ” 13 Aralık 2020 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/19580/gecmisten_gunumuze_suriye-rusya_iliskileri erişildi.
- Semin A. (2015). *Suriye Krizindeki İç Dinamikler: ÖSO- İŞİD-PYD Denklemi*. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Analiz/ Ortadoğu, 1234, s.1-8.
- SETA (19.04.2018) “ *Afrin Operasyonu ile Türkiye’nin 6 Kazanımı* ” 03.07.2020 tarihinde <https://www.setav.org/afrin-operasyonu-turkiyenin-6-kazanimi/> adresinden erişildi.
- Şen G. (2012). *İran ve “ Arap Baharı ” : Bağlam, Söylem ve Siyaset*. Ortadoğu Etütleri, 3(2), 95-118.
- Tan M, Belli A, ve Aydın A. (1-2 Ekim 2012). *2002 Sonrası ve Arap Baharı Kapsamında Türkiye Suriye İlişkileri ve Bölgesel Yansımaları*. II. Bölgesel Sorunlar Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu.

Taşdemir F. *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. USAK Yayınları, Ankara, 2006.

Temel M. (2014). *Arap Baharı Sonrası Türkiye-Suriye Krizinde Türk Medyasının Tavrı*. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Terkan A. ve diğerleri. *El Nusra Cephesi*. Savunma Bilimleri Dergisi, Mayıs 2015, Cilt:14, Sayı:1, s. 39-64.

The Wall Street Journal (31.01.2011) “ *Interview With Syrian President Bashar al-Assad* ”24.04.2021 tarihinde <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703833204576114712441122894> erişildi.

Topal C. (2015). *Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen*. KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, (9): 117-122.

Tosun A. (2019). *PYD'nin Siyasi ve Askeri Faaliyetlerinin Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı.

TRT Haber (05.09.2016) “ *Terör Örgütü PKK'nın Suriye'deki Versiyonu: PYD/YPG* ” 01.07.2020 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/dunya/teror-orgutu-pkknin-suriyedeki-versiyonu-pydyg-270164.html> erişildi.

TRT Haber (18.10.2011) “ *Ahmet Davutoğlu'ndan Kritik Görüşme* ” 23.01.2020 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/ahmet-davutoglundan-kritik-gorusme-13179.html> erişildi.

TRT Haber (26.06.2012) “ *Dostluğumuz Değerli, Gazabımız Şiddetlidir.*” 18.02.2020 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakan-erdogandan-tarihi-aciklamalar-46155.html> erişildi.

TUİC Akademi, (20.07.2011a) “ *Suriye İçin İstanbul Çalışması*” 23.01.2020 tarihinde <http://www.tuicakademi.org/suriye-icin-istanbul-bulusmasi/> erişildi.

TUİC Akademi (22.09.2011b) “ *Türkiye'den Suriye'ye İlk Yaptırım*” 12.01.2020 tarihinde <http://www.tuicakademi.org/turkiyeden-suriyeye-ilk-yaptirim/> erişildi.

TUİC Akademi, (29 Ocak 2018) “ *Türkiye’nin Suriye Sorunu ve İç Savaşın Türkiye’ye Etkisi* ” 07.01.2020 tarihinde <http://www.tuicakademi.org/turkiyenin-suriye-sorunu-ve-ic-savasın-turkiye-ye-etkisi/> erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, (01.04.2012) “ *Suriye Halkının Dostları Grubu İkinci Konferansı Başkanlık Sonuçları*” 29.01.2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/chairman_s-conclusions-second-conference-of--the-group-of-friends-of-the-syrian-people-istanbul_-1-april-2012.tr.mfa erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, (26.05.2012) “ *Suriye Yönetimi’nin Humus’un El-Hule İlçesi Halkına Karşı Gerçekleştirdiği Katliam Hk.*” 04.01.2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/no_147_26-mayıs-2012_-suriye-yonetimi_nin-humus_un-el-hule-ilcesi-halkına-karsi-gerceklestirdigi-katliam-hk_.tr.mfa erişildi.

Tüysüzöğlü G. (08.10.2013) “ *Suriye Helikopterini Neden Düşürdük?* ” 02.03.2020 tarihinde <http://www.tuicakademi.org/suriye-helikopterini-neden-dusurduk/> erişildi.

Uğurlu F. (2005). *Adana Mutabakatına Giden Süreç ve Sonrasında Türkiye-Suriye İlişkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ulu C. (2014). *Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye-Suriye İlişkileri*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Aydın.

Yalçınkaya H ve Yalçınkaya H, (2017). *Arap Baharı’nın Türkiye-Suriye Üzerine Sosyo-Ekonomik Yansımaları*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 5, Sayı:43,

Yeşiltaş M, Seren M, Özçelik N. (2017). *Fırat Kalkanı Harekatı, Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler*. SETA Rapor, s.7-56.

Yeşiltaş M. (27.10.2019) “*Bariş Pınarı Harekatı: Kazanımlar, Riskler ve Fırsatlar*” 16.07.2020 tarihinde <https://www.setav.org/baris-pinari-harekatı-kazanımlar-riskler-ve-fırsatlar/> erişildi.

Yılmaz Şahin T. (2011). *Suriye’de Baas Yönetimi*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Cilt XXXV, Sayı 272.

- Yurulmaz E. (2019). *PYD'nin Türkiye Ulusal Güvenliğine Mevcut ve Olası Yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Altınbaş Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul.
- Yücel Z. (2011). *AB'nin Orta Doğu Perspektifinden Suriye Politikası*. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 9(16), 85-98.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : İbrahim KORGUN

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans : Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uluslararası İlişkiler.

Yayınlar: Korgun İ. (2021). Suriye’deki PYD/YPG Yapılanmasının Türkiye’nin Sınır Güvenliğine Etkileri.Ahi Evran Akademi. 2(1),1-10.